

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО КЛАСИЧЕСКИ И НОВИ ФИЛОЛОГИИ
ЦЕНТЪР ЗА ИЗТОЧНИ ЕЗИЦИ И КУЛТУРИ
КАТЕДРА „КОРЕИСТИКА“**

Анета Руменова Димитрова

**СЕМЕЙНИТЕ ОТНОШЕНИЯ И ФАКТОРЪТ „ОБРАЗОВАНИЕ“ В
РЕПУБЛИКА КОРЕЯ – МЕЖДУ КОНФУЦИАНСКИТЕ ТРАДИЦИИ И
МОДЕРНОСТТА**

ДИСЕРТАЦИЯ

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

научно направление 2.1. Филология, научна специалност „Езици на народите
на Азия, Африка и Америка“ – Корейски език и общество

Научен ръководител: проф. д-р Светла Къртева-Данчева

София

2023

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	3
ПЪРВА ГЛАВА: СЪЩНОСТ И ОСОБЕНОСТИ НА КОРЕЙСКОТО СЕМЕЙСТВО..	14
1. Процеси на трансформация от традиционно към модерно.....	16
2. Еволюция на семейните роли	20
3. Отношенията в съвременното семейството.....	26
3.1. Съпругески отношения	27
3.2. Отношенията родители-дете	30
3.2.1. Синовната почит и детецентризмът	32
3.3. Отношенията между снаха и свекъри	38
4. Структура на съвременното семейство.....	41
4.1. Нови семейни форми	42
4.1.2. Двойки без брак.....	44
4.1.3. <i>Кироги каджок</i>	46
4.1.4. Уикенд двойки.....	47
4.1.5. Семейства с „внесени“ съпруги	48
4.1.6. Разводи.....	52
4.1.7. Повторен брак	54
Обобщение.....	54
ВТОРА ГЛАВА: ОБРАЗОВАНИЕТО И НЕГОВОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ СЕМЕЙНИТЕ	58
ОТНОШЕНИЯ ОТ ПЕРИОДА НА ЧОСОН ДО ДНЕС	58
1. Разпространение и роля на образованието.....	59
2. „Образованието в сянка“ като продължение на традиционните конфуциански възгледи за успешно образование.....	63
2.1. Същност и разпространение	64
2.2. Произход и мерки за противодействие	65
2.3. Изборът на образованието в сянка - въпрос на ефективност или традиция?	68
2.4. Функцията на <i>хагуон</i>	71
3. Влиянието на образованието върху семейните отношения	73
3.1. Ролята на майката	74
3.1.1. Функции на майките	78
3.2. Ролята на бащата.....	81

3.3.	Влиянието на образованието върху децата	83
4.	Предпоставки за възникването на <i>кироги каджок</i>	88
4.1.	Запазване на семейните роли при <i>кироги каджок</i>	89
4.2.	Въздействие върху семейството и семейните роли	90
5.	Статусът „бедни заради образование“	92
6.	Значението на образованието при търсенето и избора на партньор	93
	Обобщение.....	96
ТРЕТА ГЛАВА: ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ПОЛОВЕТЕ И СОЦИАЛНИТЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ СБЛЪСЪКА НА КОНФУЦИАНСТВОТО СЪС СЪВРЕМЕННАТА РЕАЛНОСТ.....		99
1.	Полово неравенство в корейското общество и семейство	101
1.1	Майчинство и дискриминация.....	102
1.2	Традиционни роли или сексизъм?.....	104
1.3	Мерки за постигане за равенство между половете	106
2.	Войната между половете	110
2.1	Противопоставяне на феминизма срещу токсичната мъжественост	112
2.2.	Страх от обвързване	117
2.3.	Ниска раждаемост и мерки за противодействие	120
3.	От „племе кенгуру“ към самостоятелен живот	122
3.1	Поколението <i>сампо</i>	125
3.1.1.	Икономически фактори	125
3.1.2.	Конфуциански очаквания в съвременната реалност	131
3.2	Соло културата.....	132
3.3.	Самотните възрастни хора	139
	Обобщение.....	141
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....		144
ПРИЛОЖЕНИЕ №1		151
ПРИЛОЖЕНИЕ №2		160
ПРИЛОЖЕНИЕ №3		167
БИБЛИОГРАФИЯ.....		171

УВОД

Конфуцианската идеология оказва силно влияние върху почти всички аспекти от корейското общество. Изключително важно е нейното въздействие и при формирането и развитието на структурата и отношенията в традиционното корейско семейство. Идеологията е сериозно застъпена и до днес в основата на семейството и човешките отношения.

Корейското семейство е патриархално, йерархично и със строго определени роли и норми. То е най-важната социална единица от древността досега. Традиционното корейско семейство се формира по време на втората половина от управлението на кралство Чосон¹.

Конфуцианството оформя обществото на Чосон, създавайки основата за етични стандарти и идеи за политическите, публичните и семейните отношения. То е динамична китайска традиция, която се развива бързо през вековете. Тази идеология е доминиращата ценностна система и най-главният източник на влияние, изграждащ корейската култура и менталитет в продължение на хиляди години. Семейството винаги е имало първостепенно значение на Корейския полуостров. Според конфуцианството животът на всеки човек е просто една връзка в семейната му линия и индивидът е продължение на предците си. Така конфуцианството поставя семейството или клана в центъра на целия живот и светско съществуване. За разлика от доминираните от християнството западни култури, конфуцианството не провъзгласява стремежа към спасение в следващия живот като крайна цел, а по-скоро се фокусира върху аспирацията за запазване и разширяване на семейното богатство и просперитет, както и за продължението на рода. За да постигне тази цел, индивидът трябва да работи усилено, да трупа материални богатства, да придобие висок социален статус и уважение, да потиска егоистичните си желания, да води добродетелен живот и да изпълнява обществените си задължения. Конфуцианската философия поставя на преден план колективното благосъстояние на семейството или клана пред индивидуалното такова. Респективно корейското щастие се отъждествява по-скоро с „щастieto на обществото“, а не с „щастieto на индивида“. Фамилизмът като специална форма на

¹ Най-дълго съществувалото корейско кралство от 1392 до 1910 г.

колективизма е една от главните характеристики на корейската култура, а семейният живот е крайният контекст, в който щастието и успехът се определят и реализират.

Един от пряко засегнатите от влиянието на конфуцианството аспекти в обществото е стремежът към добро образование. В Корея академичните постижения и връзките обикновено играят по-важна роля от индивидуалните способности при наемане на работа или повишение (И 2006: 8). Освен това дипломата е важен фактор не само в работната сфера, но и за социалното положение, доходите и дори брака. С други думи, това е основното средство за определяне на социално-икономическата позиция в съвременното общество. Дори да разполагат с конкурентни способности, хора с по-ниски академични постижения често са ограничавани при избора си на професия. Ако все пак успеят да изградят успешна кариера, без образование те трудно достигат висок социален статус и са обект на дискриминация (Соренсен 1994: 24).

През последните години Корея става известна в международен план със своите постижения в образованието или по-точно със завидния академичен успех на своите ученици, включително високи оценки на международни тестове, ентусиазма на корейските родители за образованието на децата им и ангажираността на учителите. Дори държавни лидери като бившия президент на САЩ, Барак Обама, често възхваляват корейската образователна система (Пак 2013). Обама ѝ обръща изключително внимание, като хвали Корея за това как високата квалификация на нейните учители и „образователната треска“ на родителите са довели до академичните постижения на учениците. ЮНЕСКО също оценява корейската образователна система като една от най-успешните в света и дава положителна оценка на корейските учители, нивото на образование, структурата на заплатите и образователната справедливост (ЮНЕСКО).

На фона на всеобщото възхищение към корейското образование извън страната, малко световно признати учени или институции се задълбочават в търсене на причините за тези постижения. Повечето чужденци виждат отличните резултати от тестове и стигат до заключението, че те са продукт на строг контрол върху качеството и системата на държавните училища в Корея. В действителност обаче по-високите академични постижения на корейците са повлияни от други фактори. Безспорно учениците се справят блестящо на всякакви тестове, но те и целите им семейства заплащат висока цена за този академичен

успех. Въпреки че по време на своето управление Обама иска да адаптира корейската образователна система и в САЩ, много корейски родители критикуват държавното образование и смятат, че то не е достатъчно, за да осигури успех на децата им. Именно заради това допълнителното частно образование в Корея процъфтява с всяка изминала година и всъщност държавата има една от най-големите индустрии за частни уроци в света. Когато се говори за академичните постижения в Корея, трябва да бъдат взети предвид както културните, социалните и икономическите влияния за постигането на тези резултати и за изграждането на образователната система, така и сериозната индустрия за частни уроци.

Образованието е важно не само в личен план и за кариерното бъдеще на индивида, то е ключово и за успеха и просперитета на цялото семейство и до голяма степен определя динамиката и отношенията в семейството. Вярването, че образованието и успехът вървят ръка за ръка, е дълбоко вкоренено в корейското мислене и е свързано с вековна конфуцианска традиция. Именно чрез нея по времето на Чосон се утвърждава идеята, че благодарение на образованието човек може да се издигне в обществото.

Културният аспект в отношението към образованието в Корея е изключително силен и има висок принос за благосъстоянието на обществото, където конфуцианската концепция за саморазвитие чрез образование все още е широко разпространена. Учени като Куон Согъон (권서경), И Мунбок (이문복) и Шин Тонкуан (신동광) (2017), се съгласяват, че съвременното корейско образование и особено неговата „тестократична² традиция“ трябва да се разглеждат през призмата на конфуцианството.

Въпреки че в държавата няма организирана конфуцианска висша институция, почти всички корейци следват конфуцианските норми, ценности, обичаи и нрави. С други думи, по-голямата част от корейския народ са конфуцианци, независимо от принадлежността им към религиозни деноминации. Следователно може да се каже, че конфуцианството е основен фактор, доминиращ в организационната култура на корейското висше образование, както и на корейското общество.

² Игра на думи от тест + крация (сила, власт). Използва се в англоговорящите държави за описание на народи „обсебени“ от стандартизирани изпити и тестове.

Сблъсъкът на конфуцианските норми и ценности със съвременния свят и неговите изисквания и особености води до сериозни социални проблеми в страната. Макар все още традиционните идеи да са в ядрото на държавата, много от тях се оказват в несъответствие не само с междуличностните отношения, но и с политиката и икономиката. Семейството е в основата на конфуцианството, но с навлизането на западните ценности строго определените роли и отношения в него започват да се размиват. Борбата за равенство между половете отслабва влиянието на доскоро неоспоримия патриархат. Възрастта за първи брак се вдига с всяко десетилетие. Броят на браковете като цяло намалява, както и раждаемостта, а разводите се увеличават драстично. В опит да се справят с модерните изисквания се появяват и нови типове семейства, както и едночленни домакинства. Вследствие на тези проблеми страната се бори и със застаряло население³, голяма част от което живее в крайна бедност, както и с осезаема липса на работна ръка. Заради бремето на традиционните очаквания и финансовата тежест на образованието много млади хора избират изобщо да не създават семейство.

В съвременното корейско общество конфуцианството задълбочава идеята за търсене на престиж, печалба и конкуренция и запазва своя изконен фокус върху колективизма, семейството и хармонията. В съчетание с нестихващия конфуциански акцент върху образованието, йерархията, упоритата работа и дисциплината, тези ценности обуславят семейните отношения, цели, роли и нужди.

Настоящият дисертационен труд има за **цел** да проследи и анализира конфуцианските ценности като концептуална рамка за разбиране на корейските семейни процеси, структури, отношения и роли, както в семеен, така и в социален контекст. Изследването също така цели да докаже и характера на връзката между образователните нужди на семейството и отношенията и изборите на членовете му в семеен и индивидуален план.

³ ООН определя населението на държава като „застаряващо“, ако процентът на хора над 65 годишна възраст надхвърли 7%, като „застаряло“, ако надвиши 14% и „супер застаряло“, когато е над 20%.

Поставените **задачи** за реализиране на тези цели са:

1. Проследяване на устойчивостта на основните конфуциански ценности в съвремението. За изпълнението ѝ е необходимо да се разгледат традиционното семейство и конфуцианското влияние при формирането му, както и настоящото им състояние.
2. Изясняване на факторите, които водят до промяна в семейната структура и функция. Чрез анализирането им се добива ясна представа за процесите и влиянията върху семейните отношения.
3. Анализиране на мястото на образованието в страната и прякото му въздействие върху семейните форми, роли и решения за семейно планиране. Чрез проследяване на историческата му стойност и различните му форми в страната се изяснява ключовата образователна функция на семейството.
4. Проследяване на новите феномени и социални проблеми, които възникват в страната вследствие на сблъсъка на конфуцианските виждания с изискванията на модерния свят. Изясняването им подчертава несъответствието на традиционното със съвременното, като затвърждава повсеместното присъствие на конфуцианските ценности и илюстрира опитите за промяна.

Обект на настоящето изследване е проучването на влиянието на конфуцианската традиция и образованието върху съвременните семейни и междуполови отношения в Република Корея.

Предмет на изследването са традиционното и модерно корейско семейство, конфуцианството в контекста на семейството и човешките отношения като цяло, акцентът на конфуцианството върху образованието, както и самото образование като семейна необходимост.

Хипотезата на настоящия дисертационен труд е в две части. **Хипотеза 1:** Конфуцианските норми са устойчиво залегнали в основата на съвременното корейско семейство и до голяма степен все още определят отношенията между членовете му. Сблъсъкът на конфуцианските виждания със съвременните изисквания води до редица социални проблеми в държавата и изострено неравенство и неразбирателство между половете. **Хипотеза 2:** Образованието, върху което конфуцианството поставя силен акцент, е основен фактор в семейните отношения, роли, форми и състав.

Дисертацията използва комплексен изследователски **метод** – компонентен анализ с дескриптивно излагане на части от материала. С помощта на съпоставителния анализ ще разкрием спецификите на традиционното корейско семейство и отражението им в неговия съвременен облик. За да изясним и проследим взаимовръзката между конфуцианството, образованието и семейството, ще използваме методи на синтез, сравнение и обобщение.

Семейството е обект на изучаване в редица научни области, като антропология, социология, културология, етика и т.н., поради което анализирането на неговите проблеми, функции и отношения изисква прилагане на интердисциплинарен подход. В зависимост от специфичните си аспекти семейството се изследва с различни подходи. В дисертацията ще използваме функционален и системен подход, като включваме дескриптивни елементи и синхронен и диахронен анализ.

Според функционалния подход семейството изпълнява различни ценни функции за своите членове, като една от основните е, че осигурява емоционална и психологическа сигурност, особено чрез топлината, любовта и приятелството, които съвместният живот генерира както между съпрузите, така и между тях и техните деца. То също така има социална и политическа функция, институционализирайки репродукцията и предоставяйки насоки за регулиране на сексуалното поведение. Освен това семейството изпълнява общественополезни функции като отглеждането и социализацията на деца, наред с хуманитарни дейности като грижа за членовете, когато са болни или са с увреждания. От икономическа гледна точка семейството осигурява храна, подслон, дрехи и физическа сигурност за своите членове, някои от които може да са твърде млади или твърде стари, за да се погрижат сами за осигуряването на основните житейски нужди. От социална гледна точка семейството служи за насърчаване на реда и стабилността в обществото като цяло. С други думи, можем да се съгласим напълно с твърдението на Георги Стефанов, че основните функции на семейството са репродуктивна, възпитателна, комуникативна, икономическа, емоционална, социализираща, сексуална (Стефанов 2013: 22).

Според системния подход семейството е йерархично организирана система, в която всеки член има определена роля и в зависимост от нея трябва да зачита определени правила. Ролите се установяват на база взаимоотношения. Тъй като поведението на индивида е породено от това на други членове на семейството, поддържането на един и същ модел

може да доведе до баланс, но и до дисфункция (Боуен 1978). Например, ако съпругът е депресиран, може да се наложи съпругата да поеме повече отговорности. Смяната на ролите може да допринесе за стабилността на връзката, но и да доведе до дисфункция, понеже съпругата може да не е в състояние да поддържа и старата, и новата си роля за дълго време.

Семейството има множество определения, но най-често се дефинира като група от хора, свързани чрез брак, кръвно родство или осиновяване, съставляващи едно домакинство и взаимодействащи помежду си в съответните си социални роли, които обикновено са тези на съпрузи, родители, деца, братя и сестри (Роуз 1957: 150).

В исторически план семейството се променя по модел, форма, структура и функция, приспособявайки се към макросредата. Обществените отношения определят и различните семейни форми (Костова 2007: 46). Така различните сфери на обществото – социалната, икономическата и духовната – оказват пряко влияние върху семейството.

Според дефиниция на Пенка Костова семейната система е „компонент на по-широка система – обществото, с което взаимодейства на две равнища – външно и вътрешно. Тя е открита, отворена система, подложена на външни въздействия. Като реагира на външните и вътрешните изменения, семейната система балансира, променя своите елементи и качества, приспособява се, за да се запази. Динамиката е непрекъсната, много събития променят структурата, ролите, отношенията, организацията на семейния живот“ (Костова 2007:49).

Тези аспекти се открояват ясно при корейското семейство, което формира традиционния си облик под силното външно въздействие на конфуцианството и само два века по-късно започва да го трансформира в „модерен“. С отварянето на страната към Запада класовото разделение на обществото е премахнато, държавата се радва на сериозен икономически подем, модерното образование предлага реална възможност за социална мобилност, а строго установените конфуцианство и патриархат започват да отслабват под натиска на западните ценности и модернизацията. Така турбулентното развитие на Корея в краткия период от 100-тина години води и до неизбежни промени в рамките на семейството, което се опитва да се приспособи към съвремението, но и да запази традиционните ценности живи.

Семейството е най-старата, основна и устойчива социална единица, която оцелява и се адаптира във времето и като такава винаги е **актуална** тема за изследване по цял свят. Със своите специфики и особености корейското семейство представлява интерес за не един изследовател. Това води до наличието на множество публикации на английски език, фокусирани върху различните негови аспекти, като развитие (Им 1966), транснационални форми (Финч и Ким 2012; Ча и Ким 2013), ценности (Ян и Росенблат 2008) и роли (Ким 2001; Пьон 2002). Съществуват и книги, посветени на семейството (И 1997), но за съжаление, повечето не отразяват промените и новите феномени, появили се в Корея през последните 10-20 години. Заради социалните проблеми и нови явления, свързани със семейството, темата е обект на множество проучвания и на корейски език, но повечето изследователи го разглеждат от проблемна, здравна или политическа гледна точка. Конфуцианството и образованието също са сред често изследваните теми както в Корея, така и по света (Им 1998; И 2006; И 2000; Пьон 2021). Малко са обаче изследванията, които обхващат семейството, конфуцианството и образованието и същевременно анализират взаимовръзката им, разглеждайки образованието като фактор за трансформация в семейните отношения. Някои от представените в настоящия труд „нови феномени“ все още не подлежат на анализ дори от корейски изследователи.

Корейските традиционни или съвременни семейни взаимоотношения, както и особеностите им, не са изследвани досега в България. Макар конфуцианството да се разглежда в множество разработки в страната (Федотов 1998; Федотов 1997; Манчева и Забуртова 2022), неговият принос за образованието е проследен само в традиционна Корея (Манчева 2016), но не и в съвременното. Липсват и изследвания относно влиянието му върху семейството, както и съвременните феномени и социални проблеми, до които води.

Актуалността на изследването е подкрепена от гореспоменатата липса на подобни трудове в България, като поставянето на основите на проучвания в тази област е и мотив за създаването му. Настоящата дисертация се съсредоточава върху съвременните процеси и феномени, които не са широко изследвани дори и в световен план. Главният приносен характер на този труд е в това, че ще запълни липсата на проучвания в България за корейските семейни отношения, както и за образователните нужди, съвременните семейни форми и продължителното конфуцианско влияние в Корея.

Структурата на настоящото изследване се състои от увод, три глави, заключение, три приложения и библиография. Първа глава разглежда характеристиките и особеностите на корейското семейство, като прави съпоставка между традиционното и модерното. В нея се проследява кои от основните конфуциански ценности и традиционни аспекти са се запазили и до днес и кои са се трансформирали или изчезнали. Разглеждат се семейните отношения, роли и структури, както и новите явления, които настъпват в процес на модернизацията на държавата. Отделя се внимание и на основните фактори, допринесли за промените.

Във втората част се проследява развитието и затвърждаването на мястото на образованието под влиянието на конфуцианството, както и обвързаността му с възгледите за престиж и просперитет. Специален фокус се поставя върху прякото въздействие на образованието върху семейните отношения, функции и структури, както и влиянието му върху отделните членове на семейството. Обръща се обстойно внимание на ролята на майката като отговорник за децата и тяхното образование.

Фокусът на анализа в трета глава са множеството социални проблеми, пред които са изправени Република Корея и нейното население, вследствие на несъвместимото бреме на традиционното с реалността на съвремението. Проследяват се и нови феномени, динамики и тенденции на развитие на социума като опитите за индивидуализъм и отдалечаване от конфуцианските виждания. Внимание се отделя и на нарастващото напрежение между половете, задълбочено от половото неравенство, като претекст за отказ от създаване на семейство.

Приложение №1 представя речник на термини, изрази и неологизми, отнасящи се към семейните отношения и новите социални тенденции в страната. Те са екзистенциални за разбирането на корейското семейство и социум, както и съществена крачка в отдръпването от колективизма и обръщането към индивидуализма. Много от тях са представени за първи път в България.

Приложение №2 включва поговорки, пословици и изрази свързани със семейството. Те са неизменна част от народното творчество на всяка държава и представят съществена информация за ценностите ѝ. Преводът им е авторски.

Приложение №3 съдържа графики и таблици с основната статистика отнасяща се към семейството. Те ясно илюстрират промените, настъпили в държавата през последните 60-70 години, и позволяват лесно проследяване на развитието на много от разглежданите феномени и проблеми. Цитираните данни са взети от *Статистика Корея* (통계청).

Обосновка на използваната терминология

В дисертацията понятието „традиционно“ се използва за периода на управление на кралство Чосон и особено втората му половина. Причината е, че именно тогава е повратната точка на затвърждаване и институционализация на патриархалната семейна система като основа на обществото под влиянието на неоконфуцианството. Освен това повечето статии, обсъждащи модернизацията на традиционната семейна структура, дефинират Чосон като рамка за сравнителен анализ. „Модерно“ се използва като противоположно на „традиционно“.

Макар че именно неоконфуцианството оказва най-силно влияние върху Чосон и корейското общество и семейство, то все пак произлиза от конфуцианството и поради факта, че дисертацията разглежда цялостното влияние на конфуцианството, особено върху образованието, през всички векове, в настоящия труд терминът „конфуцианство“ се използва с включеното в него неоконфуцианство. Въпреки това трябва да се има предвид, че когато се говори за Чосон и традиционно семейство, роли и норми, по-скоро се визира неоконфуцианството.

Освен Чосон дисертацията изследва и съвременна Република Корея, следователно използва термините „Корея“ и „корейски“, под които трябва се разбира „Южна Корея“ и „южнокорейски“.

Дисертацията използва основно статистически данни, събрани от *Статистика Корея* (통계청). Организацията е основана 1990 г. като част от Министерството на икономиката и финансите и отговаря за статистиката на Южна Корея. *Статистика Корея* извършва ежегодно преброяване на населението и домакинствата и събира аналитична и административна статистика.

Сумите в изследването са в корейски вонове, като 1000 вона се равняват приблизително на 1.46 лева (към януари 2023 г.).

Предаването на корейски наименования и термини в дисертацията следва *Транскрипция на корейските имена и думи в български текстове*, приета от катедра Кореистика към СУ „Св. Климент Охридски“ (Бенева и колектив 2018).

ПЪРВА ГЛАВА

СЪЩНОСТ И ОСОБЕНОСТИ НА КОРЕЙСКОТО СЕМЕЙСТВО

И до днес основната единица в корейското общество не е индивидът, а семейството. Човек е оценяван въз основа на традицията и произхода на семейството си. Когато обвиняват някого в престъпление, обвиняват цялото семейство или главата на семейството. Когато някой се издигне в обществото, цялото му семейство получава похвали. Децата винаги внимават как се държат, за да не засрамят по някакъв начин родителите си. Децата са длъжни да се подчиняват на родителите си безусловно и абсолютно, както и да изразяват неизмеримата си благодарност, че са ги отгледали. Непрекъснатата семейна линия е висша цел за традиционното корейско семейство. Затова и до днешен ден корейците са особено загрижени за ритуалите и почитането на предците си, за поддържането и разширяването на семейната собственост и за раждането на наследник, който да продължи рода. Следователно от всеки кореец се очаква рано или късно да сключи брак и да изпълни традиционните си задължения.

Поговорката „Когато в семейството има хармония, всичко е наред“ (가화만사성) показва важността на семейството за корейците и разбирането, че то е стълбът на обществото. Желанието на индивида за доброто на цялото семейство е даденост. Тази традиционна корейска идеология е форма на колективизъм и членовете на семейството се възприемат като част от него, а не като независими индивиди. Типично за колективните общества е силна обрвързаност с група, която може да предложи сигурност и защита в замяна на спазване на взаимни задължения и неоспорима лоялност (Хофстеде 1980). Така в корейското общество благочестието на групата е основен фактор при взимането на решения. Този факт изпъква дори в езика, който използват. Вместо „мой“, корейците казват „наш“ – „нашият баща“, „нашият син“. Тази особеност е толкова силно вкоренена в корейското съзнание, че се използва от векове и е запазена и до днес. Фамилизмът, който дълго време доминира в корейския живот и модели на мислене и поведение, набляга на „ние“, а не на „аз“ в значението и състава на семейството. Освен това се фокусира върху семейната общност, дефинирайки кръвната връзка като най-малката единица на „наш“. „Къщата“ няма просто пространствено значение като място за живеене, а функционира като емоционална

и идеологическа основа, която свързва индивидите през поколенията. Въпреки това, тъй като фамилизмът се основава на йерархичната връзка между родители и деца, усилията за подобряване на щастието и качеството на взаимоотношенията между членовете на семейството са относително незначителни въпреки фокусирането на всички мисли и действия върху семейството. Това се дължи главно на наложилата се култура, която набляга на благосъстоянието на семейството на абстрактно и колективно ниво и приема индивидуалната преданост към общото благополучие за даденост. В резултат на това, въпреки съвременните бързи промени в корейското общество, все още има ясна граница между семейство и несемейство и членовете му са зависими от семейните очаквания и норми. Според Чан Кьонсоп (장경섭) и Сон Миньон (송민영) изключително ориентираният към семейството живот на корейците е структурно преплетен както с бързи темпове на капиталистическа индустриализация, урбанизация и пролетаризация, така и с агресивен стремеж към образованието и социална защита. С други думи, корейците са живели през семейно-центрирана компресирана модерност и по този начин в държавата цари ненадминат фамилизъм (Чан и Сон 2010: 544).

В рамките на традиционното семейство ритуалите и почитта към прародителите, както и осигуряването на син-наследник, са основни. В една къща живеят няколко поколения, подчинени на строга йерархия. Конфуцианството определя отношенията между хората на база възраст, пол и социален статус и утвърждава строго различните роли в семейството. Всички поколения следват неговата идеология, която подчертава значението на уважението към старейшините и подчинението на децата спрямо родителите. Съпругът е глава на семейството и има правомощието да решава семейните въпроси, без да се консултира с никого. Съпругата е подчинена на него и в същото време е отговорна за къщата, хармонията и семейните взаимоотношения. Синозната почит е в основата на семейните отношения и синовете са длъжни да се отплащат цял живот за родителската обич и грижи. Дъщерите се смятат само за временен член на семейството, тъй като ще го напуснат след сватбата. Разбира се, докато живеят с родителите си, трябва да им се подчиняват и помагат.

Следователно етичните норми на конфуцианството подчертават важността на семейните отношения, йерархичната характеристика на обществото, необходимостта от ред

и хармония, уважението към старейшините и авторитета, значението на ясното разграничение между половете, както и подчиненото положение на жената.

1. Процеси на трансформация от традиционно към модерно

Според редица социолози семейството е най-бавно променящата се социална институция (Ро 1959: 245). В Корея обаче се наблюдава различна тенденция, като само за четири века семейство претърпява драматични промени. Силното влияние на конфуцианството води до множество промени в корейското общество, които имат ясно отражение и върху семейството. През XVIII век, или втората половина от управлението на Чосон, Корея става модел на конфуцианско общество, което разглеждаме като "традиционно". Само два века по-късно обаче корейското семейство започва своята драматичната трансформация към „модерно“. Много са факторите, допринасящи за тези промени, но модернизацията, урбанизацията и западното присъствие играят най-съществена роля. В никакъв случай обаче не може да се твърди, че традиционните ценности и виждания са изчезнали, а напротив - те все още са в основата на корейското общество и семейство.

Така Корея се превръща в е една от държавите, преживели най-драстични промени през последните няколко века в политическо, икономическо и социално отношение. Класовото разделение, което съществува на полуострова в продължение на векове, изчезва, а авторитетът на по-възрастните, включително и на главата на семейството, започва да намалява. Младите вече не трябва да стават земеделци и дори изкарват много повече пари от старите поколения. Именно заради това фокусът се измества върху тях и родителите ги натоварват с отговорността да издържат и издигнат социално цялото семейство. Чан Кьонсоп и Сон Миньон с основание твърдят, че корейците живеят в компресирана модерност, която се определя като състояние на цивилизацията, при което икономическите, политическите, социалните и/или културните промени се случват по изключително кондензиран начин както по отношение на времето, така и на пространството. Динамичното съвместно съществуване на взаимно различни исторически и социални елементи води до изграждане и реконструкция на комплексна и флуидна социална система (Чан и Сон 2010: 544).

До края на Чосон Корея е феодална държава, която се препитава предимно със селско стопанство. Затова е нормално по-голямата част от населението да живее в провинцията близо до земята, която обработва. Сеул, който е столица и по време на Чосон, не търпи значимо развитие по размери или качество на живот. Със сериозната индустриализация на Корея през 60-70-те години обаче, държавата започва да се развива с бързи темпове, а с това настъпва и засилена миграция от селата към градовете и особено към столицата.

Много хора започват да се местят в градските райони в търсене на образование и работа. Задължителната военна служба⁴ също спомага тази миграция – младите мъже не искат да се връщат към скучния, еднообразен живот в провинцията, а предпочитат да търсят работа в градовете. Същото се отнася и за младите момичета, които се отправят към градовете в търсене на по-добра, различна от селската, работа. Освен това много млади хора напускат родните си места за да получат по-престижно образование, което пък от своя страна да им даде по-добра възможност за работа и развитие. След като завършат, те не искат да се връщат в провинцията, където възможностите са ограничени, и заради това остават в града. Урбанизацията е един от най-динамичните и предизвикателни процеси на развитие, който неизбежно се отразява и върху семейството и най-вече върху размера му. През 1920 г. само 3,4% от населението живее в градовете, докато през 2020 г. този процент е скочил до 91,8%. През същата година 26 милиона души или малко над 50% от населението на държавата живее в столичен район Сеул, който включва Сеул, Инчон и Кьонги (Статистика Корея 2021).

В традиционното корейско общество не само директното семейството, но и роднините са важни. Макар и далеч по-малко, все още съществуват кланови села, където почти всички живущи са роднини. Така младите корейци израстват под зоркото око не само на родителите си, но и на целия клан, който ги напътства. В градовете обаче обстановката е друга. Там се събират хора от цялата страна и липсва култура, подобна на провинциалната, която да ръководи живота на общността и морала на младите хора. Така те израстват без надзора на близките си, а и са прекалено заети и твърде далеч, за да могат да изградят

⁴ През 1957 г. Република Корея въвежда задължителна военна служба за мъже между 18 и 35 г., която трае около две години.

отношения с тях. Хората лека-полека се отдалечават не само от роднините си, но и от цялата си общност, което се потвърждава и с поговорката „По-добре близки съседи, отколкото далечни роднини“ (먼 친척보다 가까운 이웃이 낫다). Новата обстановка е в разрез с традициите, които поставят акцент върху клана. Така например много от ритуалите, като тези, свързани с погребения, които включват всички роднини, постепенно започват да се опростяват и да включват по-малко хора. Тази промяна отдалечава роднините, но същевременно подсилва зависимостта на индивида от директното семейство, тъй като то остава най-близко и единственият източник на разбиране и подкрепа.

Въпреки бързата и огромна промяна в структурата на семейството, много аспекти от миналото, които отразяват традиционните социални норми и ценности, са се запазили, но са леко изменени. Макар да намаляват контактите с всички роднини и важността на целия клан и въпреки че поколенията живеят разделени, корейците все пак запазват много близки отношения с директните си семейства. Децата почитат родителите си, изпращат им пари и подаръци и задължително ги посещават на рождени дни и големи празници като Чусок (추석) и Лунната нова година. И двата празника са много важни за корейското общество и семейство. Всички се прибират по родните си места и изпълняват множество ритуали и традиции, свързани не само с празника, но и със семейството и предците. Това показва, че семейството и конфуцианските обичаи, свързани с него, са все още неотменна част от живота на корейците.

Макар семейството да се трансформира в опити да отговаря на изискванията на модерния свят, именно традиционните конфуциански виждания, ценности и очаквания продължават да диктуват не само семейните, но и чисто човешките отношения в Корея. Освен това самото конфуцианство също се приспособява към съвремението и някои от предписанията му се променят, за да станат по-адекватни – най-вече спрямо жените.

Западното влияние е сред основните фактори за идеологическите промени. То е против авторитетния ред на патриархалния фамилизъм и в полза на демократичния индивидуализъм. Сред западните ценности има три основни елемента, към които корейците се адаптират – християнството, модерните закони и образованието. Те носят много промени както в индивидуалния, така и в социалния живот, противопоставяйки се на

конфуцианските идеи, според които семейството има централна роля, пропагандирайки индивидуализъм и повишаване на статуса на жените.

Тъй като жените са обект на най-много ограничения в продължение на векове, именно при тях се наблюдава най-съществена промяна вследствие на изискванията на модерния свят и с отслабването на влиянието на строгите конфуциански норми. Така например нуждата от син-наследник се превръща в необходимост от деца, които да продължат рода. Синовната почит също постепенно започва да се разширява до почит от всички деца, а ритуалите вече не се наследяват само от най-големия син и в някои семейства се позволява и на жените да участват.

Корея се развива с бързи темпове, но се опитва да запази традициите си от XVIII век, които няма как да отговорят на икономическия и технологичния подем и болезнената нужда от работна ръка. Необходимостта от финансова сигурност и семейни богатства винаги е била важна, но азиатската финансова криза през 1997 г. я прави още по-осезателна. Корея е най-силно индустриализираната от засегнатите страни и безработицата достига едва 2% през предишната година. Кризата обаче оставя много хора без работа, като жените са най-силно засегнати – заетостта при тях спада със 7.1%, докато при мъжете само с 3.8% (Американска агенция за международно развитие 2000). Считаме, че тази ситуация е породена от непромененото виждане, че мъжът трябва да издържа семейството, докато жената може да бъде освободена от работа, без това да засегне особено семейния бюджет.

Финансовата криза официално приключва през 2001 г., но оказва огромно влияние върху корейското общество. Процентът на разводите се покачва драстично поради икономически затруднения, емиграцията към страни като САЩ и Австралия се увеличава, а социалните връзки, основани на конфуцианството, отслабват. Многобройни доклади през този период (Шин 1999) описват мрачни истории за безработни мъже, които поради срама, че не могат да издържат семейството си, го изоставят с риск да станат бездомни, а някои дори избират да сложат край на живота си.

Трябва да се подчертае обаче, че това по-скоро е повратна точка за жените в страната, които усещат най-силно невъзможността за намиране на работа и тежестта от финансовата зависимост от съпрузите си. След кризата по-голям процент жени решават да получат висше образование и започват да навлизат на трудовия пазар. Така реалността на

съвремението, недостигът на работа и храна, както и сериозната зависимост от друг човек и обстоятелства изваждат на показ пропастта между съвремението и конфуцианските виждания и допринасят сериозно за отдалечаването от тях, основно спрямо мястото и ролята на жените в семейството и обществото. Но макар ролите, отговорностите и изискванията към членовете на семейството да се трансформират, ядрото на конфуцианските норми се запазва. Така например осезаемата необходимост от работна ръка и икономическа стабилност допринася за големия брой жени на пазара на труда, но в същото време запазва традиционната им отговорност – грижите за дома.

2. Еволюция на семейните роли

Терминът „роля“ има множество дефиниции, но най-често се определя като поведение, което се очаква от индивид, който заема дадена социална позиция или статус (Мийд 1934; Морено 1958; Конъл 1979). Ролята е социално признат цялостен модел на поведение, осигуряващ средство за идентифициране и поставяне на индивида в обществото. С всяка роля, която човек приема, поведението му се променя, за да отговаря не само на собствените си, но и на чуждите очаквания към нея.

Анализирането на семейните роли е неизменна част от изучаването на корейския семеен живот. Ролите определят правата и отговорностите на членовете на социалните единици. Преобладаващият фамилизъм в Корея предписва набор от отношения, очаквания и приемливо поведение според ролите. Запазването и просперитетът на семейството са крайната цел на идентифицирането и изпълнението на всякакви социални роли. Съпругеската роля е предпоставка за създаване на семейство, родителската и синовната роля са от съществено значение за продължаването на семейството, ролята на работник е необходима както за семейното материално благосъстояние, така и за социалния успех. Семейните отношения до голяма степен зависят от придържането към заложените от конфуцианството традиционни роли.

Според конфуцианството светът е морална вселена, а хората са свързани с нея и помежду си. Добрите и хармонични човешки отношения са в основата на конфуцианството. Те се осланят на така наречените “три устои и пет отношения“ (삼강오륜). Трите устои се отнасят до абсолютната власт на управника над поданиците, на бащата над сина и на мъжа

над жената, докато петте отношения са между владетел и поданик, между баща и син, между съпруг и съпруга, между по-възрастен и по-млад и между приятели (Манчева, Забуртова 2022: 117). Очаква се първият или по-високопоставеният от всяка двойка да защитава и подпомага втория, който от своя страна да уважава и да служи на първия. Целта на насърчаването на такива взаимоотношения е да се създаде национален ред, основан на действителните човешки отношения и стремежа към постигане на хармония в тях. За корейците това е важно, защото превръща семейството, ролите и отговорностите на всеки от членовете му в ядро на разбиранията за морал. Всеки има задължението да се придържа към своята роля, като тези взаимоотношения получават космическо значение. Не само на семейно, но и на политическо ниво, конфуцианството подчертава значението на лоялността, йерархията и авторитета. Корейците разглеждат света като йерархичен модел, в който всеки има място, роля и морални задължения, които се отразяват и в семейната структура.

Не толкова традиционното конфуцианство, колкото неоконфуцианството и неговите ценности и принципи, са в основата на традиционното корейско семейство. Въпреки че неоконфуцианството се появява от дългата традиция на конфуцианската мисъл, различното при него е, че държавата и обществото се структурират според моралните принципи, управляващи вселената. То е философия, която подчертава ранга и статуса - важно е всеки да знае своето място и роля в обществото. Загрижеността за ранга и йерархията винаги е била характерна особеност на корейското общество, но неоконфуцианската мисъл дава етична цел на тази загриженост⁵. Семейството и родословието са основни за корейския конфуциански ред. Наследствената линия става изключително важна, но за разлика от предишните държави, по време на Чосон майчината линия спира да се проследява. Само преки наследници на най-големия син или на най-близкия мъжки роднина принадлежат към родословието. Жената започва да не се приема за част от семейството, защото в някакъв момент ще го напусне, като дори ѝ се забранява контакт с родното семейство след сключването на брак.

⁵ Неоконфуцианството започва да се разпространява в Корея още по времето на късно Корьо благодарение на привърженици на учението на китайския учен Джу Си (朱熹; 주희). Идването на власт на Чосон не е просто промяна на династиите, а дългосрочен опит да се създаде общество в съответствие с неоконфуцианските ценности и вярвания. То дава на новата държава по-строга идеологическа ориентация, отколкото е имало до този момент.

Положението на жената се обуславя от конфуциански принципи като *намджонъоби* или превъзходството на мъжа над жената (남존여비⁶). То определя позицията на жената като по-нисша от тази на мъжа във всички аспекти на живота – социален, политически, икономически и културен (Хан 2004: 117). Връзката между съпруг и съпруга е като на началник и подчинен, като мъжът има право да ограничава дори моралното поведение на жена си. Съпругите не са в позиция да изразяват свободно мнението си или да вземат важни решения. Това си проличава и от поговорките „Ако кокошката кудкудяка, семейството се разпада“ (암탉이 울면 집안이 망한다) и „Жената само три дни да не я биеш и се превръща в лисица“ (여자는 사흘만 안 때리면 여우가 된다).

Важно правило на патриархата и конфуцианството е разделението на членовете на семейството според пола, както и строгото определение на ролите. Бащата е главата на семейството и като такъв има три задължения – да представлява семейството в обществото, да контролира собствеността и членовете на семейството и да извършва ритуала за преклонение пред предците. Тези виждания са се запазили до голяма степен. И в днешно време мъжът е уважаван като патриарх и от него се очаква да работи усилено, за да издържа семейството си.

Традиционно жената има подчинена позиция, като има определено пространство в дома, предназначено за изпълнение на ролята ѝ. Тя обитава само вътрешните стаи на дома, далеч от улицата и чуждите хора. Смята се, че ако гласът на жена бъде чул извън пределите на къщата, семейството ще бъде унижено. На жените е забранено не само да контактуват с мъже, но дори да излизат сами на публични места и винаги трябва да бъдат придружавани от съпруга си или друг мъж от семейството. Освен това трябва задължително да покриват лицата си, за да не ги види чужд мъж. Така домът се превръща в единственото място на жената и нейна главна отговорност – тя трябва да поддържа семейството отвътре, да се грижи за къщата, храната, дрехите и най-вече за децата. Разделението е отразено ясно и в езика – една от думите за съпруга е „домашен човек“ (집사람), докато за съпруг е „външен благородник“ (바깥양반).

⁶ Съкратено от 남성은 존귀하고 여성은 비천하다 - мъжете са почтени, а жените са нисши.

Макар по време на Чосон на жените да не е разрешено да се образоват и да участват в обществения живот, те имат своите „владения“. Според конфуцианството всеки си има място и роля, следователно домашната сфера принадлежи на жената, а обществената – на мъжа. Въпреки всичките забрани и ограничения, които се налагат на жените, според редица учени те имат много важна роля в поддържането на семейството и къщата. Въпреки че нямат право на собственост, често именно домакинята контролира семейното имущество и управлява домакинството, макар че това, разбира се, не трябва да се вижда от чужди хора. Ролята на жената, особено като майка, е един от най-важните аспекти в семейството. Според американските антрополози Е. Нордбек и Г. Де Вос японската майка е по-важна от бащата за развитието на характера на детето и по-уважавана от него. Това наблюдение може да се отнесе аналогично и за корейските и китайски жени (И 1997: 52).

Може да се твърди, че в днешно време основните традиционни роли са запазени в основата си, но леко се променят в крак с модернизацията. Така отговорностите на мъжа намаляват, докато тези на жената се увеличават. Бащите са склонни да не участват особено в образованието на децата си, защото мъжете трябва да се отдават изцяло на работата си и да издържат семейството. Бащите вече не са отговорни за постиженията на синовете си и дисциплината в аспектите на тяхната социализация и тази роля се счита за остаряла. В днешно време отговорността за образованието и възпитанието на децата пада изцяло върху майката. Така освен доброжелателност и обич, ролята на майката включва и някои от традиционните отговорности на бащите. Понасянето на този "двоен товар" е амбивалентно. Майките са стресирани и разочаровани от цялата гама задължения, но същевременно се чувстват възнаградени, ако децата са успешни, например с високи академични постижения или с награди в училище. По този начин всъщност се продължава традицията жената да се окачествява чрез децата си. В миналото жената затвърждава мястото си в семейството на съпруга ѝ едва след като му роди син. Чрез неговите успехи тя е оценявана като „мъдра майка“. В днешно време полът на детето не е от такова значение, но самочувствието и самооценката на майката зависят преди всичко от „резултатите“ от дейностите по отглеждане на детето ѝ. Въпреки видоизменената роля на майката, множеството ѝ задължения не са нов феномен. Още по времето на Чосон, макар че мъжът разполага със собствеността на семейството, той не се интересува от всекидневни въпроси като например с какво се хранят. Това са задължения на жената и дори мъжете в семейството следват

нейните нареждания относно домакинските решения. Жената работи по-дълго и по-усилено от мъжа. Освен че му помага в селското стопанство, тя върши цялата къщна работа и отглежда децата. Храни се едва след като мъжете са приключили с яденето си. Жените в тази роля са описвани като роби или по-нисши (И 1997: 61). Въпреки това те изпълняват с гордост задълженията си, защото са длъжни да се придържат към отредената роля и да подкрепят мъжа вкъщи, за да може той да се съсредоточи върху делата си извън дома. Макар в днешно време жената да не е ограничена в пределите на дома, може да се каже, че тя все пак остава в подчинена или поне в по-неизгодна позиция, основно защото повечето жени са финансово зависими от съпрузите си.

Изключително конкурентната работна среда и отдадеността, която корейците трябва да имат към кариерата си, също се превръщат в един от факторите за промяна. Разбира се, работата и задължението да изхранват семейството винаги са били основни, но в днешно време мъжете са изцяло погълнати от тях. В колективното корейско общество личната печалба се жертва за групата или от гледна точка на работниците - личното време и благополучие се жертват за доброто на компанията и по този начин на икономиката. От служителите се очаква непрекъснато да работят в извънработно време и задължително да присъстват на фирмени събирания - *хуешик* (회식). *Хуешик* се провеждат след работа и могат да продължат цяла нощ. Често се случва служители да са принудени да спят в хотели или обществени бани, защото нямат време да се приберат преди отново да отидат на работа. За 2021 г. Корея се нарежда на четвърто място в ОИСР⁷ за средно годишни фактически отработени часове на служител (ОИСР 2021). Мъжете, които все още сравнително често издържат сами семейството, прекарват почти цялото си време на работа и рядко са вкъщи. Дори в семействата с двоен доход, най-често мъжът взима по-голяма заплата и семейството разчита основно на нея. Заради това мъжете обикновено нямат време и енергия да изпълняват функцията си на глава на семейството, а дори и тези на съпруг и баща. Това е и причината традиционната домакиня, на която сравнително доскоро е било забранено да излиза от дома, да поеме ролята на глава на семейството. Освен досегашните си задължения жените започват да изпълняват и задълженията на мъжете - да участват в срещи на

⁷ Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (Organisation for Economic Co-operation and Development) е международен икономически форум, включващ 37 развити държави, с цел стимулиране на икономиката и световната търговия.

общността, да се занимават с административни въпроси, банки и училища. Ако в миналото бащата се е смятал за официалния, а майката за добронамерения родител, то в днешно време е точно обратното. Бащата няма много време, което да прекарва с децата си, а когато го има, той не им се кара или възпитава, а си играе с тях. Ако преди той е трябвало да напътства наследника и да го подготвят за ролята му в обществото, то сега майката се занимава с отглеждането и възпитанието на всички деца. С други думи, в традиционното общество децата не са имали възможност да изградят близки отношения с баща си заради вижданията, че патриархът трябва да запазва авторитета си през цялото време. В днешно време главната пречка за създаване на такива взаимоотношения е липсата на време поради гореизброените фактори. Разбира се, все още съществуват и семейства с по-традиционни виждания, в които се поддържа идеята за авторитет на патриарха.

Една от промените на традиционната „норма“ се вижда в нарастващия брой хора, които си взимат отпуск по майчинство или бащинство през последните години. През 2020 г. 169 345 работници са излезли в родителски отпуск, което е увеличение от 3,7% спрямо 2019 г. и 2,3-кратно увеличение в сравнение с 2010 г. Ръстът при бащите е забележителен, като само за 10 години нараства от 2,7% до 22,7% (Статистика Корея 2021а). Въпреки че все още не е широко прието бащите да излизат в отпуск вместо майките и често се гледа подозрително на такива случаи, увеличаващият се процент показва, че лека-полека се променя виждането, че грижата за децата е отговорност изцяло на жената. Следователно, за разлика от миналото, бащите вече не приемат себе си като авторитарната фигура, която винаги трябва да остава леко дистанцирана, за да не наруши авторитета си. Все повече мъжете осъзнават важността от това да прекарват повече време с децата и семействата си и да изграждат стабилни връзки с тях.

Статистиката и опитът на работниците от мъжки пол обаче показват, че все още има много ограничения за отпуска по бащинство и негативни възприятия за такива мъже. Те често се сблъскват с предразсъдъците на хората и са смятани просто за безделници или некомпетентни заради широко застъпеното виждане, че ролята на мъжа е да изкарва прехраната, а не да се грижи за децата. Държавата все още е подвластна на идеята, че ако не спазват стриктно отредената им роля, мъжете не са пълноценни членове на обществото.

Друг основен фактор, който кара бащите да се колебаят да вземат отпуск по бащинство, е загубата на доходи през този период, тъй като в Корея разликата в заплащането между половете е огромна. Родителите често споделят, че размерът на надбавките за отглеждане на деца, предоставени от правителството по време на родителския отпуск, е твърде малък. Хората с по-високо образование и по-високи заплати по-лесно могат да си позволят такъв от тези с по-ниски доходи. В сравнително бедните домакинства всъщност именно жената често се противопоставя на опцията отпуск по бащинство, защото това може да понижи семейния стандарт на живот.

Друг пример за опит за промяна на традиционните виждания за роли и отглеждането на деца е популярното риалити „Завръщането на Супермен“ (슈퍼맨이 돌아왔다). То проследява известни бащи, оставени сами да се грижат за децата си в продължение на 48 часа, без никаква помощ от съпругите им. Предаването представя бащите в много различна от обичайната светлина на работохолици. Може да се каже, че то също подчертава ключовата роля на бащата в живота на децата и важността от прекарването на време с тях.

3. Отношенията в съвременното семейството

Според Пенка Костова семейството като социално обединение „се характеризира с определени отношения между неговите членове, които възникват в процеса на съжителство и съвместните дейности. Семейните отношения се разграничават според функциите, съдържанието и пола на носителите им. Според функциите (ролите) на носителите се разграничават: съпружески, родителско-детски и междудетски отношения.“ (Костова 2007: 58)

Дисертацията следва класификацията на Костова, но междудетските отношения попадат извън обхвата ѝ. Това се налага, защото отношенията в корейския дом до голяма степен все още се обуславят от конфуцианските норми и ценности и зависят от пола и възрастта, като придържането към ролите е ключово. Следователно междудетските отношения също почти изцяло зависят от възрастта и пола и се базират на йерархия. Освен това тенденцията през последните години е да преобладават семейства само с едно дете. Вместо това настоящият труд разглежда отношенията снаха-свекърва, тъй като именно те традиционно са от изключително важно значение, запазило се и до днес.

3.1. Съпругески отношения

По време на Чосон се създават множество норми и забрани за комуникацията между половете дори в рамките на семейството. Макар на съпрузите да е разрешено да контактуват, има правила за поведение, които трябва да спазват. Те например трябва да се въздържат от това да показват привързаност един към друг, особено пред родителите си. Съпругата не трябва да говори за съпруга си директно или често. Освен това от нея се изисква да избягва да сяда до него по времето на социални събирания. Когато говори с членове на семейството, не може да използва името на мъжа си или да казва „моят съпруг“. Когато разговаря с братята и сестрите му, има право да казва „брат ти“. Макар съпругът да е основният защитник на жена си, при разногласия се налага да избягва директен конфликт с родителите си. За да се смята за добър и верен син, а и брат, е нужно да поддържа по-близки отношения със семейството си, отколкото със съпругата си (И 1997: 57).

Макар тази дълга традиция на забрани в рамките на семейството да се променя с бързи темпове през последните години, тя все пак има отражение и до днес и много от двойките са сдържани при израз на привързаността си, особено сред по-старите поколения. Това често се наблюдава и в езика – много жени говорят на мъжете си на висок стил, докато те им отвърщат на нисък⁸. Така голяма част от връзките се базират на уважението, което жената трябва да изпитва към мъжа, а не толкова на любов и изградена близост.

Нещо повече, в Корея съществува специфично чувство на близост, което най-вероятно се е зародило именно заради дългата традиция на уредени бракове, патриархат и йерархия. Може дори да се каже, че *чон* (정) е една от най-важните корейски културни ценности. Понятието обозначава чувство, което е трудно за превод, но би могло да се опише като лоялност и силна емоционална връзка с хора и места. Корейците казват, че *чон* е по-дълбоко от любовта и приятелството и става по-силно с времето. Тази концепция е изградена върху емпатия, уязвимост, доброта и отблагодаряване. Разбира се, *чон* е най-силен към роднините, но включва и други хора от общността, на които може да разчита един човек. Чувството се заражда постепенно и с времето се задълбочава. Може да се

⁸ Корейският език има три степени на уважение – висок стил или *нотиммал* (높임말) е с най-високата степен на уважение.

влюбиш от пръв поглед, но не можеш да изпиташ *чон* от пръв поглед. То също насърчава по-доброто разбиране между хората. *Чон* играе важна роля в голяма част от човешките връзки, но е изключително важно в брачните отношения. *Чон* присъства в множество поговорки и фрази в корейския език, но значимостта му във връзките е отразена най-ясно в изрази „Не могат да се разделят заради *чон*“ (정 때문에 못 헤어진다). Дори когато отношенията между хората са се променили и те искат да се разделят, не могат да го направят заради силния *чон*, който изпитват един към друг, породен от дългите години, прекарани заедно, и натрупаните положителни емоции. Така дори вече да не изпитват любов, много двойки остават заедно, защото са свикнали един с друг и изпитвания от тях *чон* им е достатъчен. От миналото досега *чон* играе неизменна роля в обществото. Не е изненадващо, че се превръща и в основа на брачните отношения, като се има предвид фактът, че през Чосон младоженците се виждат за първи път по време на сватбената церемония. В общество където контактът между половете е категорично забранен, а в рамките на дома е силно ограничен, близостта и уважението натрупани чрез изпитанията на времето остават по-силни от любовта.

В традиционния корейски дом, децата се разделят полове, когато навършат седем години. Това е и възрастта, от която започват да се учат на ролите и мястото си в обществото. Всеки пол има собствени покои, но в днешно време под влиянието на урбанизацията и поради факта, че все повече семейства живеят в апартамент, помещението, отделено за патриарха, изчезва. Женските покои се превръщат във всекидневна, където се събира цялото семейство. До 50-те години на миналия век все още се наблюдава традиционният обичай половете да се хранят отделно. Ако мъжете се хранят на маса във всекидневната, жените ядат на пода, в кухнята или чак след като мъжете са приключили. Тази практика все още се наблюдава в провинцията. До 70-те години това се променя в по-голямата част от страната и вече много от семействата се хранят заедно. Ако традиционно по време на хранене не се говори, сега това не е така. Заради натоварения всекидневен живот, това време е от малкото, което цялото семейство може да прекара заедно и всеки да разкаже как е минал денят му. Преди съпругата е гледала да угажда на мъжа си, като готви каквото той предпочита, докато в днешно време повечето млади майки избират храна по вкус на децата. Това показва променящия се фокус на внимание от патриарха към децата и тяхната важност за бъдещето на семейството.

Проучване от 2002 г. на Пьон Уасун (변와순) от Корейския институт за развитие на жените относно корейското семейство и ролите в него ясно показва промяната, през която минава семейството само за няколко поколения. По-възрастните интервюирани все още зачитат патриархата и мъжът е авторитарната фигура в семейството, взимаща всички решения. Сред двойките в 20-те до 50-те си години преобладават семейства, в които жената изразява мнение и взема решения, а мъжът помага в домакинството. Сред съпрузите с двойна заплата най-често се среща разделение на труда и грижите за децата, както и общо взимане на решенията. Това се наблюдава при семейства с по-ниска заплата, но по-високо образование. Последният тип двойки напомня за конфуцианското семейство, където всеки има определени задължения и взема решения за тях, без да се консултира с другия. Освен това при мъжете над 60 години се наблюдава негативно отношение към това жената да работи. По-голямата част от мъжете в 40-те и 50-те си години са съгласни, че ако съпругата работи, това ще спомогне за икономическото положение на семейството, но не изразяват пряка подкрепа за това решение. При мъжете на 20 и 30 години се наблюдава драматична разлика, като по-голямата част от запитаните са заявили, че напълно подкрепят това жените да работят (Пьон 2002). Може да стигнем до извода, че ясно се виждат разликите в мисленето на поколенията и само за няколко десетилетия се възприемат нови идеи за ролите и възможностите в семейството. Младите са по-либерални и макар да са възпитани с традиционни възгледи, западното влияние и модернизацията оказват силно влияние. Без ограниченията, които конфуцианството поставя, младежите живеят по-свободно и равнопоставено, което води и до нови възможности в рамките на семейството, като двоен доход и споделени задължения.

Разбира се, западните ценности, скъпият живот и необходимостта от работна ръка на фона на забавящата се икономика също са сред факторите за промяна. Ако доскоро са имали строга рамка, към която да се придържат и са били напътствани от по-възрастните си роднини, сега двойките имат свободата, но и бремето, сами да диктуват отношенията си. Те се опитват да поставят семейните нужди в центъра, докато се грижат и за индивидуалните си желания, които са все по-широко застъпени, макар и все още да са разглеждани като егоистични. Така хората трябва да намерят баланс между личните си интереси и общото благо на семейството и как да комбинират двете в живота си. Именно заради това майките жертват собствената си кариера за развитието на детето, поставяйки

общото благо на първо място. Освен това тъй като жената все още се окачествява чрез децата си, на нея се гледа с много по-добро око като майка на проспериращо дете, отколкото като на жена с кариера.

3.2. Отношенията родители-дете

Ако в западния свят основните отношения в семейството са тези между съпрузите, то в Корея това са отношенията родител-дете. В основата на традиционните патриархални семейни отношения стоят тези между баща и син. Синовната преданост е на изключителна почит и като цяло е правило за поведение, изискващо от потомците да се отблагодарят за родителската любов и грижи. Тъй като в днешно време полът на детето не е от такова значение, „синовната“ почит се отнася за всички деца. Взаимоотношенията между останалите членове на семейството се базират върху тези отношения или връзката между възрастните и по-младите. Младите трябва да се подчиняват, уважават и почитат възрастните, да се вслушват в тях и сравнително доскоро дори да им говорят на висок стил.

До края на кралство Корьо⁹ представителите и на двата пола могат да бъдат глава на семейството, имат право на наследство и да контактуват свободно. На вдовиците не е забранен повторен брак и жените запазват близки отношения с родното си семейство дори след брак. Макар от всеки човек да се очаква да сключи брак и да продължи рода, ролята на жената не се свежда само до това да роди син-наследник. По време на Чосон тази ситуация се превръща в нещо немислимо. Това, че строгият патриархат определя жените като второстепенни, се отразява и на цялостните семейни отношения. Ролята на бащата се трансформира в един дистанциран авторитет, който напътства мъжкия наследник, разяснявайки бъдещата му роля в обществото. От друга страна, като глава на семейството патриархът трябва да запази авторитет и не може да показва привързаност. Бащата избягва всичко, което може да накърни достойнството му. Той е символ на дисциплина и строгост. Затова, въпреки че, когато порасне, синът вече не прекарва много време с майка си, той винаги остава по-близък с нея и може да ѝ сподели всичките си проблеми и желания.

⁹ Съществувало от 918 до 1392 г.

В съвременното семейство това строго разделение на половете и дори на отношенията към децата вече избледнява и много бащи са близки с децата си. Разбира се, по-старите поколения са отгледани с конфуцианските ценности и все още са запазили традиционните виждания, че отношенията трябва да се базират на уважение, а не на близост и разбирателство.

Въпреки че конфуцианството не поставя връзката между майка и дете в петте най-важни вида отношения, те също са ключови и дори може да се каже, че са в основата на семейната динамика, тъй като отглеждането на децата е задача именно на майката. Децата прекарват много повече време с нея и тя се грижи за всичките им нужди, благодарение на което изграждат и по-близки отношения. Японският общественик Иназо Нитобе описва майката така: „Майката е централната фигура, около която семейството се събира и от която черпи вдъхновение. Ако синът не е съгласен с баща си, майката ги сдобрява. Ако братята се карат, майката ги обединява. Ако дъщерята опозори името на баща си, майката скрива срама ѝ. Ако къщата се разруши, майката закрепва последния стълб. Тя прави всичко това, не защото има образование или мъдрост, такт или проникателност, а заради нейната безкористна преданост и всеотдайност, за да може потомството ѝ да има живот.“¹⁰ (Ро 1959: 69) Това важи напълно и за корейската майка и е особеност, запазена и до днес.

Може да се каже, че в днешно време се наблюдават два типа родители – прекалено покровителстващи и крайно либерални. При първия вид майката е с по-високо образование и се отдава напълно на децата си. Те са постоянно обгрижвани и се записват във възможно най-добрите учебни заведения, както и на множество извънкласни дейности като уроци по музика, рисуване, английски език и др. В тези случаи майката влага всичките си амбиции и може би дори неосъществени мечти в децата си. Тя участва осезаемо във всички аспекти на живота на децата си, като има случаи, в които дори избира приятелите им. Това, разбира се, са деца от заможни семейства с високи академични успехи.

Вторият тип родители са от по-бедни семейства и с по-ниско образование. Те са прекалено заети с осигуряването на прехраната и нямат много време за отглеждането на децата, които са оставени да се учат сами.

¹⁰ Превод от английски език А.Д.

В миналото, макар майката да прекарва много време с дъщеря си и да я учи на занаяти, които ще са ѝ необходими след сключването на брак, тяхната връзка не е толкова важна и близка като тази на майката със сина. Това е така, защото след сватбата дъщерята ще напусне дома и няма да контактува повече с родното си семейство. За това свидетелства и поговорката „Дъщерята те разочарова два пъти“, тоест когато се роди и когато се омъжи (딸은 두 번 서운하다). С намаляващото през годините значение на сина-наследник в днешно време обаче родителите имат и много по-близка връзка с дъщерите, дори след сватбата. Някои родители дори предпочитат да имат момичета, защото те се смятат за по-грижовни. Отношенията на членовете в семейството вече не се базират само на уважение и авторитет, а ролите постепенно се размиват, като жената поема повече отговорности. С намаляващата роля на патриархата раждането на син вече не определя позицията на жената в семейството. Връзката между майка и син отслабва, понеже синът не продължава да живее с родителите си и да се грижи за тях, както е било в миналото, а се изнася със съпругата си, която става най-важният човек в живота му. Много майки са разочаровани от отношението на синовете си и вместо към тях се обръщат към дъщерите си, които вече не се смятат за временен член на семейството. Сравнително доскоро да получава помощ от тъстовете си се счита за огромен срам и позор за мъжа – знак, че очевидно не може да изпълнява ролята си. Вече обаче е нормално младото семейство да получава помощ от семейството на жената или обратното, възрастни родители да бъдат издържани от омъжената си дъщеря. Разбира се, синът все още е високо ценен, но силното значение, което му се отдава в миналото, отслабва и семействата само с дъщери вече не мислят за осиновяване на син. Според закон от 1991 г., ако не е оставено завещание, половината от имуществото трябва да остане за останалия жив от двамата съпрузи, а другата половина да се раздели по равно между децата, без значение от техния пол и семейно положение (Пак 1995: 129). Това е в ярък контраст с традиционното наследство, което отрежда 50% за най-големия син, а останалите 50% се разделят между другите синове, докато съпругата и дъщерите не получават наследство.

3.2.1. Синовната почит и детецентризмът

Сред конфуцианските добродетели *хьо* (孝) или синовната почит се смята за най-свещена в системата от вярвания на Чосон. Управляващата класа превръща синовната

почит в етика на семейната солидарност, подчертавайки сърдечната преданост сред родствените връзки, като ги превръща в принципи на хармонично сближаване за обществото и политиката като цяло. Уникалността на *хьо* се крие в изискването му за безусловно, еднопосочно и абсолютно подчинение на родителите, както и в характерните за него формализирани модели на поведение. Не е достатъчно децата само да изпитват уважение към родителите си, те трябва също да показват своите мисли, чувства и загриженост в поведението и отношението си. Например от тях се очаква да не решат косата си или да не свирят на музикален инструмент, ако родителите им са болни. В такава ситуация трябва постоянно да имат притеснено изражение.

Един от най-известните примери за синовна почит е историята за един селянин, който, виждайки как малкият му син яде храната на родителите си, решава да го зарови жив, за да може да има повече храна за тях. Решението е взето, защото човек винаги може да има повече деца, но родителите са само едни и трябва да се грижи по възможно най-добрия начин за тях. Значението на синовната почит като най-висша добродетел продължава да се предава и в днешно време чрез множество народни приказки като „Синовната почит на тигъра“¹¹ (효성이 지극한 호랑이) и „Историята за Шимчон“¹² (심청전), както и поговорки като „Ако синовната почит е голяма, и по камъните расте трева“ (효성이 지극하면 돌에도 풀이 난다).

Същността на *хьо* не включва само грижа за родителите, а и уважение и безпрекословно следване на тяхното мнение. Следователно всякакви творчески мисли или каквото и да е девиантно поведение от тези, предписани във формалните конфуциански доктрини, са твърдо потискани и понякога дори смятани за престъпление. Децата трябва да следват единствено и само идеите и традициите на своите родители и други по-възрастни хора.

Освен това синовната почит е строго ограничена в рамките на семейството и тъй като не е рационална любов, а сляпо подчинение, често децата „наследяват“ отношенията

¹¹ Тигърът често е отрицателен персонаж в корейските приказки и тази набляга на това, че дори той изпитва синовна почит.

¹² Младата девойка Шимчон се грижи отдадено за слепия си баща и дори се съгласява да бъде принесена в жертвоприношение на морския владетел, за да може баща ѝ да прогледне.

към други хора от родителите си. Така от човек се очаква да отмъсти родителите си, ако някой външен човек е бил несправедлив с тях и да приветства приятелите им. Да се уважават, обичат и почитат други вместо собствените родители е считано за аморално.

Всяко поведение и успех в живота не са постигнати от и за индивида, а за да се угоди на родителите. Съвсем естествено е, че безусловната склонност към *хьо*, примесена с конкуренция за образование и богатства, формира сериозен семеен егоизъм.

Вярата в абсолютността на синовната почит и култът към предците карат неуважението към родителите да се разглежда не просто като аморално поведение, а като значително престъпление, което дори е ограничено от закона. Почитта към предците винаги е била силно застъпена на Корейския полуостров, но благодарение на значението, което конфуцианството придава на ритуалите, тя се издига още повече и става неизменна част от семейството и задълженията на патриарха. Много от церемониите и практиките, свързани с родословието, са включени в закона *Кьонгуктеджон* (경국대전¹³), създаден през 1469 г. Той задължава всички корейци да изпълняват ритуал в почит на предците си, наречен *чеса* (제사). Това означава, че връзките на рода се разширяват и включват както живите, така и мъртвите. Обредите в чест на предците стават изключително важни при установяването и поддържането на семейни връзки и отношения.

Връзката между децата и родителите продължава дори след смъртта чрез ритуалите. В къщата се прави място за духа на починалия, за когото се вярва, че пребивава там по време на траура. Предците се третираат като живи, поднася им се храна всеки ден и след големи празници. Също така гостите понякога се водят да се поклонят на мъртвите предци, каквато е традицията с живите възрастни хора (Им 1998: 170).

Хьо не приключва със смъртта на родителите. Например от син, чиито родители са починали, не се очаква просто да продължи да е в траур три години. Той трябва да страда всячески, като например да яде само каша и вода, да спи под слама вместо завивка и да използва буца пръст вместо възглавница. Освен това от него се очаква да напусне обществения живот поне за три години и да бива третиран като грешник. Не е изненадващо,

¹³ Пълен кодекс на закона, който включва всички закони, обичаи и наредби от края на династията Корьо до ранен Чосон.

че Корея преди е описвана като „страна, в която изглежда, че мъртвите получават по-внимателно отношение от живите“ (Неф 2021).

Заради важността на наследника и йерархичните отношения, които конфуцианството налага в семейството, в страната се създава детецентризм¹⁴, който се засилва все повече. Корейският писател И Куансу (이광수) пише в есето си „За детецентризма“ следното: „Докато родителите са живи, децата нямат свобода и не се различават от роби или животни, третирани според желанията на родителите си, както от тираничен монарх поданик. Това е така не само докато родителите са живи, но и след смъртта им, тъй като има закон за тригодишен траур. След това имат отговорното задължение да правят *чеса*. Загубата на време, енергия, пари и свобода на децата е много сериозна. Следователно дете, което иска да покаже синовна почит, не може да си позволи да направи нищо друго, освен да се жертва за родителите си до края на живота си.¹⁵“ (И 2018)

И Кьонън, директор на Човешки права без граници (Human Rights Beyond Borders), пък пише в статията си „Тайните на раждането: Многобройни слоеве лъжи в документите за раждане на Корея“:

„Исторически, по време на феодалната династия Чосон, хората принадлежат към кланове, а не към държавата и се регистрират според роднинските си връзки. Главата на клана управлява членовете на семейството, решавайки тяхната съдба. Докато индивидът принадлежи към семейство, той или тя е защитен и всеки акт на отричане е като смъртна присъда. Децата не се разглеждат като личности, а по-скоро като притежание на семейството и се очаква да действат за запазването и просперитета на своя клан. Въпреки изминалото време, следите от този патернализъм остават в сегашната регистрационна система на Корея; те са очевидни в действащото законодателство, което все още до голяма

¹⁴ На запад поставянето на детето в центъра се разглежда като тенденцията родителите да приоритизират благосъстоянието на децата си пред своето собствено. В Корея също се наблюдава този феномен, но той включва и изпитване на силно чувство за собственост и контрол над детето. Освен това то се поставя в центъра не само заради неговото собствено благо, но и заради това на цялото семейство, следователно и на родителите. Сравнително доскоро терминът по-скоро се разглежда като всички задължения на децата към родителите, свързани със синовната почит. В днешно време започва постепенно да се използва и със западното си значение.

¹⁵ Превод от корейски език А. Д.

степен зависи от решенията (или задълженията) на родителя(ите) да регистрират детето.“¹⁶
(И 2021)

Една от най-големите промени, които се наблюдават в днешно време е, че макар ритуалите за предците да се запазват, значението им намалява за сметка на изискванията и очакванията от следващото поколение. Разбира се, винаги е било важно наследникът да вземе държавния изпит и да заеме държавен пост, но в миналото се е смятало, че именно предците са тези, които бдят над семейството и му помагат да просперира. Сега този фокус се измества върху живите роднини, които групово полагат всички усилия за просперитета на детето. То от своя страна трябва да се отблагодари за всички тези усилия и грижи, да спомогне за просперитета на семейството и да издържа родителите си на старини.

Специалният фокус на корейската култура върху семейната единица е основен фактор при определяне на отношенията и ролите в семейството. Въз основа на вековната традиция на *хьо*, повечето родители все още вярват, че правото да решават бъдещето на децата си е свещено. Възгледът, че семейството е икономическа единица, позволява строг контрол върху децата. Дори бракът все още често функционира като финансова транзакция между две семейства. Макар отстрани да изглежда леко безсърдечно, така корейската култура разглежда семейната единица в традиционен смисъл според конфуцианските норми и разбирания. Отношенията се базират върху сложен баланс на отговорност, задължения и жертва за другите членове и общото благо на цялото семейство.

Покорството към властта се налага както у дома, така и в училище. Авторитетът и решенията на родителите и учителите не бива да се подлагат под съмнение. Заради запазената конфуцианска йерархия и силното вярване, че възрастните знаят най-добре, родителите все още смятат, че те могат да преценят по-добре и да вземат правилното решение не само относно академичния път на детето, но и бъдещето му като цяло. Все още много често се случва годеж да бъде разтрогнат, ако родителите не одобрят партньора.

Конфуцианството се основава на три основни ценности - синовна почит, хуманност и ритуално съзнание. Синовната почит и уважението към родителите е в корена на другите ценности. В този контекст корейците отдават по-голяма тежест на връзката родител-дете,

¹⁶ Превод от английски език А. Д.

отколкото на брачната връзка. Това убеждение е една от основните причини корейците да смятат успеха на децата си като носещ чест и просперитет на цялото семейство. Редица поколения родители и деца следват идеология, която подчертава важността на почитта към по-възрастните и подчинението на децата към родителите. По същество синовната почит включва задължението на детето да се отплаща за родителската любов и грижи. В днешно време това виждане все още е силно застъпено в обществото. То е един от факторите, които карат децата да се трудят толкова много. От една страна, те виждат колко жертви правят родителите им за тях, но, от друга, те просто са отгледани с вижданията за синовната почит и макар вече да не се изисква безусловно покорство, все още е застъпена идеята, че децата трябва да слушат и да не накърняват родителите си. Много от децата са в постоянно напрежение от очакванията, с които са обременени и изпитват силно чувство на вина, ако се провалят. Знаейки колко много са жертвали родителите, децата се чувстват „длъжни“ да се отблагодаряват за грижите цял живот, както и да гледат родителите си на старини. Обратното обаче също се наблюдава - родители, които не могат да си позволят да предоставят на децата си добро образование, толкова се срамуват от себе си, че изпитват чувство за вина и смятат, че не са заслужили децата им да се грижат за тях.

Този тип отношения, базирани на задължение, жертва и чувство за вина, често водят до фрустрация, конфликти и разочарование в семейството. Фокусирайки се върху ролята на „мениджър“, родителите не винаги успяват да изградят близки отношения с децата си. Те пък от своя страна изпитват постоянен натиск да учат и просперират и да не разочароват родителите си, което често води до негативни емоции. Фокусът изцяло върху децата също може да доведе до проблеми и в съпругеските отношения, ако някой аспект от поведението или развитието на детето се промени значително от очакваното или планираното за него.

Освен това, големият процент на възрастни хора, които живеят в бедност, е доказателство, че все повече хора забравят отговорността към родителите си и така техните усилия се оказват напразни. Това показва също, че семейните отношения, базирани единствено на конфуцианските виждания за йерархия, авторитет и задължения, не са особено устойчиви в модерния свят. Много често децата са прекалено малки, неопитни и стресирани от упражнения върху тях образователен натиск, за да разберат каква жертва са направили родителите им за тях. А когато те на свой ред изпитат тази тежест, са прекалено

заети със собствените си семейства и нужди, за да се отблагодарят за грижите на родителите си.

3.3. Отношенията между снаха и свекъри

В традиционното корейско общество най-трудният етап от живота на жената е, когато тя встъпва в семейството на съпруга си като снаха. Това е период, в който двамата младоженци се опознават, и още по-важното, когато съпругата трябва да утвърди позицията си в новото семейство, да се хареса на свекърите и да спечели техните симпатии, като изпълнява старателно задълженията си. Съпругата е избрана от родителите на съпруга си да стане част от тяхното семейство и затова трябва да им се посвети напълно, да им служи и угажда. Най-важната и трудна задача за нея е да бъде приета и да се разбира със свекървата си. Американската антроположка Марджъри Улф пише: „Меденият месец, който за западняците е феномен за съпрузи, в Китай се случва между свекърва и снаха“ (Улф 1972: 142). Същото се отнася и за Корея.

По време на Чосон се затвърждава правилото жената да отива да живее в семейството на мъжа, заедно с неговите родители. Контактът с нейното собствено семейство често е забраняван. В тази обстановка и заради половото разделение жените всъщност са прекарвали много повече време със свекървите, отколкото със съпрузите си. Отношенията между жените в къщата са сложни и динамични. Съпругата не само трябва да се опита да се впише в новия дом, но и да се докаже като добър избор за съпруга си. Конфуцианските принципи за йерархия повеляват тя да се подчинява безусловно на свекървата си, която пък, като владетел на дома, държи всичко да бъде изпълнявано според нейните желания и често подлага на изпитания снахата.

Двете жени прекарват почти цялото си време заедно, като снахата трябва мълчаливо да изпълнява всяко желание на свекървата си. Това е период, в който не само двете се опознават, но младата съпруга научава неща за съпруга си чрез майка му. Свекървата я учи не само на семейната философия и история и какъв е редът в новия дом, но също така и какво харесва и не харесва синът ѝ, хранителните му навици, какви дрехи носи и какво е поведението му като цяло. Дори свекърът да има някаква заръка, тя почти винаги минава през свекървата. Много често, ако съпругата не успее да спечели благоразположението на

свекърите си, се стига до развод, независимо от любовта или волята на съпруга ѝ (Кояма 1961: 35).

Въпреки че в днешно време младоженците рядко живеят с роднини, това традиционно виждане за централното място на родителите на мъжа се е запазило и снахите все още трябва да правят всичко възможно да се харесат и да обгрижват свекърите си. Дори все още трябва свекърите да дадат одобрението си за снахата и сключването на брак. От снахите се очаква да се отнасят с огромно уважение и да се грижат за свекърите си. Макар синът им да покрива финансовите им нужди, ако някой от свекърите има нужда от помощ или грижи, например при болест, тази дейност се поема от снахата.

Важна роля във всички отношения в семейството, особено между снаха и свекърва играе феноменът *нунчи* (눈치). *Нунчи* буквално означава „измерване с очи“ и може да се преведе като „досетливост“, но всъщност означава да може да разбираш настроението, чувствата и мислите на другите. Бойе Лафайет Дьо Мент дори го нарича „културна телепатия“ (Мент 2018: 321). Изразът пасва отлично на феномена, тъй като корейците са толкова културно приспособени към мисленето и поведението на другите, че всъщност могат да „четат“ мислите и чувствата на останалите. Ролята на *нунчи* в корейския живот е толкова жизненоважна, че дори има израз „Половината от социалния живот е *нунчи*“ (사회생활은 눈치가 반이다).

Възрастта и полът са основни фактори в комуникацията с *нунчи* и пряко влияят върху културното съдържание на изпращаните и получените „съобщения“. Например, ако свекърът хване прахосмукачката, снахата веднага трябва да „разчете“, че той няма никакво намерение да чисти, а иска тя да го свърши. Ако тя не „прочете“ правилно съобщението, свекърът няма да каже нищо, но може да се разгневи на недосетливата си снаха, което пък да доведе до напрежение в семейството.

Продължаващото влияние на конфуцианската традиция може да бъде дори по-очевидно в междуличностните очаквания на хората, отколкото в техните изрични действия. Родителите все още очакват семейството на техните възрастни деца да ги посещава редовно. Снахите се чувстват задължени да провеждат често телефонни разговори и да предлагат своята помощ при подготовката на различните тържества, празници и церемонии, които се

провеждат в домакинството на свекървата. Така може да се каже, че семейната структура в съвременна Корея е от не по-малко значение. Макар нуклеарните семейства да са норма в държавата, заради дългата традиция на живот със семейството на съпруга и неговото неоспоримо и доминантно влияние, свекърите все още са важен авторитет в живота на двойката. Заради традиционно силното влияние на родителите на мъжа в брака и живота на младоженците все още много възрастни смятат, че могат да се бъркат в живота на децата си. Въпреки че родителите и на двете семейства се уважават и почитат, тези на мъжа все още стоят по-високо в йерархията и жената има множество задължения към тях, като да им се обаждат, да ги посещава и да ходи да им помага.

Деликатните отношения между снаха и свекъри са толкова важни, че оставят отражението си и в езика под формата на множество поговорки, като само малък пример са: „Ако живееш дълго, ще дойде ден, в който свекърва ти ще умре“ (오래 살면 시어머니 죽는 날 있다), „Ако мразиш снаха си, ще намразиш и внуците си“ (며느리가 미우면 손자까지 밉다), „Котката получава благодарност, но снахата - не“ (고양이 덕은 알고 며느리 덕은 모른다), „Не мразя десет зетъве, но мразя една снаха“ (열 사위는 밉지 아니하여도 한 며느리가 밉다).

С увереност може да се твърди, че тези сложни, строго регламентирани и понякога натоварващи отношения между поколенията се превръщат в една от предпоставките за промяна и в структурата на семейството. В днешно време браковете се сключват по любов или поне по собствено желание, младата двойка иска да живее самостоятелно и да има възможност да се опознае и да изгради собствени навици и култура в рамките на новото си семейство, без да се налага да се съобразява с наложените такива от родителите. В съвременното сложно и забързано общество хората се ориентират към по-спокоен живот поне в рамките на дома, като избират той да има по-малко членове. Непрекъснато нарастващият брой единични домакинства в страната е сериозно доказателство за тази тенденция. Силният детецентризъм, който се наблюдава в държавата, и тежестта, която се поставя върху образователните нужди на децата също влияят сериозно върху създаването на нови семейни структури, които да помогнат на семейството да се справи с изискванията на съвременния свят.

4. Структура на съвременното семейство

Семейната структура включва числеността, състава и взаимоотношенията между членовете на семейството. Според А. Тофлър разширеното семейство, в което съжителстват три-четири поколения под един покрив, е типично за аграрните общества, докато нуклеарното семейство, съставено от двойка и техните деца, които на свой ред се изнасят, когато сключат брак, е характерен белег на индустриализацията (Тофлър 1980). Ситуацията в Корея е сходна. До 1950-60-те държавата е аграрна и до този момент в една къща заедно живеят три-четири поколения. Традиционните семейни ценности диктуват, че най-големият син заедно със съпругата си и своите собствени деца трябва да остане в дома на родителите си, за да се грижи за тях и семейния дом. За тази цел той наследява половината от цялото имущество. В днешно време и особено с малките жилища в градовете тази традиция трудно се спазва. Синове, които успяват да се реализират в града, предлагат на родителите си да живеят с тях, но възрастните хора не могат да свикнат със забързания живот в големия град и често се връщат в провинцията, при познатото и приятелите си. Когато обаче единият съпруг почине, другият често няма избор и отива да живее в града със сина, а понякога и с дъщеря си.

Обезлюдяването на провинцията за сметка на градовете е един от основните водещи фактори за промени в семейната структура. Типична тенденция при градските семейства е значителният спад на броя на членове на семейството и на раждаемостта като цяло. Причините за това са няколко - скъпият градски живот и особено цените на образованието, както и фактът, че жените трябва да се грижат сами за децата си, без да могат да получат помощ от роднини, както е било доскоро. От 1945 г. насам броят на домакинствата в Корея непрекъснато се увеличава, но средният брой на хората в домакинствата намалява – от 5,5 през 1966 г. до само 2,29 през 2021 г. (Статистика Корея 2022). Друга причина е, че жените не желаят да делят един дом с родителите на съпрузите си и да бъдат постоянно наблюдавани и коригирани. Нещо повече, много жени искат уверение от партньорите си, че няма да се наложи да живеят заедно с родителите им.

Увеличаването на продължителността на образованието и следователно повишаването на средната възраст при сключване на брак, както и навлизането на жените

на пазара на труда също са сред причините за тенденцията към малко семейство. Хората не чувстват необходимост да бързат с брака, предпочитайки саморазвитието пред създаването на следващо поколение.

Същевременно се наблюдава рязко увеличение на броя на единичните домакинства от несъществуващи такива през 1966 г. до впечатляващите 33,4% през 2021 г. Хора на възраст 29 и по-малко представляват 19,8% от живущите сами, а тези в 30-те си години – 17,1% (Статистика Корея 2022). Много млади хора отлагат брака не само за да могат първо да получат по-добро образование и съответно работа, но и за да се насладят на самостоятелния живот без бремето да издържат и да се грижат за семейство, на което трябва да се отдадат изцяло. Много от тях също се замислят дали изобщо да създават семейство, понеже не искат да поемат товара на родители, който се очаква от тях. Сключването на брак по-късно създава редица икономически възможности, които не са съществували преди. В традиционното общество отлагането на брака излиза скъпо за семейството на момичето, което трябва да го издържа, докато си намери съпруг и разходите за него не се поемат от новото семейство. В днешно време, ако жената започне работа, забавянето на брака ѝ може дори да се отрази добре на икономическото положение на семейството. Отказът от брак и причините за него ще бъдат разгледани по-подробно в трета глава.

Характерна черта на модерното семейство е фактът, че членовете му стават все по-малко, като се появяват едночленни домакинства, такива на вдовци, повторно омъжени или бездетни семейства. Тези домакинства, освен на вдовците, се разглеждат като нови семейни форми за държавата, тъй като традиционно почти не съществуват по време на Чосон, докато в съвременното са значително често срещани.

4.1.Нови семейни форми

В съвременното корейско общество ценностите на семейството, брака и децата непрекъснато се променят в опит да запазят традицията, но и да отговорят на нуждите на индивида и изискванията на модерното общество. Поради модернизацията и глобализацията, през които преминава страната, през 90-те години на миналия век започват да се появяват нови семейни форми. Социалният интерес към различните семейства също

нараства, тъй като индивидът изисква активен отговор на бързите социални промени и създаването на нов начин на живот.

Факт е, че новите разнообразни семейства са забележително различни от общоприетата семейна форма от традиционна и консервативна гледна точка и се приемат от мнозина като признак на семейна нестабилност или дори семейна криза. С други думи, появата на различни видове семейства често се разглежда като социален проблем, чието разрешаване изисква усилия. Често към този въпрос се подхожда само от отрицателна гледна точка и на него се гледа като разпадане на семейството и дори на общността, а и като предшественик на морален разпад.

Въпреки това, от съвременна и прогресивна гледна точка, има силна тенденция новите семейни форми да се разглеждат като продължение на свободата и реализиране на правото на личен избор. В крайна сметка, дори стандартното в момента нуклеарно семейство също е било нов, напълно противоречащ на нормите тип семейство, и то само допреди петдесетина години.

Не е изненадващо, че като устойчива социална единица семейството също се приспособява към съвременното и така възникват нови семейни форми, които отговарят на определени семейни нужди като работа или образование. Макар правителството непрекъснато да полага усилия за насърчаване на създаване на семейство, изглежда все още не възприема факта, че консервативните виждания и определения за семейство не отговарят на нуждите на индивидите и на социалното положение и развитие на корейците. Въпреки това двойките се опитват да се приспособяват по начин, който работи за техните потребности. Семейното разнообразие е резултат от промените в социалната и културна среда, както и от променливостта на самата семейна система като основна единица на обществото и процеса на активно или пасивно адаптиране към средата. Въпреки това, дебатът - не само сред учените и политиците - за това как да се дефинира семейното разнообразие продължава и няма консенсусна рамка относно критериите за класифициране на различните семейства. Като най-нова семейна форма, засега изглежда двойките избрали да живеят на семейни начала срещат най-много затруднения, поради факта, че попадат извън корейската законово приета дефиниция за семейство.

4.1.2. Двойки без брак

Социалното възприятие на дефиницията на семейството в Корея в последно време се променя, макар и бавно. Сравнително доскоро неженените двойки, които живеят заедно, са рядкост, на която не се гледа с добро око. За по-възрастните бракът е събитие, което е толкова очаквано и естествено да се случи, че когато една двойка заживее заедно, просто се знае, че тя съвсем скоро ще сключи и официално брак. Това очакване обаче се оправдава все по-рядко през последните години и процентът на двойките, които живеят на семейни начала, както и този на едночленни домакинства непрекъснато растат. Двойките, които съжителстват без брак, често са изправени пред социални предразсъдъци и са изключени от различни правителствени програми.

Гражданският закон на Корея определя „семейство“ като отношения, основаващи се на брак, раждане или осиновяване (член 779; Корейски правен информационен център). Други видове, като двойки и съквартиранти, които живеят заедно, както и единични домакинства, не са юридически признати, което ги прави недопустими за някои държавни програми и обезщетения. В тази връзка през април 2021 г. Министерството на равенството между половете и семейството заяви, че се стреми да разшири определението за семейство, за да включи тези, които са в различни взаимоотношения, основани на близост и грижа един за друг. То представи план за политика за здравословно семейство за 2021-2025 г., който има за цел да създаде среда, в която всички семейства да бъдат уважавани, без да бъдат дискриминирани или изключени от правителствените политики. Още на следващата година обаче, Министерството се отказва от този план и напълно оттегля подкрепата си за ревизия на закона (И 2022). Така освен с обществената дискриминация, хората, които предпочитат да съжителстват в нови семейни форми трябва да се борят и с политическата нестабилност около въпроса.

Според проучване на Министерството от 2020 г. сред 3007 лица на възраст между 19 и 70 години, които живеят с партньорите си, но не са сключили брак, 63% казват, че са доволни от отношенията с партньорите си, което е с 6% по-високо от хората, доволни от отношенията си със своите законни съпрузи. За ползите от съвместното съжителство при разрешени множество отговори около 83% посочват спестяване на разходи. Много млади

двойки избират да живеят заедно, за да пестят пари, основно от наем и хранителни стоки. Освен това 75% казват, че изпитват по-малък натиск да имат бебе, отколкото в законен брак, а 72% усещат и по-малък натиск да посещават семейни събития и събирания на партньора си (Министерството на равенството между половете и семейството 2021). Ясно се вижда, че повечето хора искат да имат свобода и да не са задължавани да спазват конфуцианските традиции и очаквания. Тъй като по-възрастните приемат човек за част от семейството само при формален брак, без него много от младите избягват традиционните изисквания. Това показва, че младите вече се ориентират към по-практичната страна на отношенията и не се чувстват задължени да сключат брак и да имат деца, както се очаква от тях. Нещо повече, намерили са начин да „избягат“ от традиционните отговорности към семейството на партньора, които изглежда тежат на много хора, особено на жените.

Въпреки това двойките са изправени пред много трудности, които не са в резултат на техните лични отношения, а от страна на правителството и обществото. По отношение на проблемите, свързани със съвместното съжителство, при разрешени множество отговори, половината от анкетираните казват, че са изключени от редица държавни политики като жилищни обезщетения и заеми, както и че получават негативно отношение от други хора (Министерството на равенството между половете и семейството 2021). Изглежда, че макар семейната форма на теория да трябва да е личен избор, повечето хора имат консервативни възгледи по въпроса и приемат само „традиционния“ вид, дори когато не става въпрос за тяхното собствено семейство.

Трябва да се отбележи, че анкетираните на възраст между 40 и 50 години активно избират съжителството, тъй като не искат да бъдат обвързани с официален брак, докато по-младите хора на 20-30 години гледат на съжителството като стъпка към брака. Независимо от възрастта обаче, двойките, които живеят заедно, се виждат като съпрузи, дори и да нямат легално сключен брак. Тъй като не са признати за законни настойници, те често се сблъскват с трудности в различни ситуации, като например отглеждането на дете заедно, в случай на спешна медицинска помощ или в случай на смърт.

4.1.3. *Кирогии каджок*

Глобализацията непрекъснато променя света чрез постоянен поток от технологии, знания и миграция. Това води до много нови възможности и значително улеснява мобилността на хората, включително зад граница. С помощта на комуникационните технологии хората могат да живеят в различни страни и да поддържат връзка със семействата си. Тази достъпна миграция и напреднала технология създават така наречените „транснационални семейства“, които пътуват между две държави и поддържат две домакинства. Корея също следва тенденцията, като създава една от новите семейни форми - така нареченото *кироги каджок* (기러기 가족) или „семейство диви гъски“¹⁷. Това е разделено транснационално семейство, при което майката и децата емигрират в англоговоряща страна за по-добро образование на децата, докато бащата остава в Корея да издържа семейството като единствен член, изкарващ прехраната. Терминът *кироги каджок* става толкова популярен, че е добавен към корейския речник през 2004 г. (Финч и Ким 2012: 486). *Кироги каджок* обикновено са семейства от средната класа, които се опитват да се изкачат по социалната стълбица. Феноменът се разпространява и сред семействата от по-ниска средна класа, създавайки термина „татковци пингвини“ (펭귄 아빠), които са с по-ниски доходи и не могат да си позволят да посещават семействата си в продължение на години. Съществуват и „татковци орли“ (독수리 아빠), които могат да си позволят да летят по всяко време (Нам 2011).

Временно разделеното семейство не е явление, строго специфично за Корея. Почесто срещаният термин, „семейство астронавти“, идва от китайски *тайкунжън* (太空人) и представя съпруга като астронавт, който често лети до друга държава, за да посети семейството си, докато все още живее в родината си. В световен мащаб може да има различни причини за създаването на транснационални семейства, но мотивът на корейците

¹⁷ Гъските отдавна са символ на семейството в Корея. На традиционна корейска сватба младоженецът подарява двойка гъски или патици на родителите на булката. Птиците се чифтосват за цял живот, следователно представляват бъдещата двойка и символизират съвместния им живот. Гъските също се считат и за много отдадени на децата си, така че родителите, известни като „майка гъска“ или *кироги омма* (기러기 엄마) и „татко гъсок“ или *кироги апа* (기러기 아빠), се жертват за образованието и бъдещето на децата си. Те също трябва да летят често, за да видят семействата си.

обикновено е един - по-добро образование и възможности за по-светло бъдеще за техните деца и семейство.

4.1.4. Уикенд двойки

Разделените семейства не са съвсем нова идея за корейското общество. Още през 90-те години на миналия век започват да се появяват така наречените „уикенд двойки” (주말부부). С развитието на транспорта и инфраструктурата, увеличаващия се брой на работещите жени и централизацията на населението в Сеул, двойки, работещи в различни градове, започват да живеят разделени през седмицата и да се срещат само през уикенда (Чуе 2005: 12). Заради сериозната конкуренция на пазара на труда много мъже не искат да се отказват от добра възможност за работа, дори да е в друг град. Поради наличието на престижни образователни институции много жени пък не са склонни да преместят цялото семейство и приоритизират образованието на децата пред работата на съпруга. Или точно обратното, майката и детето се местят в друг град заради по-добро училище. Разбира се, има и двойки, при които жената пътува заради работата си или отказва да се премести в друг град заради кариерата си в настоящия. Този феномен също може да се отнася донякъде на урбанизацията и изключителната централизация на корейското общество, която превръща Сеул в мегаполис с около 15 милиона жители и център не само на политиката и икономиката, но и на образованието и други социални дейности. Поради това повечето уикенд двойки задължително се опитват да поддържат едно жилище в столичния район. С други думи и тази семейна форма възниква поради икономически и образователни причини – най-важните фактори при вземане на решение в съвременното корейско общество.

Самото удобство и достъпност на транспорта също са фактори, които допринасят за съществуването на този тип двойки. От края на 80-те години на миналия век все повече корейци си купуват коли, строят се повече магистрали, влаковете стават все по-бързи, а разписанията им - по-гъвкави.

При уикенд двойките се наблюдават някои негативни аспекти, като самота, лоши хранителни навици, хронична умора от постоянното пътуване и в много случаи честа консумация на алкохол поради скука и липса на други семейни развлечения. Въпреки че

бащите са в друг град, те все пак остават съпричастни към семейните дела и могат да изпълняват сравнително голяма част от семейните си задължения. Фактът, че семейството не е в друга страна с различна култура и език, като при *кироги ана*, също допринася много за по-цялостно запазване на ролята на бащата, особено при взимането на решения.

Най-големите ползи от поддържането на такъв начин на живот са икономическото преимущество и по-доброто образование. Много от пътуващите смятат, че въпреки че губят време в път, всъщност го използват много по-ефективно през делничните дни и могат да правят каквото и когато пожелаят, защото, когато са сами, не ги прекъсват членове на семейството.

4.1.5. Семейства с „внесени“ съпруги

Обезлюдяването на провинцията води и до други сериозни проблеми и промени освен нарастващия процент на самотни възрастни. Заради идеята, че синът трябва да остане с родителите си и да се грижи за тях, както и да наследи семейния бизнес, много повече мъже остават в селата, докато жените заминават за градовете в търсене на по-добри възможности. Това води до един висок процент мъже, които няма как да си намерят съпруга поради простата причина, че наоколо няма жени. Необходимостта от брак и нуждата от наследник, който да продължи рода, все още е запазена в провинциите и заради това тези мъже са принудени да използват услугите на брачни брокери и да си внасят съпруги (수입 신부) от чужбина.

Още от 90-те години на миналия век правителството създава политики за насърчаване на корейските мъже, първоначално основно тези в селските райони, да сключват брак с жени от чужбина. Всъщност инициативата започва още през 80-те години, но първоначално включва етнически корейки. Местни власти започват да субсидират частни брачни брокери, които могат да запознаят фермери ергени с етнически корейски жени в Китай, плащайки на брокерите от 4 до 6 милиона вона на брак. Така започва да се развива цяла индустрия за внасяне на съпруги от чужбина. Увеличаването на селското население, което намалява през последните 30 години в Корея, отдавна е един от най-важните проблеми за управляващите. Така някои общини прибегват до подпомагане на

плащането за чуждестранни жени. Повече от 35 общински правителства, които зависят от селското стопанство и рибарството, са въвели закони, предоставящи субсидии за брак на местни мъже с чужденки. Това развитие поражда множество опасения относно правителствените мерки, които насърчават мъжете да „купуват булки“ извън страната. Окръг Янпъон (양평¹⁸), например, предоставя 10 милиона вона на местни мъже на възраст между 35 и 55 години, работещи в селското стопанство, риболова и горското стопанство, които никога не са били женени и живеят в района повече от три години, за да се сдобият със съпруга от чужбина.

Чуждестранните булки най-често са млади момичета от бедни семейства от Югоизточна Азия, които си мечтаят за по-добър живот и тръгват за Корея, без изобщо да са запознати с корейския език и култура. Те дори не познават бъдещите си съпрузи и много от тях се омъжват в рамките на три дни след пристигането си в страната. Заради културните различия и факта, че момичетата не говорят корейски език, те срещат много проблеми не само в семейния живот, но и в държавата като цяло. През 2021 г. в Корея живеят 1,65 милиона чужденци или 3,2% от общото население (Статистика Корея 2022). Повечето чужденци обаче живеят в градовете и за хомогенното корейско общество в провинцията те все още са нещо непознато и неприемливо. Една виетнамка дори разказва, че съпругът ѝ и майка му не са ѝ позволявали да научи корейски, за да не може да излиза с приятели (Пак 2010). На много от тях се гледа само като на „утроба под наем“, начин за сдобиване с така нужния за семейството наследник. Така в страната се налага стереотип, че всички съпруги имигрантки от Източна и Южна Азия са „булки по пощата“ или че са „продадени“ на съпрузите си. Впоследствие и децата на тези жени също са дискриминирани в училище, защото са от смесен брак. Средната възраст на корейските младоженци е 43,6 години, докато тази на чуждестранните булки е едва 25,2, показвайки средна възрастова разлика от 18,4 години. Броят на жените, отишли в Корея, за да се омъжат, достига 33 000 през 2009 г. или 10% от всички бракове. По-голямата част от тези момичета са от Виетнам, Китай и Тайланд и повечето се омъжват за фермери или рибари. Виетнамките съставляват най-голям процент от чуждестранните съпруги в Корея - 28%. Компаниите за сватовничество често се осланят на патриархалните традиции на Корея и „рекламират“ виетнамските жени като

¹⁸ Намира се в най-населената провинция в Корея - Кьонги (경기도).

отгледани с „конфуциански ценности“, което означава, че са послушни на мъжете и възрастните хора и ще „служат“ добре на своите съпрузи и свекъри. Въпреки че това наистина е така, конфуцианските ценности се оказват недостатъчни в лицето на културните различия и езиковата бариера, и една трета се развеждат, като този тип брак трае средно 3,1 години (Сук 2010). Тъй като в тези семейства се създава голяма зависимост от съпруга, както финансова, така и езикова, при развод по-голямата част от жените са принудени да търсят помощ в убежища, предназначени за нарастващия брой разведени или малтретирани чужденки.

Според доклад на Корейския институт за здраве и социални въпроси почти половината от чуждестранните съпруги в Корея твърдят, че са преживели вид домашно насилие - вербално, физическо или сексуално. През 2019 г. видео как корейски мъжбие виетнамската си съпруга с часове шокира света и затвърди уязвимостта на чужденките, които често са оставени на милостта на съпрузите си. Видеото показва как мъжът многократно я удря и рита в главата и корема пред техния двегодишен син. В последствие се оказва, че побоят е започнал, защото жената не разбира добре корейски (Korea Times 2019).

В Корея има тенденция домашното насилие да се третира като „семеен въпрос“. От докладваните случаи на домашно насилие за периода 2015-2019 само в 13% извършителите са били арестувани, в 8,5% се е стигнало до обвинение и само при 0,9% е получена действителна присъда за лишаване от свобода (Ким 2019). Тази мрачна статистика, както и езиковата бариера за имигрантките, могат да се считат за основните причини повечето жени в страната да избират да не съобщават за инцидентите и да рискуват да си навлекат още по-голям гняв от съпруга си, особено когато са зависими от него или имат дете.

В последно време зачестяват и случаите, в които тези бракове свършват с убийство. Така например през 2010 г. 20-годишна виетнамка е убита едва осем дни след пристигането си в страната от съпруга си, който впоследствие се оказва психиатричен пациент с 57 случая на лечение на шизофрения през последните пет години. Това далеч не е единственият такъв случай. Дори се оказва, че част от мъжете, които си внасят булки, са с психични заболявания или алкохолна зависимост. През 2013 г. общо 123 жени са убити от съпрузите си. Заради сравнително високия брой смъртни случаи на чужденки от 2012 г. насам експерти от

правителствени и неправителствени организации смятат, че жените, мигрирали за брак в Корея, са изложени на риск от домашно насилие (Иглауер 2015). Държавата решава да се бори с належащия проблем, като изисква от всички брачни агенции да разкриват лична информация за своите клиенти мъже, включително финансовото състояние, медицинско и криминално минало (Стротър 2010). Като се имат предвид продължаващите случаи на домашно насилие сред тези семейства обаче може да се счита, че тези мерки не дават желан резултат.

Разбира се, не всички чуждестранни съпруги имат тъжна съдба. Някои от тях научават корейски и след развод дори остават в държавата, където имат повече възможности, отколкото в родината си, и се издигат в различни професии като учителки, полицайки и дори политици.

През последните няколко години държавата се опитва да създаде по-голяма приемственост на смесените бракове, като ги популяризира дори и по телевизията. Два такива примера са предаванията „Глобално семейство“ (글로벌 가족정착기 한국에 산다) и „Съседът ми Чарлс“ (이웃집 찰스). „Глобално семейство“ е шоу в документален стил, което показва живота на международни двойки, живеещи в Корея. Фокусът често се поставя и върху връзката между чужденците и родителите на партньорите им, затвърждавайки ролята им в семейните отношения. „Съседът ми Чарлс“ проследява ежедневието на чужденци в Корея, като повечето такива са в държавата именно заради партньорите си.

Този тип семейства са сериозно субсидирани от правителството, но срещат други проблеми в отношенията си заради различната култура и непознатия език. Мъжете рядко се опитват да разберат новите си съпруги и товарът да се приспособят пада изцяло върху жените. Тези проблеми се пренасят и върху децата. В Корея няма голям избор за двуезично обучение и децата не могат да изучават майчиния си език, което несъмнено води и до проблеми в комуникацията, фрустрация и конфликти с майките, които често не владеят достатъчно добре корейски. Този проблем може не само да доведе до незадоволително общуване между родител и дете, но и да породи допълнително чувство на срам у майката, която има проблеми с родния език на собственото си дете. Освен това недостатъчното познаване на корейската култура и нужди от страна на майката може да се окаже допълнителна пречка за развитието на детето, тъй като в Корея отглеждането, възпитанието

и образованието на децата е отговорност изцяло на майката. Бъдещето на индивида до голяма степен зависи от образованието му, което пък е свързано с множество частни уроци, подбрани именно от майката. Нещо повече, тъй като владееенето на езици от Югоизточна или Централна Азия рядко се счита за предимство при кандидатстване в университет или наемане на работа в Корея, много родители имигранти предпочитат децата им да прекарват повече време в придобиване на умения по английски, вместо по майчиния им език.

4.1.6. Разводи

Традиционно разводите не са често срещани. По време на Чосон съществуват така наречените „седем причини за развод“ (칠거지악), на базата на които мъжът може да поиска да се раздели със съпругата си. Те са неподчинение на жената на свекърите, невъзможност да роди син, изневяра, ревност, наследствено заболяване, бърбировост и кражба (Сет 2011: 162). Заради силното влияние, което родителите упражняват върху брака на сина си, най-често срещаните причини за развод са неподчинение спрямо свекърите и неспособност за раждане на мъжки наследник. Разводите се считат за причинени от неспособността на жената да изпълни задълженията си като съпруга. Разрешението за развод обикновено се дава от главата на семейството, най-често по желание на други членове, а не на самия съпруг. Жената няма право да иска развод. Поради факта, че в Чосон разводи почти няма, в съвременна Корея първоначално на разведените не се гледа с добро око. Тъй като разводите постепенно нарастват от 1970 г. насам и стават много често срещани, вече не носят със себе си такава социална стигма като преди. Най-високата стойност е отчетена през 2000 г. – 2,5%. След това процентът им започва да намалява, като през 2021 г. са 2% или 102 000 (Статистика Корея 2022а). Спадът обаче се отдава на понижаващия се брой бракове. Считаме, че културата на уредени бракове, както и идеята, че човек задължително трябва да сключи брак, са сред основните причини за високия процент разводи. Тъй като в Корея не е прието една двойка да живее заедно, преди да е сключила официално брак, много хора не се познават добре с партньорите си, не са запознати с навиците и изискванията им в рамките на дома и несъмнено се сблъскват с несъответствие в характерите и разочарование от неоправдани очаквания.

Според Центъра за правна помощ за семейни отношения в Корея, който анализира над 1,46 милиона консултации за развод от 1956 до 2016 г., причините за развод са различни за всяко десетилетие. През 50-те и 60-те години на миналия век 45,7% от жените са поискали да се разделят с партньора си заради изневяра, а 27,8% заради малтретиране от съпруга. През 70-те години „конфликт между съпруг и съпруга“ става най-честата причина - 21,8%. Заради многото изчезнали след Корейската война и тази във Виетнам статусът „липсва повече от три години“ се нарежда на второ място като довод за развод - 6,2% мъже и 2,6% жени. През 80-те и 90-те години основната причина е „домашно насилие от съпруга“, съответно 31,3% и 33,5%, като много мъже от този период са се оплакали, че жените им са избягали. През първите 10 години на настоящия век 11% от мъжете посочват "лошо отношение от съпругата" като причина за развод. След финансовата криза през 1997 г. повече жени са принудени да започнат работа, което им дава по-авторитетни позиции в дома, а това понякога кара мъжете да се чувстват пренебрегнати. През последните двадесет години причините за развод стават като цяло по-абстрактни и трудни за доказване - „липса на любов“, „липса на комуникация“ и „разлика в характерите“. Такива проблеми в миналото са считани за тривиални и по никакъв начин не са били повод за развод (Шин 2016). Може да направим заключение, че през годините ясно се вижда отслабването на конфуцианските норми, че жената е „собственост“ на мъжа и че като такава може дори да бъде малтретирана. Може да се проследи и постепенното навлизане на жените на пазара на труда и по-балансираните отношения между половете, както и появата на бракове сключени по любов или поне не уредени такива.

Интересно е да се отбележи, че най-големият процент от всички разводи - 31,2%, е при бракове, продължили 20 или повече години (Статистика Корея 2017). Така наречените „здрач разводи“ често са инициирани от жени, на които им е омръзнало да живеят според патриархалните изисквания на съпрузите си, да са ограничавани и дори понякога подложени на домашно насилие. С пораснали деца и възможност да се издържат сами, много възрастни жени предпочитат да живеят самостоятелно. Освен това те срещат много по-голяма подкрепа при развод, отколкото мъжете. Заради дългите работни часове и запазилите се традиционни патриархални разбирания за ролите в семейството бащите не прекарват много време с децата си, което води до по-близки отношения с майката. Така при раздяла е нормално децата да са на страната на майката, след като тя се е грижила и

жертвала за тях през всичките години. Заради идеята, че мъжете трябва да са авторитетна фигура, те рядко споделят проблемите и чувствата си с други за разлика от жените, които имат приятелки, на които да разчитат. Така разводът се отразява по-тежко на мъжете в тази възраст.

4.1.7. Повторен брак

Поради липсата на разводи в традиционното корейско общество, повторните бракове също са рядкост, която носи срам. По време на Чосон на жените е забранено да сключват повторен брак, дори ако останат вдовици, тъй като конфуцианството диктува, че жената трябва да е вярна само на един мъж през целия си живот. Нещо повече, не малко вдовици са насърчавани да отнемат живота си, за да последват съпруга си дори в смъртта. На такива жени се гледа с възхищение, защото са олицетворение на верността - важна конфуцианска ценност. Ако жената има отношения с друг мъж, това е позор не само за нея, но и за семейството и предците ѝ.

Дълго време тези бракове носят стигмата на миналото, но в днешно време, с високия процент на разводи, който се наблюдава в страната, не е изненадващо, че вече са сравнително често срещани. За 2021 г. 16.1% от мъжете и 18.5% от жените, сключили брак, са го направили за втори път (Статистика Корея 2022а).

Обобщение

Традиционното корейско семейство се формира под неоспоримото влияние на конфуцианството по време на Чосон. Заради сравнителната близост на този период до това, което разглеждаме като „съвременна“ Корея, не е изненадващо сериозното запазване на множество традиционни ценности, особено в рамките на семейството. Конфуцианските виждания са толкова повсеместно вкоренени в корейското мислене и междуличностни отношенията, че се оказват устойчиви дори на силното влияние на модерния свят.

Патриархатът, централната позиция на мъжа и строгата йерархия присъстват до голяма степен и до днес в Корея. Те все още определят отношенията в обществото и семейството на база пол и възраст. Вследствие на бавно променящите се възгледи за

патриархата традиционно отредените роли в рамките на семейството също са сравнително запазени, а именно - мъжът е отговорен за прехраната на семейството и неговото представяне пред обществото, докато жената трябва да се грижи за дома и отглеждането и образованието на децата.

Тъй като конфуцианството поставя синовната почит и отношенията баща-син в основата на семейството, не е изненадващо, че и в днешно време отношенията между родителите и децата са по-важни от тези между съпрузите. Идеята за *хьо* все още е широко застъпена в държавата и се очаква от децата да слушат и да се подчиняват на родителите си, както и да направят всичко по силите си, за да издигнат семейния статус. Родителите от своя страна се жертват за децата си и техния просперитет. Жертвата за семейството е дълбоко заложена в манталитета на корейската майка, която все още се окачествява чрез успехите на децата си.

Отношенията между съпрузите остават второстепенни. Въпреки че в днешно време са по-либерални и се базират и на любов, а не изцяло върху уважението и подчинението, което жените трябва да имат към мъжете, до някаква степен жените остават в подчинена позиция, най-малкото защото често са финансово зависими от съпрузите си. Специфичното корейско чувство *чон* и мястото му в семейните отношения показва, че двойките по-скоро свикват един с друг и макар любовта в днешно време да присъства в браковете, корейците продължават да приоритизират отношения, базирани на разбирателство и уважение.

Авторитетът на патриарха намалява, а в центъра на семейството се оказват децата, най-вече заради възлаганите им надежди за бъдещи успехи. В известен смисъл може да се твърди, че конфуцианското възприятие за успеха на един член на семейството като постижение на цялото семейство е дори още по-силно застъпен заради по-големите възможности за социална мобилност в страната. В главна цел на семейството се превръщат именно бъдещите успехи на децата, тъй като те ще допринесат за цялостното благополучие на всички членове. Макар семействата винаги да са възлагали надежди за по-добър живот на следващите поколения, една от основните промени е, че в миналото се е разчитало на закрилата на предците, а в настоящето корейците се обръщат към практичното – т.е. усилията на живите.

Макар корейското семейство да търпи множество промени под различни външни влияния, в ядрото му все още са запазени традиционните конфуциански ценности, които диктуват отношенията, вижданията и очакванията. Може да се каже, че строгостта на конфуцианската рамка намалява, като идеологията се адаптира към съвременния свят, показвайки по-голяма приемственост, но запазвайки основната си същност.

Основните фактори за настъпилите промени в корейското семейство могат да се категоризират в урбанизация, модернизация и западно влияние.

Усилената урбанизация в търсене на по-добро образование и работа спомага типичното за градовете нуклеарно семейство бързо да измести като норма традиционното корейско разширено семейство. Семейната структура е подвластна на скъпите жилища и малките пространства в градовете, но и на желанието за самостоятелност на младите семейства. Хората се ориентират към по-малки домакинства, включително и единични, и така строго регламентираните, изискващи и натоварващи отношения между поколенията също се превръщат в една от предпоставките за промяна.

Много от изискванията на модерния свят като продължителното образование, сериозната конкуренция на пазара на труда, отдадеността към работата, скъпия живот, необходимостта от работна ръка, семейства с двоен доход и възможността за социална мобилност са сред причините за трансформация на ролите, отношенията и структурата на семейството.

Семейството бързо се приспособява към съвременните нужди, изисквания и проблеми и започват да се създават нови семейни форми, като *кироги каджок* и „уикенд двойки“, които макар да живеят разделени, запазват традиционните си роли и се жертват за благополучието на семейството. Глобализацията, развитата инфраструктура и напредъкът в технологиите също спомагат за по-лесно възникване на разнообразни семейни форми. Те се появяват основно поради икономически и образователни фактори, но и в опит да избягат от някои традиционни отговорности, като например задълженията на съпруга към семейството.

Голяма част от идеологическите промени в страната могат да се обяснят със западното влияние или по-конкретно с християнството и модерното образование, които

спомогат за отслабването на патриархата и повишаване на статуса на жените. Конфуцианството ограничава най-силно жените – морално и физически, така че не е изненадващо, че най-големи промени се наблюдават именно при тях. В днешно време жените се образоват и работят, но това им носи двоен товар, защото домът и децата все още се считат за техен приоритет. Жените не се окачествяват с кариерата или личните си постижения, а с тези на техните деца. И тъй като образованието на децата се разглежда като съществен стълб за бъдещо развитие и социална мобилност, голяма част от решенията в рамките на семейството се вземат именно с оглед образователните нужди, а образователната функция на семейството става основна.

ВТОРА ГЛАВА

ОБРАЗОВАНИЕТО И НЕГОВОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ СЕМЕЙНИТЕ ОТНОШЕНИЯ ОТ ПЕРИОДА НА ЧОСОН ДО ДНЕС

Образованието в Корея заема изключително важно място още от древността, когато е неделима част от религията. То се разглежда като най-висша ценност и се смята за най-добрия начин за възпитаване на хората (Манчева 2016: 8). Конфуцианството и будизмът оказват значително влияние върху формалното и неформалното образование на елита в ранните корейски държави, като влиянието им се е запазило и до днес. Те навлизат на Корейския полуостров заедно през периода на Трите кралства¹⁹ (IV век). До създаването на Чосон будизмът е водеща държавна религия, която определя основните социални ценности и норми. Конфуцианството дълго време служи само като морално-етичен коректив, наблюдайки върху моралните ценности, важността на семейните връзки и значението на краля като баща на нацията. Освен това заляга в основата на образованието, държавните изпити и етиката на елита и държавните служители. Религиозната принадлежност на полуострова се запазва такава до края на управлението на Корьо, когато будизмът започва да запада и бива напълно забранен по време на Чосон.

Будизмът обаче също носи със себе си просвета. Китайската писменост се разпространява на полуострова именно благодарение на будистките сутри. Това води и до първите опити за записване на корейския език, създаване на летописи и сборници. Будизмът спомага много и за развитието на определени науки като медицина и астрономия. Въпреки това, конфуцианската идеология е водеща при затвърждаване на желанието за образование и вижданията, че само добре образованите хора ще просперират.

Тъй като образованието е една от основните грижи на конфуцианството, традиционно то осигурява подходящ начин за обучение на хората, включващ постоянно самоусъвършенстване чрез образование. Именно идеологията създава „страстта“ и необходимостта от образование на полуострова.

¹⁹ Трите кралства, Когурьо, Пекче и Шила, съществуват едновременно на Корейския полуостров в периода I в. пр.н.е. – 668 г. сл. н.е.

1. Разпространение и роля на образованието

Още по времето на Трите кралства на полуострова започват да се отварят конфуциански институти по китайски модел. През 788 г. в Обединена Шила за първи път се провежда държавен изпит – три нива на четене (독서삼품과; 讀書三品科) (Национален институт по корейска история). Чрез него управляващите избират държавни служители, като тестват четенето им на китайски класики. Макар изпитът официално да е отворен за всички, на практика само аристократите, обучавани в конфуцианската академия, биха могли да го вземат. Ситуацията се запазва такава до края на Чосон. Така конфуцианството позволява на елита да поддържа социално-политическа позиция и привилегии чрез формални или неформални институции и образование.

През 958 г. в Корьо се въвежда обновена система от държавни изпити. Тя се състои от три основни вида изпит: писане на китайска литература, изпит върху китайските класики, свързани с конфуцианските канонични произведения, и по различни направления като право, счетоводство, медицина, гадаене и геомантия (И 1984). Първият и вторият изпит са с цел избор на държавни служители, докато третият е за подбор на различни специалисти, които да работят в съответните държавни служби. Само издържалите изпитите могат да заемат служебен пост. „Така се създава легитимна възможност за заемане на чиновнически длъжности, а държавното управление преминава в ръцете на централизираната гражданска бюрокрация, съставена от обществен елит, избран според неговите знания, а не просто по наследство. Този социален ред изцяло съвпада с конфуцианските предписания.“ (Федотов 1998)

Тези значителни промени в образователната система и възможността за назначаване на държавен пост през периода на Корьо оказват пряко влияние и върху семейството. Приемането на системата за държавни изпити през X век довежда до внимателно документиране на семейните отношения и линии. Документацията е нужна, защото до изпити не се допускат хора с роднини от маргиналното съсловие до осмо поколение (Федотов 1998: 91). Това става причина да намаляят браковете между роднини и хора от един клан. Същевременно укрепването на китайското влияние води до постепенното приемане на пълна забрана на този тип бракове. Тъй като на държавните изпити могат да се

явяват само мъже, корейците започват да придават по-голямо значение на прякото мъжко наследство. Така постепенно семейството разчита все повече на мъжа да вземе изпита и да заеме висока държавна позиция, за да осигурява прехраната на семейството. Тази социална промяна води до по-висок статус на мъжете както в рамките на семейството, така и извън него. Тенденцията подсилва и по-широкото разпространение на конфуцианските идеали, че жените трябва да се подчиняват на мъжете. Позицията и правата на жените постепенно намаляват, като все повече от тях са ограничавани до пределите на дома. Може да се каже, че именно тогава се задълбочават вижданията на корейците, че човек може да се издигне в обществото само чрез добро образование, което да му позволи да вземе държавните изпити - идея, силно застъпена и до днес.

Макар на образованието да се набляга още от времето на първите корейски държави, неговото влияние и значение се затвърждават през Чосон, когато то е тясно свързано с изпитите и успеха. Конфуцианството превръща държавата в йерархично общество, в което академичният успех е главният път към по-висока социална класа и житейски просперитет. „Страстта“ на корейците към образованието произлиза от конфуцианските възгледи, които винаги са му придавали голямо значение и са го превърнали в основна ценност. По време на Чосон то е достъпно само за аристократите *янбан* (양반) – елита, който управлява страната. *Янбан* първоначално са светски или военни чиновници, но впоследствие се превръщат в истинско аристократично съсловие, чиито привилегии се предават по наследство.

По време на Чосон се създават множество конфуциански училища и академии, но те са достъпни само за мъже, предимно от по-висшата класа. Грамотността сред жените е изключително ниска - през XVIII-XIX век достига до максимум 3-4%. Малката част от умеещите да пишат жени обикновено използват *хангъл* (한글²⁰), а не престижните за времето си китайски йероглифи.

През 1397 г. е създадена националната конфуцианска академия Сонгюнгуан (성균관), а високопоставени и държавни позиции се заемат след успешно взимане на държавния изпит *куаго* (과거). Както и по-рано по времето на Корьо, изпитът включва конфуцианска

²⁰ Корейската азбука създадена 1443 г. от крал Седжон (세종).

философия, литература и китайски писмен език. Системата на държавните изпити „има огромно значение в историята на корейското конфуцианство и повлиява силно развитието на династия Чосон“ (Манчева 2016: 86). Макар държавните позиции да не са наследствени, аристокрацията на практика задържа властта за себе си, защото само тя има достъп до образование, възможност за вземане на държавните изпити и издигане в обществото. Конфуцианското елитно образование се разглежда като институция не само за изграждане на строго авторитарно общество, но и за подготовка на бъдещи цивилни бюрократи, издигнали се до своите общественно-политически позиции чрез полагане на държавните изпити. В този смисъл системата *куаго* и конфуцианската академия са гръбнакът на образованието по времето на Чосон.

През този период *янбан* търсят успех чрез публично или частно конфуцианско образование и след това формират управляващата класа, центрирана върху цели кланове. Така аристократите монополизират конфуцианското елитно образование, за да поддържат своите социално-политически позиции и коалиции, ориентирани към семейството. По този начин образователната треска в традиционната ера се разглежда като желание да се запазят привилегиите на елита и да се издигнат техните кланове.

Конфуцианската образователна система се поддържа до края на XIX век, когато Корея е принудена да отвори врати за великите сили и да приеме западната образователна система. Традицията на *куаго* обаче все още е жива и се разглежда като матрица на настоящия изпит за държавна служба.

По време на японската окупация образованието остава консервативно, като през голямата част от този период корейският е забранен в училище, а в държавата като цяло се налага употребата на японски език. След освобождението образованието в Корея започва да се развива стремглаво. Ако доскоро то е запазено само за мъжете от елита, вече става общодостъпно, включително и за жените. Нещо повече, започва масово ограмотяване на народа и младите корейци биват насърчавани да учат. В края на 80-те години на миналия век основното образование вече не е достатъчно и започва да се акцентира върху висшето. Тази тенденция насърчава и засилена миграция, тъй като много млади хора напускат родните си места в търсене на по-престижно образование, което пък от своя страна да им даде по-добри възможности за работа и развитие.

Християнството също оказва силно влияние върху развитието на съвременното образование в държавата. През 1784 г. в Корея е създадена първата католическа църква. Католицизмът постепенно се разпространява сред обикновените хора, но повечето конфуциански интелектуалци са силно против новата религия, защото вярват, че християнството е заплаха за основните социално-политически принципи на конфуцианството (И 1984: 239).

Религията започва да се разпространява бързо чак след 1884 г. с пристигането на протестантски мисионери в държавата. Именно те създават институционални мисии, които се занимават основно с медицина и образование, като работят както с аристокрацията, така и с обикновените хора и тези от по-нисшите класи. В резултат на тези усилия християнството се превръща във втората по големина религия в Корея.

Християнските медицински и образователни мисии са най-важните елементи за успеха на религията в държавата. Мисионерите преподават *хангъл* на масите и отварят училища и университети за обикновените хора, включително и за жени. По този начин християнството еманципира жените и дава на населението ценна възможност за свобода и равенство. Така християнското мисионерско образование е приветствано от корейския народ, който има силни стремежи към образование.

Въпреки че християнството изиграва централна роля в разпространението на модерното образование сред корейците, именно конфуцианството създава „страстта“ и необходимостта от образование на полуострова.

В днешно време, макар йерархичната система на Чосон да не съществува, Корея все още е управлявана от хора, завършили най-добрите университети. Традицията за издигане на целия клан и запазване на привилегиите на елита също все още е жива и може най-ясно да се види в семейно-управляваните конгломерати, които държат най-огромната икономическа мощ в ръцете си. А тъй като образованието е достъпно за всички, убеждението, че с престижна диплома човек може да получи по-добра работа и да се придвижи в социалната йерархия, е още по-силно. Корейското общество все още счита необразованите за по-нисша класа и ги дискриминира (Ку 2001: 133).

Въпреки че в днешно време повечето корейци са християни, будисти или атеисти, почти всички следват дълбоко вкоренените конфуциански норми, ценности, обичаи и нрави. Следователно може да се каже, че конфуцианството все още е основен фактор, който определя човешките отношения, виждания и идеи за необходимостта от образование.

Тъй като по време на Чосон на практика взимането на *куаго* е единственият начин за социална мобилност, както и запазване на статуса, конкуренцията за изпита е огромна. Понеже аристокрацията иска да запази властта и позицията си, изпитва нужда наследниците да получат интензивно и висококачествено образование под наблюдението на известни учени. В резултат на това, вместо да изпращат децата си в държавно училище, те започват да основават или спонсорират частни училища ръководени от известни конфуциански учени. Тези частни академии се наричат *соуон* (서원) и започват да стават изключително популярни след XVI-ти век (Манчева 2016: 73). Така в Корея се създава вековна традиция на частни уроци и се затвърждава идеята, че са от изключителна необходимост за съревнованието с останалите кланове и взимането на повратния за живота държавен изпит.

2. „Образованието в сянка“ като продължение на традиционните конфуциански възгледи за успешно образование

„Образованието в сянка“ (shadow education) или допълнителното образование е тенденция, която се наблюдава по цял свят, но е особено силно изявена в Източна Азия. Само за няколко десетилетия то се развива в световен мащаб и се превръща в индустрия, носеща милиарди. В Корея огромен брой ученици прибягват до този вид образование, а родителите са натоварени с тежестта да плащат за него. В държава, където влиянието на образованието върху житейския успех е дълбоко вкоренено в традициите и културата, всички смятат, че то е най-висшата ценност. Именно заради тези виждания повечето корейци вярват, че не могат да се справят без частни уроци, които са се превърнали не просто в синоним на престиж, а в обществена норма. Макар да няма убедителни доказателства, че образованието в сянка допринася за академичните постижения, родителите вярват, че трябва да осигурят на децата си всички възможности за успех именно чрез допълнителни уроци. Въпреки че правителството всячески полага усилия да намали и регулира този вид образование, традиционните конфуциански виждания на корейците, че

добрата диплома е най-важната предпоставка за издигане в обществото, продължават да ги тласкат към образованието в сянка.

2.1. Същност и разпространение

Терминът „образование в сянка“ обхваща всеки вид допълнително частно обучение извън училище, до което учениците прибегват главно заради подготовка за изпити. То често наподобява официалната образователна система²¹, а понякога и я конкурира. Терминът включва всички типове извънкласни занимания – индивидуални частни уроци, школи, онлайн уроци. Въпреки че започва да се наблюдава в Япония още след края на Втората световна война, понятието се появява в началото на 90-те години на миналия век (Пьон и Бейкър 2015: 3). Първоначално повечето учени смятат, че това е явление, типично само за държави като Япония, Корея и Китай, но впоследствие то се разпространява по цял свят, носейки различни предимства и недостатъци.

Корея има най-развитата система на образование в сянка в света (Пьон 2014: 42). То оказва голямо влияние върху качеството на официалното образование и равенството между хората въз основа на финансовите им възможности. Тъй като това е платена услуга, достъп до нея има само определена социална класа, което допринася за образователното неравенство в корейското общество. Както учителите, така и правителството се опасява, че поради наличието на допълнителни уроци се наблюдава ниска ангажираност на учениците в училище.

Възниквайки първоначално като индивидуални частни уроци (개인과외), корейското образование в сянка еволюира в различни форми, включително най-популярната – институционализираните школи *хагуон* (학원). Към 2020 г. в държавата има 86 435 регистрирани *хагуон*, като 25 231 се намират в Сеул (И 2020).

Общите разходи за различните форми на образование в сянка за ученици в Корея достига 23,4 трилиона вона през 2021 г., като 75,5% от децата са потърсили допълнително

²¹ Корейската официална образователна система е 6-3-3-4, т.е. шест години основно училище, три години средно училище, три години гимназия и четири години университет, като има държавни и частни училища и университети.

образование. Средните месечни разходи за уроци на ученик възлизат на 367 000 вона, от които в началното училище – 328 000 вона, в средното училище - 392 000 вона, а в гимназията – 419 000 вона. Разходите по образованието обаче далеч не спират когато децата влязат в университет (Статистика Корея 2022б).

Корея има най-висок дял млади хора с висше образование сред страните от ОИСР. Според районния съвет на Ънпъонгу (은평구²²) над една трета от 66-те кандидати за чистачи в Сеул са висшисти. От друга страна коефициентът на заетост на хората с бакалавърска, магистърска или докторска степен спада до рекордно ниското ниво от 65,1% за 2020 г., което е най-ниското такова, откакто Министерството на образованието започва да събира такива данни през 2011 г. (Министерство на образованието 2021).

Тези статистики много ясно илюстрират разпространението, многообразието и категоричната употреба на частните уроци. Това обаче носи със себе си и сериозни минуси, като основните включват задълбочаване на неравенството в образованието, голяма финансова тежест за родителите, неблагоприятно въздействие върху официалната училищна система и тежки психологически вреди върху децата. Първите три проблема се очертават като централни на социално ниво. Силно конкурентният пазар и наличието на високо квалифицирана работна ръка в него означава още повече разходи за родителите, както и повече часове, прекарани в учене, за децата. Нуждата от добро образование и вярата, че то може да се получи само чрез допълнителни уроци обаче карат хората да продължават да се обръщат към образованието в сянка.

2.2. Произход и мерки за противодействие

Още от създаването на модерната образователна система, правителството на Корея разглежда образованието в сянка като проблемно и се стреми да го регулира и дори премахне напълно. Правителството опитва да направи качественото образование достъпно за всички, за да се облекчи финансовия проблем за родителите и да се избегне класовото разделение. Въпреки множеството мерки за ограничаване, ролята и мащабът на допълнителното образование продължават да растат и успешно се конкурират с

²² Област в Сеул.

обществената образователна система. Правителството дори предлага следучилищни програми и образователни канали, но драматичният растеж на индустрията показва, че тези мерки не дават желанния резултат.

След Корейската война през 1953 г. възможностите за образование в държавата драстично се увеличават, а основното образование става задължително. Поради липсата на средни училища много малка част от децата успяват да продължат да учат, а училищата подбират най-добрите кандидати чрез изпит. В края на 60-те години на миналия век конкуренцията става толкова голяма, а младите ученици са подложени на такъв стрес, че се появява изразът „изпитен ад“ (시험지옥). Огромната конкуренция, с която се сблъскват учениците и родителите при получаването на по-високи нива и качество на образованието, предизвиква развитието на частните уроци. За да се справи с този проблем, Министерството на образованието премахва изпита за средно училище през 1969 г. В резултат на това решение обаче проблемът не изчезва, а вместо това фокусът се мести върху изпитите за прием в гимназия. В държавата цари силно конкурентна училищна среда, тежко натоварване на учениците и образование, базирано на учене наизуст. Според корейския всекидневник Чосон Илбо (조선일보) през 1973 г. повече от 70% от учениците в средните училища прибягват към образование в сянка, а около 27% страдат от психични и физически здравословни проблеми заради стреса от приемните изпити в гимназията (И, И и Чан 2010: 101). За да разрешат и тези проблеми, през същата година Министерството на образованието премахва и изпитите за прием в гимназия и въвежда система за случайно разпределяне в училищата. Тези мерки обаче също не премахват частните уроци, тъй като отново изместват проблема, този път към изпитите за прием в университет. Убеждението, че не може да се влезе в такъв без допълнителна помощ е повсеместно и дълбоко вкоренено. Така през 1980 г. правителството предлага реформа, която цели пълен контрол върху образованието в сянка и забраната му. През 2000 г. Конституционният съд на Корея обаче я отменя с постановление, че забраната на хората да търсят допълнително образование е противоконституционна.

Правителството полага и множество усилия, за да укрепи основната училищна система и да подобри условията, например чрез намаляване на броя ученици в един клас, въвеждане на диференциална учебна програма и разнообразяване на критериите за

оценяване. Правителството осигурява и евтини алтернативни допълнителни уроци чрез образователен канал, EBS (한국교육방송공사), както и следкласни програми в училищата. Допълнителна мярка за решаване на проблема с нарастващите разходи за частни уроци е понижаването на нивото на трудност на изпита за прием в университет – *сунън* (수능²³).

Започвайки със Сеул през 2011 г., началните училища премахват контролните работи в опит да реформират образователната система, която е силно ориентирана към оценки. От 2017 г. националното оценяване на академичните постижения, организирано от министерството на образованието, също е премахнато, но тези мерки оставят родителите без начин да разберат какви са академичните способности на децата им. Въпреки че мерките са взети, за да намалят стреса върху малките деца, в последно време родителите активно търсят фирми, които организират тестове и оценяват знанията на учениците. Чрез подобни тестове родителите могат да сравнят резултатите на децата си със средните за страната. Таксата за кандидатстване за тестовете за частна оценка е около 45 000 вона, като родителите, използващи услугата изпращат децата си всеки семестър.

Дори големи и престижни университети в Сеул като Йонсе и Корейският университет също провеждат национално академично оценяване за ученици от началното училище. Изчислява се, че между 100 000 и 150 000 деца, или 5% от всички ученици в начално училище в страната, полагат тези изпити всяка година (Пак 2021). Родителите искат да следят академичното развитие на децата си през цялото време, за да може да

²³ Пълното име на изпита е *техасухакнънъокшихом* (대학수학능력시험) – изпит по академични способности за (прием в) университет. Той е е повратна точка в живота на всеки кореец. Изпитът трае близо осем часа и включва корейски език, история, математика, английски език, втори чужд език и избираем предмет. В сегашния си формат изпитът е въведен през 1993 г., но през годините търпи разнообразни реформи, особено когато се сменят политическите лидери в страната (Ким 2014: 3). В деня на провеждането му всеки ноември, цялата нация е вперила поглед в учениците. Работният ден започва с час по-късно, за да няма ненужно задръстване за пътуващите към изпита, а тези които закъсняват са ескортирани от полицията. Извършването на полети е забранено по време на частта със слушане, за да бъдат сведени до минимум разсейващите външни фактори. Разбира се, цялото семейство същото се събира, за да подкрепи зрелостника и да разбере как се е справил. Много родители също ходят да се молят в църквите. *Сунън* е решаващ не само за приемането в университет, а също определя бъдещата заплата. Според проучване от 2007 г. хората с високи резултати от изпита получават по-високо възнаграждение с около 7,26% (Ким и Мун 2007: 163).

преценяват на какви допълнителни уроци да ги пратят и върху какво да наблегнат. Тъй като майките разчитат на контактите си за информация, има и такива, които взимат превантивни мерки, защото са чули истории за майки, които са разбрали, че децата им не се справят добре с уроците едва след тестовете в средното училище. Така мерките за намаляване на стреса всъщност го увеличават и създават повече разходи за родителите. Освен това множеството неефективни мерки, които правителството предприема през годините, карат хората да губят още повече вяра в „официалната“ образователна система и задълбочават необходимостта от използване на „неофициални“ канали и силна зависимост от частни уроци и информация от други майки.

Най-новата мярка за решаване на проблема е планът на Министерството на образованието да намали възрастта за влизане в училище от шест на пет години от 2025 г. Според Министерството това решение ще намали бремето на разходите за образование върху родителите, ще помогне за справяне с неравенствата в образованието и ще допринесе за справянето със сериозния недостиг на работна ръка като позволи на хората да навлизат на пазара на труда една година по-рано. (Министерство на образованието 2022).

Мерките на правителството все още не дават желанния резултат – индустрията за частни уроци се разраства с всяка година, а броят на учениците, търсещи допълнително обучение, се увеличава непрекъснато. Това води и до повишаване на разходите за частни уроци. Въпреки безплатните или много евтини възможности за допълнителни уроци, които държавата предлага, родителите продължават да инвестират в образованието в сянка. Това се дължи на дълбоко вкоренените традиционни виждания за значимостта на образованието в ценностната система на корейците, но същевременно отразява частично недоверие в ефективността и качеството на държавното образование.

2.3. Изборът на образованието в сянка - въпрос на ефективност или традиция?

Въпреки множеството изследвания по темата, все още няма доказателства за това, че образованието в сянка наистина има положително влияние върху оценките и знанията на учениците. Множество учени все още изследват ефектите на допълнителното образование не само върху академичните постижения, но и цялостното им влияние върху учениците. Няма единодушно мнение дали наистина допълнителното образование е ефективно, но

много от проучванията всъщност показват, че то не влияе особено много върху академичните постижения на учениците (Пьон 2014: 40). Според изследване на корейския професор по образователни политики Пьон Суйон (변수용), *хагуон* са най-ефективни, но единствено поради причината, че повечето се фокусират основно върху стратегическо овладяване и запомняне на възможно най-много информация, необходима за конкретни тестове, а не върху развиването на критично мислене (Пьон 2014: 55).

В днешно време образованието в Корея е много по-достъпно от преди и почти всеки, който иска, би могъл да продължи следването си в университет. Освен това няма емпирични доказателства, които свързват образованието в сянка с по-високи резултати на тестове. Въпреки това, независимо от реформите, насочени към хуманизиране на процеса на тестване и разширяване на критериите за приемане в университет, допълнителното образование продължава да се търси. Това предполага, че проблемът не е в качеството и количеството на общественото образование.

Резултати от различни изследвания сочат, че голяма част от учениците прибегват до частно обучение не заради академична цел, а поради общо „чувство на безпокойство“ при мисълта да не го правят. При това близо 40% от учениците в началните училища и повече от 50% от тези в средните училища и гимназиите признават, че причината да прибегват до такива услуги е страхът от потенциалните последствия от неизползването им (И и Шоуз 2011: 214).

Редица проучвания показват, че образованието в сянка е толкова вкоренено в културата на корейското общество, че участието в него е преобладаваща социална норма, а повечето уроци са символ на по-висок статус (И и Шоуз 2011: 221). Парите, времето и усилията, изразходвани за образование на детето, са гордост за семейството и особено за майката, която е главният отговорник за децата. Майките се третират различно въз основа на нивото на академичното представяне на детето им – тези, чиито деца са отличници и посещават множество частни уроци, се уважават и считат за пример за подражание от други майки. Разбира се, всички се фокусират върху информацията на майката, чието дете е с най-висок успех и искат да узнаят как се грижи за детето си (Пак, Им, Чве 2015: 7). Това показва вярата, че оценките на децата зависят от майките и техните връзки, решения и методи за отглеждане, а не толкова от индивидуалните умения и усилия на самите деца. Нещо повече,

академичните постижения на детето се приписват именно на майката и нейните мъдри напътствия (Шин, Чан и Ким 2019: 348). Това може да се разглежда като поредното доказателство, че при допълнителното образование от значение е всъщност самото му наличие, а не толкова положителният му учебен ефект.

През последните години желанието за образование кара родителите да търсят допълнителни уроци за все по-малки деца. Колкото повече спада началната възраст за уроци, толкова повече се увеличават необходимите инвестиции в тях. Според проучване на Корейския институт за грижа и образование за деца от 2016 г. над 83% от петгодишните деца и 36% от двугодишните посещават *хагуон* след часовете им в детската градина. Резултатите показват, че 20% от родителите на двугодишните и 40% от тези на петгодишните смятат, че децата им се нуждаят от повече уроци (Корейски институт за грижа и образование за деца 2016). Тъй като на тази възраст обаче със сигурност не може да се говори за необходимост от академични постижения, това явление по-скоро потвърждава значението на допълнителните уроци като символ на престиж и успокоение, че се прави всичко за по-добрите възможности на детето.

Според проучване на влиянието на академичните успехи 41,7% от хората с по-ниско образование казват, че не получават добро отношение от обществото (И 2006: 9). Тези фактори допълнително засилват значимостта на образованието и показват защо толкова голям брой родители са готови да вложат всичко в него и бъдещето на детето си.

Може да се стигне до заключение, че образованието в сянка в Корея представлява сливане на култура и функционалност. Традиционните конфуциански виждания диктуват, че образованието е най-висша цел и най-сигурният начин за издигане в обществото. За много корейци, водени от желанието за влизане в престижен университет и успешно кариерно развитие, образованието и тестовете са основна социална реалност и професионална структура. За родителите образованието в сянка представлява не само основно изискване за достъп до високоплатени кариери с по-висок ранг, но и служи като видим знак за статус и легитимност. Това създава огромни проблеми за Министерството на образованието, което се стреми да намали посещаемостта на *хагуон* и разходите на родителите. През последните години министерството се фокусира върху подобряване на качеството на обществените училища, както и към предлагането на свободно достъпни

образователни възможности като програми за следкласни занимания, онлайн уроци и телевизионни канали. Засиленото търсене на образование в сянка обаче доказва, че тези мерки не са ефективни и по-скоро това е свързано до голяма степен с общественото традиционно разбиране за достойнство, уважение и престиж.

2.4.Функцията на *хагуон*

През годините *хагуон* добиват и различни допълнителни социокултурни роли. Тъй като повечето ученици прекарват много часове в тях, те се превръщат в жизнено пространство. Поради рязкото увеличаване на броя на работещите родители образователните центрове играят и роля за грижа за деца. Денят на родителите често се върти около воденето и прибирането на децата им от частни уроци. Вследствие на тези комплексни причини *хагуон* се превръщат в най-влиятелните образователни институции в общността и често изискват ангажираност от цялото семейство.

Учениците също осъзнават значимостта на *хагуон* за тяхното бъдеще и го поставят като много по-голям приоритет пред училището. Често се случва да не пишат домашните си за училище, но тези за *хагуон* задължително да са подготвени. Децата признават, че *хагуон* е място за учене, а училището е за почивка. Според доклада на Института за образование в провинция Кьонги през 2013 г. 24% от учениците в гимназията казват, че спят в училище всеки ден. Те учат в *хагуон* до много късно през нощта и наваксват със съня в училище.

Неоспоримата значимост на образованието и особено *хагуон* се наблюдава в страната дори по време на пандемията през 2020 г. Мерките, които Корея взима, за да спре разпространението на COVID-19, включват временно затваряне на училищата, отлагане на началото на учебната година, както и на *сунън*. Въпреки това по-голямата част от *хагуон* работят, а много родители настояват да се отворят дори тези школи, които са затворили. Децата посещават допълнителните уроци от страх от изоставане и провал на изпита. През декември 2021 г. много ученици дори забавят ваксинирането си, тъй като им предстоят изпити и не искат да рискуват странични ефекти и недостатъчно време за учене. Дори планът на правителството за ваксиниране на тийнейджъри е изцяло съобразен с изпитите им (Им 2021).

През 2009 г. Корея въвежда 22:00 като вечерен час за *хагуон* с твърдението, че това ограничение ще помогне на домакинствата да намалят разходите си за частни уроци и да пазят здравето на децата си. Въпреки че законът е факт, повечето градове и провинции избират да не го прилагат. В Сеул, където той е в сила, много *хагуон* го заобикалят по различни начини, като например затъмняват прозорците или пускат учениците един по един след час, за да не предизвикват подозрение от страна на образователните служители. Гимназистите отиват в *хагуон* в 22-23 часа и съответно не е изненадващо, че често се виждат родители, които чакат пред институциите, за да приберат децата си вкъщи по тъмно, или остават будни, за да ги посрещнат, когато се върнат към 12-1 през нощта.

Преместването на ученици в частни къщи или обучение в една стая за лекции също е често срещан начин за заобикаляне на закона. Някои семейства дори се местят в други провинции, където разпоредбите са по-свободни. Въпреки че законът е създаден с идеята да облекчи финансово родителите, някои *хагуон* дори искат повече пари, защото им се налага да прибегват до различни нелегални тактики. Освен това твърдят, че всъщност родителите и учениците са тези, които настояват за дългите им работни часове (И 2013).

Учениците обикновено остават след редовно учебно време до 22:00 ч., а гимназистите и до по-късно. Прехвърляни в различни образователни центрове и програми от родители, средностатистическият ученик учи до 13 часа на ден, а средностатистическият гимназист спи само 5,5 часа на нощ, за да гарантира, че има достатъчно време за учене.

Хагуон са опора на корейската образователна система и символ на родителския копнеж да видят как децата им успяват на всяка цена. Те са описвани като бездушни съоръжения, пълни със стаи, разделени с тънки стени, осветени от дълги флуоресцентни крушки и пълни с ученици, които запаметяват английска лексика, корейски граматични правила и математически формули (Ку 2014).

В началото на 90-те години дори започват да се отварят *хагуон* тип пансион за завършилите гимназия, които се готвят за повторно явяване на *сунън*. Този тип *хагуон* най-често се намира на отдалечени места извън големите градове, за да няма нищо, което да разсейва учениците от уроците. Въпреки че разходите за пансионен *хагуон* са много високи, около 2-2.4 милиона вона годишно, той е много популярен сред завършилите гимназия. Учениците там спазват стриктен график, който дори е сравняван с казармата. „Майките на

учениците харесват идеята, че на децата им не е позволено да се срещат с приятелите си или да пият алкохол или да играят игри в интернет кафенета. Мисълта, че детето им трябва да остане в ограничено пространство за една година ги кара да се чувстват щастливи, че ученикът е в безопасност“ (Ким 2016: 50). Въпреки че трябва да продължат да плащат за уроците на децата си, майките са спокойни, че за тяхното образование се грижат добри специалисти, които следят всекидневието им по-стриктно дори от самите тях.

3. Влиянието на образованието върху семейните отношения

Как да отгледат и образуват децата си е една от основните грижи на повечето родители. Те искат децата им да растат здрави, да придобият социално признато образование и да водят успешен живот. По този начин големият интерес към образованието на децата може да се разглежда като общ атрибут на родителите. В Корея, когато се повдигат въпроси относно децата, те най-често са свързани с правилното образование и родителските задължения.

Със засилването на значението на образованието се променят динамиката в семейството, отношенията и очакванията. Всекидневието на родителите се върти около образователните нужди на децата им. Те не пестят средства и усилия, за да осигурят най-доброто образование на децата си с надежда те да си намерят хубава работа и така да се подобри статусът на цялото семейство, което от своя страна да гарантира спокоен живот на родителите на старини. Доскоро дипломата от добър университет и най-вече от SKY²⁴ гарантира със сигурност назначаването в някой от конгломератите, което осигурява позиция до пенсиониране. Постепенно обаче това започва да се променя и високият процент безработица сред младите показва, че дори хората с диплома от най-престижните университети срещат трудности при намирането на работа. Около 70% от учениците продължават с висше образование, което кара младежите да полагат още повече усилия, но и това вече не е достатъчно. Заради престижа им и по-голямата стабилност, която предлагат, висококвалифицираните младежи искат да работят в много тесен кръг от компании или по-точно в конгломерати като Самсунг, Хюндай и LG, които, разбира се, не могат да назначат

²⁴ SKY е акроним за трите най-престижни университета в Южна Корея - Seoul National University, Korea University и Yonsei University.

всички кандидати. Така много младежи предпочитат да не си търсят друга работа, а да кандидатстват отново и отново за избраната фирма, като през това време продължават да разчитат на финансова подкрепа от родителите си. Не всички, завършили добър университет, успяват да постигнат успех и да изплатят инвестициите на семейството си.

Според проучване на Корейския институт за здраве и социални въпроси да отгледаш дете в Корея, докато завърши университет, струва 262 милиона вона. Според друго проучване на Корейския институт за грижа и образование на децата, включващо 1013 респонденти, повечето родители вярват, че финансовите способности са най-важното условие да бъдеш идеален родител. Около 20% от жените заявяват, че предпочитат да нямат деца, като главната причина за това е финансовата тежест (Йон 2017). Също така, много родители казват, че са избрали да имат само едно дете, тъй като разходите по образованието са прекалено много (Ху 2015). Това показва колко е ключово образованието в държавата и каква огромна роля има в семейния живот, отношения и решения, като голям процент от хора избират да загърбят възможността за семейство просто защото не могат да осигурят на децата си това, което се очаква от тях.

3.1. Ролята на майката

Според конфуцианството съпругът е глава на семейството и има властта да решава повечето семейни въпроси, докато съпругата му е подчинена в почти всички дела. В същото време обаче тя е „вътрешният господар“, тоест авторитетът ѝ се приема в областите на битовите въпроси и семейните отношения. Може да се каже, че авторитетът на съпруга е продукт на властови структури, докато този на съпругата се основава на нейната емоционална компетентност по семейните въпроси. Майката трябва да бъде духовна и емоционална ос на семейния живот. Отношенията на бащите и майките към децата им са коренно различни. И в днешно време най-често от бащите се очаква да бъдат донякъде емоционално отдалечени от децата си, за да запазят позицията на авторитет и уважение. В същото време бащите дават напътствия на децата, особено на синовете, и изискват дисциплина и подчинение от тях. За разлика от тях, ролята на майката като посредник в семейството позволява много повече интимност между майката и детето. Съответно антрополозите характеризират връзката баща-дете като властна структура, а връзката

майка-дете като структура на привързаност. Разбира се, в днешно време повечето бащи не са толкова дистанцирани с децата си и показват емоции. Основните традиционни задължения на ролите обаче все още са запазени и дори жената също да работи, нейна остава отговорността за дома и децата. Корейските родители охотно се отказват от личния си живот заради образованието на децата си.

В традиционното корейско семейство жената затвърждава статуса си в семейството на съпруга си едва след като роди син-наследник. В днешно време важността на мъжката рожба намалява, но жената продължава да се окачествява чрез децата си и техните постижения. Не само значението на образованието, но и изборът на добър *хагуон* пряко влияят върху живота на корейските родители и особено на майките. „Корейците дори имат поговорка, че намирането на най-добър *хагуон* за детето е начин на майка да покаже способността и обичта си като родител.“ (Ким 2016: 5) Ако някоя майка не успее да изпълни функцията си на "образователен мениджър", поради липсата на умения, финанси или време, тя е обвинена, че затруднява изкачването на детето си по социалната стълбица.

Като се има предвид колко е голям социалният натиск в полза на образованието, и особено използването на *хагуон*, майките очакват, че ще харчат голяма част от доходите си за частни уроци. Въпреки че не всяко семейство може да си позволи допълнително образование, повечето майки смятат, че то си заслужава, дори да доведе до икономически трудности. Те са готови да поемат допълнителна работа или да вземат пари назаем, за да успеят да осигурят възможност за посещаване на *хагуон* на детето си. Корейците признават, че разходите за частни уроци са толкова големи, че ако имат две деца, не могат и да си помислят за спестявания за бъдещето. Този факт води и до други социални проблеми като неспособността на някои семейства да спестят достатъчно за пенсиониране. Въпреки това те мислят за бъдещето на детето, неговото образование и добри кариерни възможности. Много родители разчитат, че именно децата им ще ги издържат, когато достигнат пенсионна възраст, което има пряка връзка с конфуцианската роля на децата, диктуваща, че те са длъжни да се отблагодарят на родителите си за всички положени усилия и направени жертви. Нещо повече, в конфуцианството и семейната култура, ориентирана към възрастните хора, приемането в престижни училища е един от начините за показване на синовна почит.

Хагуон играе роля и на занималня за семейства с двама работещи родители, в които няма кой да се грижи за детето след училище. От друга страна, допълнителното образование в Корея често се разглежда като бариера за участие на трудовия пазар за жени с деца в училищна възраст. Тъй като ролята на майката е от решаващо значение за представянето на децата, майките се отказват от професиите си и отделят много време за управление на всеки аспект от обучението на децата си. Образователната треска оформя живота на майките, тъй като те са основните фигури, които имат по-значима роля в образованието на децата от всякога заради разрастването на сектора за допълнително образование и нарастването от необходимостта му. Въпреки това много жени често трябва да се върнат на работа или да си търсят почасова такава, когато децата им влязат в училище и разходите за допълнителни уроци се увеличат. Дори в супермаркетите много от касиерките са жени на средна възраст, които събират пари за образованието на децата си (Кан 2017). Считаме, че в тези случаи обаче изобщо не може да се говори за кариерно развитие и бъдеще за майката. Техните заплати отиват изрично само за частни уроци, а не се харчат или събират за тяхното собствено бъдеще.

Въпреки че ролята на образованието като инструмент за социална мобилност е отслабнала, майките продължават да смятат, че трябва да направят всичко по силите си, за да подпомогнат израстването на децата си. Дори да знаят, че могат да отделят много по-малко средства от останалите и следователно имат по-малки шансове децата им да влязат в елитен университет, те продължават да плащат за частни уроци и да се опитват да направят всичко, което се очаква от тях като добри майки. С други думи, намирането на възможно най-добрите частни уроци и осигуряването на възможно най-много финанси за тях са единствените начини, по които майките могат да помогнат на децата си, да покажат загрижеността си и да бъдат оценени като добри майки.

Някои жени дори вярват, че ако са били „по-управлявани“ и подпомагани от майките си като деца, са щели да имат по-добър живот (Шин, Чан и Ким 2019: 347). Затова не искат да допуснат същата грешка, като не се включват активно в образованието на децата си. Те се опитват да компенсират за своя собствен дефицит чрез още повече старание и грижи за бъдещето на децата си.

Финансовите възможности, разбира се, оказват най-голямо влияние върху това, какво частно образование ще получи детето. Собственият опит на майката с нейното образование обаче също има голямо значение при родителския ѝ подход, мотивацията, стратегията и степента до която се замесва в образованието на децата си. Подходът и мотивацията могат да дойдат от негативен или позитивен опит. Майки с бедни родители, които не са имали време и средства, които да вложат в образованието на децата си, се мотивират от желанието да излязат от социалния статус на родителите си. След това искат да помогнат всячески на собствените си деца да не се чувстват изоставени и пренебрегнати в този аспект и да им помогнат на всяка цена да успеят. От другата страна са майки с високообразовани родители, които са мотивирани от примера им, както и от желание да не ги разочароват с по-ниско образование, както и срамът, който биха изпитали с него. Те са доволни от собствения си образователен опит и искат децата им да усетят същата подкрепа, която те са имали (Шин, Чан и Ким 2019: 347).

Според много майки, възможностите за частно образование и академичните постижения се отразяват пряко върху високото самочувствие и самооценката на децата, две важни условия за „перфектното дете“ (Шин, Чан и Ким 2019: 348). Дори това да е истина в дългосрочен план, като се има предвид високият процент на самоубийства сред учениците, със сигурност не трябва да се подценяват и стреса, напрежението и умората, която изпитват. Въпреки това, майките се фокусират върху бъдещето и евентуалните постижения, а не върху моментните проблеми. Това е свързано и с идеята, че провалът на детето е срам за майката. Така всъщност детето се превръща в краен продукт на времето и усилията изразходвани от страна на майка му. По този начин майката може да постигне социално признание и да стане „перфектна майка“.

Саможертвата за децата и семейството и поставянето им на първо място са дълбоко вкоренени в ценностната система на корейските майки. Макар домът да се смята за владението на жената и по време на Чосон на нея да не ѝ е било позволено да напуска къщата, много жени от по-бедните семейства е трябвало да работят на полето, редом с мъжете, или да събират различни билки и коренчета за ядене. Дори през 80-те години на миналия век, когато Корея вече върви по пътя на индустриализацията и модернизацията, много жени са принудени да работят на полето и да продават производството си на

фермерските пазари, за да могат да изхранят семейството си или да си позволят образование за децата си. Оставени без достъп до формално образование в патриархално общество, където има предпочитания към синовете, те са научени да се жертват за децата си и да бъдат послушни на съпрузите си. Това показва също, че сравнително доскоро строгите патриархални норми са много силно застъпени в държавата и че по-сериозни промени в позицията на жените могат да се наблюдават едва през последните два десетина години, макар борбата за промяна и права да е започнала през 50-те години на XX век. Това е и периодът, в който по-бедните семейства с възможност да образуват само едно дете винаги са избирали момчето. Това значи също, че в държавата все още има сериозен процент неграмотни възрастни жени. Много от тях съжаляват за този пропуск и решават да сбъднат мечтата си да посещават училище след пенсиониране, а в някои случаи и след като консервативните им съпрузи починат (Хендерсън 2017). В обезлюдяващите селски региони, където има повече пенсионери, отколкото деца, дори започват да записват възрастни жени в училищата като начин да ги поддържат отворени.

3.1.1. Функции на майките

Тъй като силно покровителстващите майки не са нов феномен за Корея, един от първите изрази за майка, сериозно замесена в образованието на детето си, всъщност е от 60-те години на миналия век. *Чимапарам* (치맛바람) буквално означава „пола“ и „вятър“ и се отнася за вятъра, който се създава при движение на женска пола. Думата обаче често се използва метафорично за изразяване на екстремно поведение или действия на жените. *Чимапарам* има социално негативна конотация, тъй като означава, че жената реагира прекалено или е твърде обсебваща в определена ситуация. Сред различните форми на *чимапарам*, един от най-представителните примери е прекомерният интерес на майките към образованието на детето им. Появата на феномена в този период също не е случайна, тъй като именно тогава Корея започва бързия си икономически растеж и идеята, че само завършилите престижни училища ще успеят в обществото, става още по-широко застъпена. Това показва, че държавата в нито един момент не прекъсва традицията за отговорността на майката за образованието на децата, а напротив, тя става все по-голяма и по-голяма с годините. Дори може да се каже, че именно тази мания към образованието от страна на

майките е създавала огромната индустрия за частни уроци и е подкопала държавното образование, тъй като още през 60-те често се е случвало майките да се намесват в училищни въпроси, да подронват авторитета на учителите и дори да ги подкупват.

В семействата, в които майката не работи, тя се превръща в нещо като треньор на детето, който се грижи то да бъде включено в най-добрите частни уроци и непрекъснато го насърчава да учи повече и мотивира за бъдещето. Така се появява и „майка прасе“ (돼지엄마). Терминът започва да се използва в края на 2000 г. за майки, които „носят“ децата си по образователни институти, както прасетата разнасят своите малки. Тези майки създават малки, сложни социални мрежи, основани на приятелства, хобита, социален статус или образование. Те анализират и организират всички аспекти на академичните си мрежи, преговарят или подкупват учители и собственици на учебни заведения с цел децата в тяхната мрежа да влязат в SKY. Академичният успех на собственото ѝ дете е изключително важен, за да се определи една жена като майка прасе. Освен това трябва да разполага с информация относно изпити, преподаватели и *хагуон*, да е добър лидер и да има добри нетуоркинг умения. Тези жени разполагат с огромна власт и оказват силно влияние върху академичните институции. Често се случва агресивно да тормозят ръководителите на *хагуон* или частните учители, за да пропуснат списъка с чакащи за прием. Обикновено те са майки с големи амбиции, чиито деца имат отлични оценки или са вече влезли в престижен университет. Това, разбира се, се отразява и на репутацията на *хагуон*, които по този начин привличат още повече такива майки. Поради тази причина школите трябва да подготвят курсове и преподаватели, които да отговарят на изискванията и желанията на майките прасета. Те имат властта да отпишат всички деца от нетуоркинг групата им от някое учебно заведение, ако решат, смъквайки реномето му по този начин.

В Корея майчинството се е превърнало в привилегия, нещо, което изисква стандартът на живот да е като този на средната класа или дори по-висок. Заради това някои майки смятат, че имат статус и власт над другите. Има множество случаи, когато майките упражняват властта си над определени хора или институти. Организирана интернет критика от майки, обвинили шофьор от институт по таскуондо, че не е карал безопасно, довежда до закриването на целия институт. Учителка, обвинена в небрежно отношение към дете, пък отнема собствения си живот, след като е получила многобройни заплахи от разгневени

майки. Корейските майки приемат много сериозно образованието на децата си и задължението си да им осигурят най-доброто такова. Тези от тях, които са се издигнали достатъчно високо в очите на останалите на базата на връзките, знанията и властта си, често са назначавани от образователни центрове като консултантки и мениджъри или дори те самите отварят собствени *хагуон*. Много работещи жени нямат време и връзки да търсят достоверна информация и да проучват академии и затова се позовават на експертните познания на майките прасета. Едно от най-важните им „качества“ е, че децата им имат отлични академични постижения, именно заради което другите майки веднага им се доверяват.

Майките често виждат образованието на децата си и конкуренцията, пред която са изправени, като война. Те имат много сложни отношения с другите майки, които се третираат едновременно като врагове и като приятелки, с които трябва да споделят информация, но да не издават всичките си тайни (Шин, Чан и Ким 2019: 346).

Разбира се, много майки се занимават сами с образователния план на децата си, особено сега, когато индивидуалните качества, възможности и опит също са важни за прием в университет. Но мнението на майката прасе все още е изключително важно относно уроци по корейски, английски и математика. Дългата история на неспособността на правителството да се справи с проблемните страни на образованието в сянка, както и да предостави висококачествени грижи в училищата води до липса на доверие в услугите, предоставяни от държавата, което от своя страна засилва зависимостта от неформални такива, като тези на роднини, лели и други майки. Майките се доверяват само на хора от общността или на вече изпитани примери и методи.

В стремежа си към по-добро образование майките често се превръщат в мениджъри на децата си. Те определят целия им график, грижат се за стриктното му спазване и търсят възможно най-добрите опции за училище, *хагуон* и университет. Много често именно майката решава къде и какво ще следва детето ѝ.

Друг популярен термин за майки, които микро-менажира образованието на децата си, е „Каннам²⁵ майка“ (강남엄마). Този тип майки е толкова известен, че начинът им на

²⁵ Най-скъпата област в Сеул, известна с високия си стандарт на живот и добри образователни институции.

живот често е проследяван и в поп културата, например в популярния сериал „Наваксване с Каннам майките“ (강남엄마 따라잡기). В него самотна майка от бедно семейство, което не е могло да си позволи да я прати в университет, се опитва да осигури най-доброто образование за сина си, като за целта се мести в Каннам, за да запише детето си в по-елитно училище и да се съревновава с местните майки. Каннам майките често пишат и книги, чрез които да образуват други майки за добро стратегическо развитие на академичната „кариера“ на децата.

Друг популярен сериал, който разглежда живота на богатите и стремежа им към най-добрите университети, е Sky Castle (SKY 캐슬), който е вторият по рейтинг в историята на корейската кабелна телевизия. Сатиричният сериал показва отблизо материалистичните желания на родителите от висшата класа в Корея и как те безмилостно осигуряват успехите на семействата си с цената на унищожаване на живота на другите. Драмата се върти около живота на домакини, живеещи в луксозен жилищен район, наречен SKY Castle, което е препратка към елитните университети. Там живеят богати лекари и професори, а съпругите им са решени да направят съпрузите си по-успешни и да отгледат децата си да бъдат топ студенти, които ще бъдат приети в най-добрите университети, така че използват всички възможни начини, за да постигнат това. Многообразието и популярността на този тип сериали показва какво сериозно място заемат покровителствените майки и че са се превърнали в част от културата на държавата.

През 2016 г. се появява и нова мода – „майка-архитект“ (아키 텍키즈맘; architect-kids mom). Това са майки, които щателно планират всичко, свързано с детето си, сякаш проектират архитектурни чертежи. Поради факта, че все повече жени сключват брак по-късно и раждат първото си дете в 30-те или 40-те си години, те съставят внимателен план за забременяването, раждането и образованието на детето си (Чон 2016).

3.2. Ролята на бащата

Когато се говори за образование и родителско участие, под „родител“ най-често се разбира майката, тъй като тя е централната фигура от векове. Ролята на бащата в отглеждането на децата е толкова минимална, че дори има поговорка, която напоследък се

използва и на шега - богатството на дядото, информираността на майката и безразличието на бащата създават деца, които учат добре (할아버지의 재력, 엄마의 정보력, 아빠의 무관심이 공부 잘하는 자녀를 만든다).

С въвеждането на академичен скрининг²⁶ (학생부종합전형) обаче, бащата, и особено връзките му, също започва да играе важна роля, както и да се срещат и „бащи прасета“ (돼지 아빠). Информацията за цени, престиж и качество на майката се оказва недостатъчна за скрининга. Самопредставянето на ученика (자기소개서) се прави най-често от познати на бащата, които са професори или експерти. Понеже вече не е достатъчно само да се плаща за допълнително образование, много бащи се ангажират с извънкласните дейности на децата си чрез свои познати. Разбира се, това се отнася за по-заможните семейства с добри връзки в определените сфери.

Макар по-сериозни задачи и решения, свързани с образованието на децата, да не падат на плещите на бащите, някои от тях все пак трябва да водят и взимат децата от хагуон. Освен това са и непряко засегнати от неща като разпределяне на семейния бюджет, голяма част от който отива за образование. Не е рядкост и цялото семейство или само майката с детето да се местят в друг квартал, който разполага с по-добри училища и хагуон за съответната възраст на детето. Така се появява и неологизмът чамсе ана или „баща врабче“ (참새 아빠), който се използва за мъж, който не може да си позволи да изпрати децата си в чужбина, а вместо това наема малък едностаян апартамент за жена си и децата в Каннам. Друго подобно наименование е теджондон ана (대전동 아빠), което се отнася за баща, който наема квартира в Течи (대치동²⁷), за да може децата му да учат в квартала.

Динамиката в семейството и ролите на членовете му се определят от образователните нужди на детето. Родителите жертват времето и ресурсите си, за да осигурят възможно най-доброто бъдеще за потомството си, но за сметка на това прекарват все по-малко време заедно. Децата пък прекарват по-голямата част от времето си в учене и учебни заведения под силния натиск на родителите си и чувстват повече напрежение,

²⁶ Процесът е различен според изискванията на съответния университет, но най-често включва цялостно представяне на ученика в гимназията, включително извънкласни занимания и постижения, както и есе, интервю или друг практически тест.

²⁷ Квартал в Каннам, който често е наричан „меката на частното образование“.

отколкото подкрепя в семейството, което води и до конфликтни отношения с родителите заради неизпълнени очаквания (Хсин 2014).

3.3. Влиянието на образованието върху децата

Макар образователната система на Корея да е изключително успешна, тя има своята цена. Настоящата „образователна машина“ „произвежда“ толкова много висококвалифицирани студенти, че работодателите изпитват трудности при отсяването им. Освен това тези прекалено квалифицирани кадри не могат да намерят работа, съизмерима с нивото на уменията им, предвид структурата на вътрешния пазар на труда. Липсата на търсене на такива способни работници е поразителна, тъй като има вероятност само ограничен брой престижни конгломерати да ги наемат. В резултат на това учениците се надпреварват яростно за тези ограничени работни места, като това състезание започва все по-рано и по-рано.

Въздействието на образователната политика върху обществото е огромно. В исторически план успешното взимане на изпита за държавна длъжност означава не само потенциално висока позиция, но и много голямо уважение и осигуряване за няколко поколения от семейството. В Чосон *куаго* е основното средство за напредване в света - полагането на държавния изпит е най-сигурният начин за осигуряване на чест и престиж не само на успешния кандидат, но и на неговото семейство и дори клан. Днешният еквивалент на *куаго* е *сунън*. Денят на изпита е критично събитие в живота на корейските семейства. Не е необичайно да се видят тълпи от разтревожени родители, които се молят за академичния успех на децата си. Не е рядкост даже родители да изпаднат в депресия или дори ученици да се самоубият, след като не са били приети в някой от престижните университети или защото са подложени на прекалено много стрес заради непрестанното учене.

Тъй като трябва да бъдат приети в най-елитните университети, някои ученици, които не са успели да влязат в избраното от тях място, се подготвят за *сунън* за следващата година, вместо да кандидатстват в друг университет в годината на завършването на гимназия. Понякога отнема повече от една година, за да бъдат приети в желаното от тях учебно заведение, което означава още години финансова отговорност за родителите и забавяне на влизането на пазара на труда. Ролята на елитните университети е толкова голяма, че

корейците предпочитат да се готвят за *сунън* в продължение на няколко години след завършване на гимназия, вместо да влязат в не чак толкова престижен университет или да започнат работа. Годишите в подготовка не се смятат за изгубени, а за инвестиция в по-добро бъдеще. Всъщност за 2014 г. цели 53% от първокурсниците в Сеулския национален университет са завършили гимназия в предишни години (Ким 2016: 49).

Именно заради това, ако сравнително доскоро сериозното учене за *сунън* започва поне в средното училище или дори гимназията, днес заради огромната конкуренция много деца започват образованието си и посещаване на извънкласни часове още в детската градина. Родителите постоянно напомнят на децата си важността на академичния успех и им поставят една единствена цел – ако искат да са щастливи и да просперират, трябва да влязат в престижен университет.

Най-важната задача за децата е да учат усърдно. Заради това в миналото детската стая често се е наричала „стая за учене“ (공부방). Съревнованието и самоцелното учене, за да бъдеш най-добрият, са дълбоко вкоренени в психиката на корейците. Въпреки че ученето е основно задължение на детето, родителите, учителите, а често дори и останалите роднини, са активно ангажирани с образованието му и всички имат една цел – детето да се подготви успешно за изпитите. Учениците имат ясен път, предначертан за тях още от ранното им детство.

Според глобалния експерт по образователни реформи, британеца Майкъл Барбър, корейската култура „награжда усилията пред наследената интелигентност и вярва, че дългите часове учене и упорита работа ще се отплатят“ (Калон 2015). Този манталитет се откроява ясно не само по отношение на образованието. Старанието и дългите часове подготовка не свършват с края на университета. Корейците прекарват изключително много часове и на работното място, следвайки същото кредо.

Множество проучвания показват, че нагласите и силните вярвания на азиатските родители имат важен принос за академичния успех на децата им. Според изследователи от Станфордския университет азиатските деца намират мотивация за успех в очакванията на родителите си (Фу и Маркъс 2014). От друга страна обаче, именно товарът и стресът от очакванията на родителите тежат най-много на децата, които не искат да ги разочароват и

се стремят да изпълнят дълга си. В някакъв момент това неизбежно води както до по-конфликтни отношения с родителите, породени най-вече от неудовлетворени очаквания, така и до проблеми със самооценката.

В книгата си „Образованието в сянка и учебната програма и културата на образование в Южна Корея“ Ким Йончун (김영춘) описва деня на четвъртокласничка, който започва в 7 ч. и продължава с редовни занятия от 8:40 до 14:30. След това момичето ходи на *хагуон* по английски език, математика и пиано и се прибира в 19:00. Два пъти седмично обаче ходи и на *хагуон* по рисуване от 20 до 21 ч. От 21:30 до 23 ч. има време да си почине и да си напише домашните за училище и *хагуон*, след което да си легне. Ким също подчертава, че този график представлява типичния ден на корейски ученик на тази възраст, тъй като осем от десет ученика посещават *хагуон* (Ким 2016: 55). В по-високите класове децата посещават все повече допълнителни занятия, като пикът е в гимназията и особено през последната година, която е критична за изкарване на висок резултат на *сунън*. Този график показва, че семействата чисто физически нямат време, което да прекарват заедно, да комуникират и да изграждат близки отношения. Малкото време, прекарано заедно, най-често преминава в проверка, съвети и напътствие за учене, отколкото в опити за опознаване на детето като индивид.

Напоследък има родители, които ясно осъзнават тежестта на корейската образователна система върху децата, и заради това зачестяват случаите, в които семейството емигрира, за да може да осигури на децата по-спокоен живот без напрегнатото образователно всекидневие в Корея (Ку 2014).

Стресът и очакванията на родителите често се отразяват физически и психически на учениците. Много от тях страдат от различни симптоми като болки в гърдите, обриви, косопад. Учениците също са склонни да виждат академичните постижения като единствен източник на валидиране и самоуважение. Сред младите корейци, които признават, че са мислили за самоубийство през 2010 г., обезпокоителни 53% определят като основна причина за подобни мисли недостатъчни академични постижения (Ку 2014).

Академикът от Йейл Ку Сеун (구세웅) казва, че да бъдеш корейско дете не е свързано със свобода, личен избор или щастие. Става въпрос за продуциране, изпълнение и

послушание, или с други думи, ролята, отредена на децата от конфуцианството. Ку разказва също, че когато попитал клас в *хагуон* дали са щастливи, едно момиче отговорило, че ще бъде щастливо само ако майка ѝ я няма, защото единственото, което прави, е да ѝ натяква за академичните ѝ постижения. Така образованието се превръща в единствена обща тема между родители и деца, която поражда множество негативни чувства сред децата (Ку 2014).

Според Индекса за щастието на младежта за 2014 г. само 67,6% от корейските младежи са заявили, че са доволни от живота си, най-вече поради учебния натиск. Корейските юноши често са нещастни заради отношенията с родителите си, които потискат общото им щастие, показва още проучването. Корея е на 74-то място, като средната стойност за ОИСП е 85,8%. Около 13% заявяват, че не чувстват, че принадлежат някъде, включително в семейството си, докато 18% казват, че се чувстват самотни, като и двете цифри са много над средната стойност за ОИСП. Основна причина за нещастieto са негативните отношения със семейството, като мнозина са посочили хармоничното семейство като главно условие за щастие. Около 44,2% заявяват, че провеждат разговори с родителите си само три или четири пъти седмично, а почти половината казват, че основната тема на разговор е образованието и оценките. Около 44% споделят, че са най-нещастни, когато изпитват натиск за добри оценки и академично представяне. Освен това много от децата са постоянно притиснати от липсата на време заради училище и *хагуон* и често са подложени на стрес заради количеството домашни и контролни (Фондация Пан Чонхуан 2014). Тези данни показват, че децата не получават необходимата подкрепа у дома и не го усещат като сигурно място, където да си починат и да са себе си, а по-скоро просто като поредното учебно помещение. Ясно се вижда и ключовата роля на родителите за щастието на децата, която изглежда е сведена основно до образователна функция.

Освен това, повечето семейства не разполагат с много физическо време, което да прекарат заедно. Заради финансовите изисквания и скъпия живот родителите работят постоянно, което отслабва емоционалната връзка и комуникацията с децата, които пък от своя страна се посвещават изцяло на академични постижения и не прекарват време вкъщи или с родителите си. Според проучване на Корейски институт за грижа и образование на децата майките отделят средно по 1,08 часа на ден, съсредоточени изцяло върху децата си,

а бащите средно по 0,58 часа, като през уикенда посвещават съответно по 2 часа и 1,85 часа на децата си. (Йон 2017)

Тези притеснителни данни показват, че родителите не успяват да осигурят на децата си спокойна и подкрепяща среда, а вместо това са основният източник на натиск и стрес за образование. Много от децата не могат да разчитат на подкрепа и разбирателство от страна на семейството. Фактът, че голяма част от тях разговарят рядко с родителите си или почти изцяло само на образователни теми, показва, че много семейства не успяват да изградят устойчиви отношения родител-дете. Макар родителите да правят всякакви жертви и да оказват натиск за учене в името на благо на детето, изглежда не се интересуват от индивидуалните му нужди и не осъзнават тежестта, която то изпитва.

Щастието и просперитетът на цялото семейството са огромна тежест за плещите на децата. Корея има един от най-високите проценти на самоубийства (28,9%) в ОИСР. Те са основната причина за смъртта на хора на възраст между 10 и 30 години. Страната също се нарежда сред най-високите позиции по отношение на дълга на домакинствата, депресията, разводите и консумацията на алкохол. „Висшето образование се свежда до инструмент за постигане на социално-икономическото желание на индивида, като същевременно пренебрегва човешката етика и морал.“ (И 2002: 21). Може да се каже, че корейското образование произвежда преуспяващи студенти, които заплащат скъпо за това със здравето и щастието си.

Не е рядкост семейство да изпрати детето си само в англоговоряща държава, защото смятат, че там то ще получи по-добро образование. Децата срещат множество затруднения, като езиковата бариера и културните различия са двете основни причини за трудностите при тяхното приспособяване и адаптиране към новата държава.

Следователно може да имат проблеми с комуникацията и приобщаването. Тъй като най-голям процент от учащите в чужбина корейци са в началното училище, те са прекалено малки, за да осъзнаят културните различия предварително и често са изненадани от новата култура и изпитват безпокойство и дори объркване относно своята идентичност (И 2011: 397). Сами в непозната държава, децата често са разочаровани, самотни и стресирани. Решението на проблема за хора, които могат да си го позволят, е майката да замине в чужбина заедно с детето, за да се грижи за ежедневните му нужди. Така образованието се

отразява не само върху семейните отношения, но дори и върху семейните структури, подтиквайки създаването на нови такива като *кироги каджок*.

4. Предпоставки за възникването на *кироги каджок*

Разделянето на членовете на семейството може на пръв поглед да не изглежда като в най-добрия интерес на едно сплотено семейство. Може да се сметне, че то отслабва семейната връзка и дори рискува да се стигне до развод, което не е в съответствие с конфуцианските възгледи. Всъщност е точно обратното. Жертвата се прави в името на това цялото семейство да се изкачи по социалната стълбица и всичките му членове да имат по-добър живот. Корея има силно конкурентен пазар и добре образована и квалифицирана работна сила. Това изглежда осигурява достатъчно мотивация за родителите да вземат трудното решение да живеят разделени в две различни държави, изправени пред самота и изолация, за да осигурят на децата си по-добри възможности за бъдещето им.

По време на Чосон китайският език се използва широко от елита. Националните изпити за държавна служба *куаго*, както и конфуцианските учения, са на китайски. В съвременна Корея английският език поема ролята, която китайският има по време на Чосон. Владенето на английски език е предпоставка за професия с висок статус. Освен това показва, че семейството може да похарчи много пари за образованието на детето си. Това е причината някои родители да решат да се преместят в англоговоряща страна, за да осигурят гаранция за успех на децата си. Основният фактор, който доказва необходимостта от английския език и глобализацията, е финансовата криза в Азия през 1997 г. Този тежък период кара Корея да признае английския като начин за „развитие на международния пазар и възстановяване на икономиката“ (Чон 2009).

Правителството решава да даде приоритет на английското образование, което също поставя началото на „английската треска“. През 2005 г. корейците са похарчили над 20 трилиона вона само за обучение по английски (Пак 2009: 51) и над 4 трилиона вона долара за образование в чужбина (Чон и И 2006: 57). Според статистиката на Министерството на образованието и Корейския институт за развитие на образованието 10 907 ученици са напуснали Корея, за да учат в чужбина през 2014 г. Около 40% са ученици в началните класове, докато 34% са в средно училище и 26% - ученици в гимназията. По-заможните

корейски семейства, които живеят в чужбина или са част от *кироги каджок*, често се връщат в Корея през ваканциите, за да може да записват децата си на курсове в различни специализирани *хагуон* (Кан 2017).

4.1. Запазване на семейните роли при *кироги каджок*

Изследователките на корейското семейство Ча Чийон (차지영) и Ким Ънджон (김은정) описват ролите така: „семейството е функционална единица, в която членовете се идентифицират с техните роли за постигане на целта на групата. В резултат на това те могат да бъдат разделени, за да постигнат семейните си цели, но да останат сплотена единица, докато членовете поемат възложените им роли“ (Ча и Ким 2013: 88).

Традиционните роли могат да се видят и в *кироги каджок*. Бащата остава в Корея, за да изкарва прехраната, докато майката поставя образованието на децата като свой приоритет. Разбира се, животът поотделно означава, че и двамата родители трябва да поемат задачи, които обикновено не се приписват на техните роли. Например мъжете трябва да приготвят храна за себе си, докато жените трябва да се справят с административни дела или битови проблеми. Въпреки това основните роли и отговорности се запазват, тъй като жените в чужбина рядко работят и единственият им фокус са децата. Докато мнозина казват, че изпитват затруднения с промяната на ролята, те остават верни на решението си и се опитват да се адаптират. Според проучване за причината на щастието „удовлетворението от семейството е най-важният фактор за обяснение на щастието на корейците“ (Ча и Ким 2013: 90). Родителите в *кироги каджок* заявяват, че не съжаляват за решението си, тъй като то е изпълнило целта си и „децата им поставят цялото семейство по пътя към успеха“ (Ча и Ким 2013: 88).

Ролята на майката е дълбоко повлияна от идеята за перфектна майка, която от своя страна се корени дълбоко в корейското общество, тъй като традиционната концепция за мъдрата майка и добра съпруга се предава през поколенията. Идеалната майка е готова да направи всяка жертва за образованието на детето си, съответно семейния статус. По този начин разделянето на семейството, парите, похарчени за поддържане на две домакинства, и

времето и усилията, вложени в образованието на детето, се считат за добродетел и в съответствие с конфуцианските норми.

В проучване на корейските „майки гъски“, живеещи в Нова Зеландия, 84,6% от участниците заявяват, че „са доволни от решението си да емигрират, въпреки че живеят в изолация“ (Ча и Ким 2013: 89). Най-стресиращият фактор сред корейските емигранти е недоброто владение на английски език (Ким и Рю 2005: 354). Невъзможността да се изразят се отразява негативно на самочувствието на родителите, тъй като те също така се притесняват, че ще загубят уважението на децата си. И все пак, въпреки трудностите, родителите са доволни от решението си, защото изпълняват ролите си и знаят, че правят всичко по силите си за доброто на семейството и децата си.

4.2. Въздействие върху семейството и семейните роли

Родителите изпитват различни негативни въздействия от раздялата. Бащите обикновено са самотни. Много от тях страдат от физическото, а понякога и емоционално разстояние от съпругите и децата си. Несвикнали с „женски“ задължения, те трябва да се справят и с домакинството и да готвят и чистят сами, като често се случва да напълнеят, защото разчитат основно на доставка на храна, а понякога и на алкохол. Те също изпитват несигурност в „себе си като глава на семейството“ (Чон 2007). Според конфуцианството мъжете представляват семейството пред външния свят и вземат по-голямо участие във вземането на решения, свързани с представянето на семейството пред обществото и отношенията на домакинството. Въпреки това в *кироги каджок* жените са тези, които живеят в чужда държава и са по-запознати с нейния език, култура и специфики. Следователно, дори ако семейството се опитва да вземе решение заедно, то обикновено трябва да бъде взето от съпругата.

Майките често са стресирани от всички отговорности, с които се сблъскват, когато изведнъж станат самотни родители в чужда държава. Те оставят вкъщи не само съпрузите си, но и приятелите си и живота си. В чужбина те често се борят с езиковата бариера и местните традиции, поради което много зависят от децата си. За разлика от западните страни, където връзката съпруг-съпруга се разглежда като център на семейството, за корейците това е подсистемата майка-дете. След миграцията привързаността на майките и

зависимостта от децата им се засилват. Тъй като детето се превръща в единственото пряко семейство на майката поради физическото разстояние на бащата, дори незначителни недоразумения могат да имат отрицателно въздействие върху нея. Изследване върху корейски самотни майки показва, че конфликтът с детето им „е в значителна степен свързан с оценката за депресия на майките“ (Ча и Ким 2013: 90). Освен това, понякога майките започват да упражняват прекалено голям контрол или да предпазват децата си твърде много.

Този строг родителски надзор и непрестанно желание за успех често карат децата да изпитват разочарование и гняв. Децата също понякога трябва да поемат отговорности на възрастни, като например да помагат с преводите или да контактуват с административни органи. Освен това високите очаквания от родителите често карат децата да изпитват стрес и безпокойство. Те дори може да се чувстват виновни заради раздялата на родителите си. Физическата дистанция с бащите също има негативно влияние, като значението на ролята на бащата отслабва и децата спират да усещат необходимостта от бащина фигура.

Жертвата на родителите обаче не е само за образованието на децата, но и за по-спокоен ученически живот. Психическият и физически стрес, на който са подложени учениците в Корея, намира отражение в неологизма *сadanorak* (사당오락; 四當五落). Неговото значение се отнася до вярването, че спящите по четири часа ще бъдат приети в университет за разлика от онези, които спят по пет часа на денонощие. В сравнение с Корея животът в чужбина може да бъде много по-спокоен за учениците, тъй като не е нужно да прекарват безкрайни часове в училище, на частни уроци или в библиотеката.

Разбира се, от раздялата могат да се наблюдават и положителни ефекти. Някои родители казват, че животът поотделно е подобрил отношенията им, тъй като по този начин те имат повече време за себе си. Могат да имат хобита, да се срещат с приятели и да прекарват времето си, както пожелаят. Жените също казват, че се чувстват много по-спокойни, защото не трябва да изпълняват някои от традиционните си задължения, като например да посещават или да се грижат за свекървите си.

Тъй като това е само временна миграция, семействата се опитват да се придържат към корейските традиции и начин на живот, като същевременно са потопени и живеят ежедневно в чуждото англоговорящо общество. Заради езиковата бариера, расизма или

просто поради факта, че им липсва Корея, има много случаи, в които *кироги каджок* живеят в корейски общности и общуват само с други корейци. Това явление ограничава придобиването на умения по английски език, което противоречи на целта на преместването им в чужбина.

Миграцията и разделянето на семейството оказват неизбежно въздействие върху членовете му, техните взаимоотношения и роли. Въпреки че родителите изпитват много трудности, те все пак избират да поддържат този начин на живот. Докато се адаптират към промените и преживяват трансформация на ролята, те продължават да изпълняват основните си отговорности. Бъдещият семеен успех и по-висок статус изглежда надделяват над временната раздяла и всички съпътстващи трудности.

5. Статусът „бедни заради образование“

В миналото университетите често са наричани „кула от кравешка кост“ (우골탑), защото родителите трябва да продадат кравите си, за да дадат на децата си висше образование. В днешно време се използва „гръбначна кула“ (등골탑), защото родителите трябва да работят толкова много, за да пратят децата си в университет, че гръбнакът им се огъва (Сон 2017). Друго тълкуване е, че входната такса в университетите е толкова висока, че децата могат да влязат само като вземат гръбначните стълбове на родителите си.

Тежестта на разходите за допълнително образование създава нов социален статус, наречен *едюпуо* (에듀푸어²⁸) – семейства, които са задлъжнели поради разходи за образование и живеят в бедност (Ча 2017: 112). Може да се каже, че този феномен се дължи на специфичния начин на харчене на домакинствата в корейското общество и техните приоритети. Годишните образователни разходи в Корея възлизат на десетки трилиони вона.

Повече от 800 000 семейства или 13% от всички корейски семейства, които изпращат децата си на частни уроци, са със статус „бедни заради образование“. Те харчат 860 000 вона на месец или 28,5% от brutния си доход за образование и живеят под прага на

²⁸ Съкращение от английските думи education и poor.

бедността в името на образованието на децата си (Изследователски институт на Хюндай 2012).

Около 57,5% от тези домакинства са с висше или по-високо образование, което показва, че колкото по-високо образование имат родителите, толкова по-високи очаквания имат към това на децата си. Въпреки че са с висше образование, те не са получили чак толкова добра реализация и високоплатена работа, но това не ги спира да поемат разходи за допълнителни уроци и да очакват, че с децата им няма да се случи същото.

Според проучване на сайта за работа Job Korea сред 1202 работници с деца, 44,6% класифицират себе си като „бедни заради образованието“, като процентът се покачва с възрастта на децата до 59,6% за хората с деца в средно училище (Job Korea 2016).

Една от причините за прекомерните разходи на корейските родители за *хагуон* са ниските доходи на възрастните хора. Корейските родители вярват, че бъдещето им зависи от сегашното образование на децата им. Те не могат да си представят, че ще разполагат със собствени парични средства в последните си години. С увеличаването на продължителността на живота възрастните граждани се оказват в по-голяма опасност от бедност. Безразличието на правителството към намирането на решение на тази критична ситуация подсилва проблема. За съжаление, корейските родители посрещат последните си години без конкретна икономическа сигурност.

6. Значението на образованието при търсенето и избора на партньор

Образованието не е само необходимо средство за намиране на работа, то до голяма степен все още определя и статуса на човек и му осигурява връзки с други на неговото социално стъпало. Това е особено важно за жените, които често напускат работа след сключване на брак, а и рядко са повишавани на високи позиции. Така те запазват родния си статус или се сдобиват с този на съпруга си.

Понеже младите прекарват по-голямата част от времето си в учене, а след това на работа, рядко им остава физическо време за запознанства и срещи. Така се появява сленгът *чаманчу* (자만추), което означава „търсене на естествени срещи“. Това е романтична визия за среща със съдбовната си половинка, докато учат в кафене, пият в бар или всякакви други

обстоятелства, които са чисто случайни. В забързаното корейско общество, силно насочено към работата, *чаманчу* съществува обаче повече като идеал, отколкото като норма за срещите. Така се появява и противоположното – *инманчу* (인만추) или „търсене на изкуствени срещи“. *Инманчу* включва всякаква „помощ“ за намиране на партньор, като запознанства чрез приятели, групови срещи, сватовнически агенции и дори приложения за запознанства - средства, към които прибягват все повече хора. Един популярен начин за намиране на потенциален партньор са уредените срещи – *митин* (미팅) и *согетин* (소개팅). *Митин* е среща на група от шест до осем човека, а *согетин* е индивидуална среща, най-често организирана от някой познат на двамата участници, който мисли, че биха се харесали. Уредените срещи са толкова голяма част от културата на запознанствата, че видовете им се разделят и в зависимост от възрастта и намеренията на участниците. Например студентите често ходят на *куатин* (과팅) или групова среща между студенти от различни университети. Хората, които търсят по-сериозни връзки, отиват на *матсон* (맞선) или среща за търсене на потенциален брачен партньор. Чрез разделението хората знаят предварително за намеренията на другия и не губят време в търсене на различни неща.

Интересно е да се направи аналогия с браковете по време на Чосон. Те са уредени и се сключват между семействата, а не между индивидите, обикновено по политически и финансови причини, а не по любов. Майката се занимава с откриването на партньор с помощта на сватовница, но последната дума има бащата. Сватовниците са почитани и играят много важна роля в намирането на партньор. От тях се очаква да съберат подробна информация и препоръки за кандидатите, като се прави задълбочено проучване на избраница, семейството и предците му. Това засяга цялото семейство и показва авторитета на родителите, които по-скоро вземат под внимание благополучието на семейството, отколкото предпочитанията на детето.

Макар не толкова масово като по времето на Чосон, в днешно време родителите също продължават да се опитват да уреждат бракове на децата си. Дори и сега бракът продължава да е широко разглеждан като договор между две семейства и често, когато родителите решат, че е дошло времето, поемат инициативата. Те проверяват външния вид, образованието, доходите и дори хороскопа на кандидата. Разбира се, двамата вече не се виждат за първи път на сватбата като в миналото, а се срещат няколко пъти, докато не решат

дали си подхождат или не. Този тип бракове носи по-малко напрежение на младоженците, защото са спокойни, че са с човек, получил одобрението на семейството им. Разводите при тях също са по-малко заради бремето от това, че са с човек, избран от родителите им, и не искат да ги разочароват.

С дългата традиция на уредени бракове в страната не е изненадващо, че и в днешно време уредените бракове и сватовническите услуги са не само далеч от изчезване, а дори се развиват стремглаво през последните години. Въпреки че младите вече имат много възможности да срещнат половинката си сами или чрез приятели, корейците започват да се връщат към традициите си и да използват все повече услуги на сватовници. През 2015 г. мъжете, потърсили услугите на корейската сватовническа фирма Дюо (두오), представляват 52% от всичките им 31 000 клиенти (Ян 2017). Тази тенденция се заражда поради факта, че младите мъже предпочитат да инвестират времето и парите си в постигането на икономическа стабилност и кариерно развитие. На фона на голяма конкуренция и бавна икономика все повече мъже смятат времето, усилията и парите, необходими за търсене на партньор, за изгубени такива и предпочитат да оставят това на посредническа фирма. Освен това заплата на потенциалния младоженец е сред основните фактори, които жените разглеждат, когато използват сватовнически агенции. Младите хора започват да придобиват по-прагматично отношение към брака и използването на информация от сватовници, които да им намерят идеален партньор, се смята за рационалното решение. И отново, също като през Чосон, потенциалните кандидати се проучват, като агенциите предоставят всякаква информация, включително външен вид, социално-икономически произход и финансово състояние. Не е рядкост родителите да запишат децата си в сватовническа агенция без тяхното знание, а и дори да ги придружават на срещи.

Според друго проучване на Дюо, над 34% от 1446 жени приоритизират финансовите възможности и работата при избора на бъдещ съпруг. Този факт потвърждава значението на финансовата стабилност при решението не само за създаване на семейство, но и генерално при избиране на партньор (Ким 2012). Освен това, когато използват сватовническа агенция, хората търсят партньор по определени критерии и така могат да си гарантират одобрението на родителите. Например жените могат да търсят съпруг от индустрията, в която работят бащите им (Кан 2012).

В днешно време, разбира се, срещите в интернет и чрез приложения за запознанства са изключително често срещани. Понякога външният вид и характерът са минимумът, когато хората търсят „правилния“ партньор. Мнозина отчитат основно фактори като образование, професия, доходи и семеен произход. Затова приложения като SKY People, която е ексклузивно за хора, завършили SKY, са популярни. Заради строгата йерархия в държавата хората комуникират по-лесно с такива от същите кръгове като тях. Така общият университет се превръща в достатъчна причина за сприятеляване, а понякога дори и за наемане на работа. Затова не е изненадващо, че корейците търсят и партньор в същия университет. Освен това, ако човек е завършил елитен университет, най-вероятно родителите му са имали достатъчно средства, за да могат да си позволят да го запишат на добри частни уроци, което го прави още по-подходящ кандидат.

Работохолизмът и конфуцианският акцент върху групата и семейството, включително подчиняването на родителския авторитет, правят уредените срещи неразделна част от запознанствата и браковете в страната. Това е прагматичен начин, който е подпомогнат и от факта, че препоръките идват от доверени хора. В днешно време корейците са твърде заети и живеят в изключително конкурентна среда, за да се занимават с връзки, които в крайна сметка няма да имат желаното развитие и ще се окажат загуба на време. Ето защо хората на 20 и 30 години искат да се срещнат и да бъдат запознати с хора при условия, които са най-подходящи за тях и биха имали най-големи шансове да завършат с брак.

Обобщение

Конфуцианството определя образованието като висша цел, която през годините се превръща и в най-сигурния начин за издигане в обществото. Макар религии като будизма и християнството също да допринасят много за разпространението на образованието, именно конфуцианството му отрежда централно място в обществото, следователно и в семейството, и спомага за появата на „образователната треска“, която се наблюдава в Корея. В държава, където в продължение на хилядолетия образованието е привилегия само и единствено на елита, то все още е ярък символ на престиж и определя всички социални аспекти.

Семействата се ориентират основно към образователната си функция, като дори отношенията до голяма степен се определят от образователните нужди на детето. Майките запазват традиционната си роля и отговорност да отгледат децата, като изцяло се окачествяват с успехите им. Тази функция на майките и прекомерната им намеса в образованието на децата им е толкова широко разпространена, че в страната се появяват множество термини за такъв тип майки като „майка прасе“ или „Каннам майка“. Бащите продължават да се придържат към конфуцианската си роля да издържат семейството и макар рядко да са замесени в образованието на децата, те са индиректно повлияни от него, като например от графика за *хагуон* и разпределението на бюджета.

Прекомерната фиксация на родителите върху образованието ги отдалечава от възможността да създадат по-сплотени отношения с децата си и вместо това най-често превръща майките в „мениджъри“, които само насърчават повече учене и търсят частни уроци. Децата са принудени да плащат тежката цена на образователната мания, като почти не разполагат със свободно време за хобита и приятели. Освен това са изключително стресирани от отговорността да се реализират успешно и да издигнат семейния статус, което води и до голям брой самоубийства.

Много родители са склонни да се преместят или дори да живеят в различни градове, стига това да осигури достъп на децата им до по-добри образователни институции, което показва и влиянието на образованието върху семейната структура. Образованието въздейства пряко върху създаването на нови семейни форми като *кироги каджок*, в което половината семейство мигрира с единствената цел за по-добри учебни заведения.

В държавата цари повсеместно виждане, че детето не може да получи добро образование и да просперира без помощта на *хагуон* и сериозни финансови вложения. Този факт кара много хора да се ограничат само до едно дете или дори да вземат решението изобщо да нямат деца, което е още едно от преките въздействия на образованието върху семейната структура и състав.

Социалното пристрастие в полза на академичната квалификация е огромно и е пряко свързано със статуса, перспективите за висока заплата и дори брак. Много хора избират партньорите си по това кой университет са завършили и следователно какви са доходите им.

Въпреки всички позитиви, които образованието носи със себе си, прекомерната фиксация върху него води до множество социални проблеми. Основна част от тях са: академично ориентирано общество; елитарност на базата на академичните постижения; егоистичен фамилизъм; прекалено конкурентна образователна система; прекомерни разходи за образование; социална дисхармония поради увеличаването на необходимостта от частни уроци; масово „производство“ на безработни висшисти. Освен това създава проблеми с изплащането на дългове и заеми, като води до появата на нов социален статус – „бедни заради образование“. Често има и негативно влияние върху членовете на семейството, водейки и до депресия, недоволство от живота, развод и дори самоубийство. На база на тази реалност не е изненадващо, че все по-голям процент млади хора започва да се ориентират към индивидуализъм и избират да не създават семейство, а да живеят за себе си и да разполагат със собствена финансова сигурност.

ТРЕТА ГЛАВА

ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ПОЛОВЕТЕ И СОЦИАЛНИТЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ СБЛЪСЪКА НА КОНФУЦИАНСТВОТО СЪС СЪВРЕМЕННАТА РЕАЛНОСТ

Много от конфуцианските предписания се оказват в конфликт със съвременния свят и възможностите му. Този сблъсък води до сериозни социални сътресения, особено за по-младите поколения, които изглежда се опитват да се отдалечат от конфуцианството и да живеят по-свободно и без да се налага да се съобразяват с всички традиционни семейни отговорности.

Конфуцианството отрежда второстепенна, подчинена позиция на жените, което естествено създава сериозно полово неравенство, осезаемо и до днес в държавата. Векове наред отношенията между половете се базират на подчинената и ограничена в дома роля на жената, която трябва да уважава, да се подчинява и да служи на мъжа. От ранна възраст момичето се учи на добродетелно поведение и „трите подчинености“ (삼종), а именно да се подчинява на баща си преди сключването на брак, на съпруга си след брака и на сина си след смъртта на съпруга (Хан 2004: 118). Макар в днешно време жените да имат множество права, за които са успели да се преборят през годините, те все още са силно финансово зависими от мъжете в живота си. Тъй като в повечето семейства бащите са отговорни за прехраната, най-често те плащат образованието на децата. Съпругът поема финансовите разходи след сключване на брак, когато повечето жени напускат работа, а в последствие заради не добре развитата пенсионна система жената е зависима от децата си след смъртта на съпруга, което много напомня на трите подчинености.

Разпространението на модерното образование спомага много за подобряване на статуса на жените. То им помага да осъзнаят правата си и че имат и други възможности освен традиционните насоки за „добра съпруга и мъдра майка“ (현모양처²⁹), които са били единственото „образование“, което момичетата получават в миналото. Въз основа на

²⁹ Изразът представлява традиционен идеал за жените в Корея, Япония и Китай (賢母良妻). Използван е за първи път от Накамура Масанао през 1875 г. (Сивърс 1983: 22)

образователните си постижения жените започват да се включват активно и официално и в пазара на труда. Трябва да се подчертае, че голяма част от жените, особено от по-бедните семейства, винаги са правили всичко възможно да подпомагат семейството си, но тъй като са били без образование, най-често са разчитали и на нископлатени работи или дейности без трудов договор като продажба на различни хранителни продукти на пазара.

След като са вложили толкова много пари, време и усилия в образованието си, много млади хора, особено жени, не искат да захвърлят всичко в името на семейството. Със скъпия живот и конкурентния пазар на труда, младите предпочитат да приоритизират себе си и кариерата си, а не желаят да поемат ролята на родители и да навлизат отново в порочния кръг на образованието. Може да се каже, че строго определените роли в рамките на семейството са сред основните „пречки“ за създаване на семейство. Младите мъже не искат да се налага сами да издържат семейството и да поемат на плещите си цялата финансова тежест, която идва с „ролята на мъж“, особено на фона на забавящата се икономика и скъпите жилища. С оглед на същите причини, жените пък не са склонни да се откажат от кариерите и свободата си, за да се посветят на някой друг и семейството му, както и да изпаднат във финансова зависимост. Въпреки че се опитват да разчупят стереотипа, за младите се оказва изключително трудно да избягат от традиционните очаквания на роднините си и обществото като цяло.

Така в страната започва да се наблюдава развитие на т. нар. дефамелизация, изразяваща се в променено отношение към брака и семейството (Чавдарова–Костова и колектив 2018: 13) или с други думи в притеснително малко бракове, осезаемо ниска раждаемост, трайно висок процент на разводи и, респективно, в застаряло население и липса на работна ръка. В несравнимо семейно-центрираното корейско общество индивидуализмът веднага се свързва с морални дефекти и почти се приравнява към егоизъм (Чан и Сон 2010: 540). Въпреки това много хора започват да избират индивидуализма и отдалечаване от традиционното, което води до появата на много нови социални феномени за държавата, ориентирани към самостоятелен живот. Най-притеснителното обаче изглежда нарастващото неразбирателство между двата пола, породено основно от вменените им от конфуцианството изконни различия и неоправдани традиционни очаквания на фона на все по-изискващото съвремие. Ако в миналото е било забранено на половете да общуват, то в

днешно време много хора съвсем съзнателно избират да избягват контакт с противоположния пол и дори да го обвиняват за проблемите на своя.

1. Полово неравенство в корейското общество и семейство

Един от най-сериозните проблеми, които конфуцианската традиция създава в страната е половото неравенство. Държавата от години се бори с проблемите, породени от вековната традиция жените да са подчинени на мъжете и да не излизат от „владенията си“. Според „Глобален доклад за разлики между половете 2021“, Корея се нарежда на 102-ро място от общо 156 държави в категорията равенство между половете (Световен икономически форум 2021). Може да се каже, че създаденото често незавидно положение на жените в различни социални отношения и връзки допринася за множеството други социални проблеми, с които страната се сблъсква, като нежелание за сключване на брак, ниска раждаемост и следователно застаряло население и липса на работна ръка.

Смята се, че от късен Чосон жените се възприемат като „безименни същества“, към които се обръщат, назовавайки родствениите им връзки с мъжките членове на семейството, а не с тяхното име. Така те се превръщат в „дъщерята на...“, „съпругата на...“ или „майка на...“. С други думи, те губят всякаква идентичност (Сет 2011: 162). Тази особеност в езика се наблюдава и днес в Корея. Ярък пример за присъствието на тази традиция е корейският сериал „Игра на калмари“ (오징어 게임), който става световен хит през 2021 г. В Корея обаче освен национална гордост, той предизвиква и бойкот и остра критика от феминистките групи. Една от причините за протеста е именно фактът, че много женски персонажи дори нямат привилегиите да бъдат идентифицирани със собствените си имена, а вместо това са наричани “бивша съпруга” или “майка на” някой от мъжките герои (Бейб 2021).

Сред многото проблеми с неравенството между половете, пред които е изправена Корея, най-значим изглежда този, свързан с разликата в трудовите възнаграждения на мъжете и жените. Държавата има най-голямата разлика в заплащането сред страните от ОИСР от 37,1% към 2019 г. Отчасти това се дължи на майчините отговорности, които жените поемат в средата на професионалната си кариера. Те се грижат почти изцяло сами за домакинството и децата, а някои дори работят на пълен работен ден. Въпреки това, дори

като се вземат предвид само жени с висше образование, без деца, разликата в заплащането е 10% (Чан 2020). Налага се извод, че неравенство не се създава единствено от отпуска по майчинство и допълнителните ангажменти около него, а от присъща структурна репресия. Грижата за децата и дома са само фактор, който задълбочава проблема. Жените заемат оскъдните 10% от ръководните позиции, което показва, че „стъкленият таван“ не им позволява да се движат нагоре по стълбата.

1.1 Майчинство и дискриминация

От векове насам от мъжете се очаква да се фокусират основно върху кариерата си и да издържат семейството си. Въпреки че през 90-те все повече жени започват да навлизат на пазара на труда, дори в днешно време голяма част от тях са принудени да прекратят кариерното си развитие, когато сключат брак или забременеят, за да могат да се съсредоточат върху основните задължения на пола си, а именно семейството.

Традиционните роли, които конфуцианството определя за двата пола, са все още широко застъпени, особено сред по-възрастните, които предават тези виждания и на децата си. Така майките все още са главните отговорници за дома и трябва да отглеждат децата си почти изцяло сами без помощ от съпрузите си. Дори някой мъж да иска да помага на съпругата си с децата, той често трябва да търпи подигравки и критики от страна на роднини, приятели и колеги за това, че изпълнява „женски задължения“. Според доклад на ОИСР от 2015 г. корейските мъже прекарват средно само 45 минути на ден в домакинска работа, по-малко от една трета от средната стойност за ОИСР. Жените, от друга страна, прекарват повече от три часа в грижи за дома и децата (Кийтинг 2018). Така освен да поемат традиционните си задължения в домакинството, жените трябва и да ходят на работа, което допринася за решението на много от тях да не искат деца или да се ограничат до едно. През 2016 г. 50,2% от жените са работили, като броят им за пръв път надхвърля 50% (Статистика Корея 2017).

Повече от една от шест омъжени жени в Корея прекъсват работа през 2021 г., за да отглеждат децата си или само поради сключване на брак. Сред омъжените жени, които са напуснали работата си, по-голямата част (43,2%) казват, че отглеждането на деца е основната причина за тяхното решение, докато 27,4% заявяват, че са спрели да работят,

защото са сключили брак (Статистика Корея 2022). Това показва, че жените започват да се ориентират към домашните си отговорности и подкрепа на съпрузите си в рамките на дома, дори преди да имат деца.

Освен това голяма част от жените са подложени на дискриминация, когато забременеят. Много фирми предпочитат да принуждават бременните служителки да напуснат работа, вместо да плащат отпуск по майчинство, а за тези, които успяват да се върнат на работа след това, се смята, че са навредили на кариерата си. Все още има и случаи, при които жени не са назначавани на работа, защото са младоженки и може скоро да имат деца или просто защото са жени и се очаква в някакъв момент да излязат по майчинство. Много жени разказват, че са били принуждавани да напуснат, след като са забременели, въпреки отлични квалификации и безпроблемно справяне с работните задължения. Ашли Пак е такъв пример: „Казаха ми в лицето, че в компанията няма място за жена с дете, така че трябва да напусна. Правителството непрекъснато казва на жените да имат повече деца. Но как в такава държава?“ (SCMP 2018). След като Пак отказва да напусне маркетинг позицията си при сеулски производител на лекарства, шефът ѝ безмилостно я тормози, като ѝ забранява да присъства на бизнес срещи, игнорира я в офиса и заплашва да уволни съпруга ѝ, който работи в същата компания. Друга често срещана практика е да заключват бременните жени в някоя зала във фирмата, докато не се съгласят да напуснат. „Учих и работих толкова усилено в продължение на години, за да си намеря работа, когато младежката безработица е толкова висока, и се наслаждавах на работата си толкова много... и вижте какво ми се случи“, споделя Пак. След като ражда детето си, 27-годишната жена е отхвърляна от всяко интервю за работа, в момента, в който каже, че има дете. Тъй като това далеч не е изолиран случай, много млади жени, които са положили значителни усилия за образование и кариера, не искат да рискуват да ги загубят. Смятаме, че освен това, принудителното оставяне на младите майки без работа несъмнено води до фрустрация и лошо финансово положение в семейството, особено с наличието на множество разходи за отглеждане на дете. До този момент независимите жени изведнъж се оказват без работно място и собствен доход, което освен че може да развие комплекс за малоценност, насърчава зависимост на жените от съпрузите им, както и неизбежно води до конфликти и напрежение в съпружеските отношения.

Патриархалните ценности продължават да са статукво в обществото, което ясно се вижда и от факта, че близо 85% от мъжете подкрепят идеята жените да работят, но отговорът рязко пада до 47%, когато ги попитат дали биха подкрепили собствените си съпруги да работят (SCMP 2018). Въпреки теоретичната подкрепа за промяна и необходимостта от финансова стабилност, изглежда приемствеността на промяна в ролите е само що се отнася до другите хора, но не и в рамките на собственото семейство.

Самотните майки също не са в никак завидно положение. Въпреки сериозния брой на разводите в държавата, да си самотен родител все още е социална стигма. Освен това през 2015 г. само 21,2% от мъжете, които са задължени да изплащат издръжка за деца, са изпълнили задължението си. Така разведените жени често се оказват без работа и без доходи. През 2020 г. в Корея има около 1,5 милиона домакинства с един родител, които представляват 7% от всички домакинства в страната. Много жени са принудени да търсят почасова, ниско платена работа, за да могат да издържат децата си. В опит да им помогне, през юли 2021 г. правителството преразглежда закона за засилване на мерките срещу хора, които не си плащат издръжката. Затягането на мерките изглежда дава резултат и допринася за увеличаване размера на плащанията до 36,8% през ноември 2021 г. (Чун 2021). Подобрението обаче категорично не е достатъчно, за да помогне на самотните родители, най-често жени, които са били принудени да напуснат работа, да отгледат спокойно децата си.

1.2 Традиционни роли или сексизъм?

Въпреки че в днешно време половете контактуват свободно, все още се е запазила до някаква степен идеята за разделение между тях. Така например все още съществуват изцяло мъжки и изцяло женски училища и много хора намират общуването с противоположния пол за трудно. Има и много възрастни хора, които смятат, че контактуването между двата пола е порок. Много от младите корейци дори вярват, че не може да има приятелство между половете, защото е нещо, което постепенно избледнява и изчезва, когато създадат семейство и имат деца. Жените имат повече задължения с новите си свекъри и роднини от страна на съпруга. Освен това не смятат за правилно да контактуват с други мъже, когато са омъжени - несъмнено идея, запазила се от Чосон. Мъжете пък вече

трябва да изкарват прехраната за новото си семейство и нямат време да се срещат с приятелки. Това показва, че когато корейците решат да създадат семейство, то заема първо място и те инвестират цялото си време и енергия в него, но и също, че то идва с много ограничения и жертви.

Старите поколения, възпитани според конфуцианските разбирания за роли и задължения, се опитват да наложат вижданията си на младите, но в днешно време това се възприема по-скоро като полова дискриминация. Голяма част от младото поколение се сблъсква с този проблем всекидневно и особено когато се събере с по-възрастни роднини по време на Чусок и Лунната нова година. Според проучване на Сеулската фондация за жени и семейство, проведено сред 1170 корейци между 20 и 40 години, 83,2% са били подложени на сексистко отношение от роднините си по време на празниците. Около 86,8% от жените споделят, че са чули коментари като „Няма нужда жената да е умна“, „Трябва да побързаш или няма да си намериш мъж, старите жени не се търсят“ и „Жената трябва да е слаба, така че не яж много, нищо, че е празник“ (И 2018a).

Въпреки че обикновено жените са подложени всекидневно на много по-голяма дискриминация, интересно е да се отбележи, че 74,1% от анкетираните мъже също споделят, че са били обект на сексистки коментари. Най-често срещаните такива са „Ако си мъж, трябва да може да си позволиш къща и да издържа семейството си“, „Не мога да повярвам, че си мъж, а не можеш да вдигнеш нещо толкова леко“ и „Нали си мъж, не трябва да се изморяваш само от няколко часа шофиране, за да видиш семейството си“. Това показва, че дори традиционните идеи за патриарха и неговите задължения не са леки за съвременните мъже, към които също съществуват определени очаквания. И все пак положението на жените продължава да е по-тежкото, като 53,3% от анкетираните се съгласяват, че не е честно жените сами да чистят и готвят за цялото семейство. Всъщност дори мъжете намират тази практика за грешна, като 43,5% от тях твърдят, че биха искали да помогнат в приготвянето на храната. За съжаление, това не е лесно в традиционния корейски дом, в който мъжът няма място в кухнята и все още всички трябва да се подчиняват на патриарха. На места дори все още е запазена традицията жените да се хранят чак след мъжете. Почти 7% от анкетираните признават, че по време на семейни събирания не им е разрешено да споделят маса с мъжки членове на семейството на обяд или вечеря и могат да ядат, само

след като мъжете са приключили с храненето. Някои жени дори получават само остатъците от храната на мъжете, въпреки че те са я приготвили (И 2018a). Много от запитаните жени също така казват, че са недоволни и че се чувстват неудобно от това, че ги разделят от съпрузите им и така, вместо да прекарват празника с тях, те се оказват с женските им роднини.

Сексизмът все още е много сериозен проблем в Корея. Традиционните виждания за определените роли на мъжете и жените в семейството и обществото все още са дълбоко вкоренени в съзнанието на по-старите поколения. Строгите патриархални очаквания определено тежат на младите и може би дори ги плашат. Фактът, че са подложени на дискриминация и критика не само в обществото, но дори в пределите на дома си, със сигурност не спомага за желанието да създадат семейство, а дори подтиква някои хора да избягват контакта с родното си такова.

1.3 Мерки за постигане на равенство между половете

Може би най-значимата от всички мерки за постигане на равенство между половете е премахването на основната норма на семейното право, насочена към мъжа, известна като „система на глава на семейството“ (호주제). *Ходжудже* е патриархална система за семейна регистрация, която ограничава законните права на жените в семейните отношения (Национален архив на Корея 2005). Тя е въведена в Корея през 1898 г. и се основава на патриархалната идея, че цялото семейство има *ходжу* (호주), мъжка глава на семейството, и всичките му членове са под него.

Ходжудже се използва за архивиране на личните записи на всички корейски граждани. Мъжът е избран за *ходжу*, а останалата част от семейството е регистрирана под него, създавайки семейни, а не индивидуални досиета. Системата признава само бащината линия и дава приоритет на мъжете при избиране на глава на семейството. В резултат на тази система извънбрачните деца все още са табу и носят стигма с тях, защото жената няма право да бъде глава на семейство и съответно няма как да запише детето си в такова. По този начин е възможно и тя, и детето ѝ да не принадлежат към нищо семейство. След сключването на брак жените са били отписвани от техните семейства и местени в регистъра

на семейството на съпрузите им. Така обаче при развод, дори ако жената притежава родителски права и попечителство върху децата си, те продължават да се водят в регистъра на семейството на бившия ѝ съпруг, докато връзката на майката с децата ѝ е просто определена като „пребиваване заедно“ съгласно местната регистрация.

От друга страна обаче системата позволява на мъж да запише в регистъра незаконно дете от друга връзка и обратното, да откаже да запише наследника от законната си съпруга. Според стария закон, ако жена се омъжи повторно и има деца от предишен брак, те не могат да вземат фамилията на новия ѝ съпруг и официално остават част от семейството на бившия ѝ съпруг. Това създава множество социални предразсъдъци спрямо децата на повторно сключили брак двойки. Така реално цялата семейна власт е в ръцете на патриарха, главата на семейството, докато жената винаги е в неизгодна позиция без право на мнение, дори ако вече няма никакви отношения с бившия си съпруг.

Системата най-после е премахната през 2005 г. от Конституционния съд, който смята, че е несъвместима с конституцията (Конституционен съд на Корея 2005). Въпреки това, дългото съществуване на този закон е формирало отношения между половете, облагодетелстващи мъжете, които създават и подсилват неравностойните икономически и социокултурни практики. Макар премахването му да е преломно събитие, което измества динамиката на половете към по-равни и демократични отношения между жените и мъжете в семейството и обществото, дългата традиция на системата все още е запазена. Например, консервативните мъже са категорично против новата система и смятат, че тя нарушава правата на мъжете. Много от тях твърдят, че *ходжудже* е част от корейската национална идентичност и премахването ѝ е разклатило корените на корейските семейства и е заличило хилядолетна традиция (Чон 2013). Тези виждания ясно илюстрират централното място на „традицията“ в корейското съзнание, която изглежда по-важна дори от човешките права или поне тези на жените. Показва и че макар при наличието на привидно равни възможности за половете, вижданията за тяхното място и роля остават непроменени.

Въпреки че през годините държавата се опитва да вземе някакви мерки, по-голямата част от тях дават минимален резултат или не могат да се преборят с традиционните норми. Ярък пример за разпространените патриархални виждания са нелепите насоки за бременни, публикувани през януари 2021 г. от Информационния център за бременност и раждане на

правителството на град Сеул, които предизвикват сериозно недоволство и критики не само в Корея, но и в чужбина. Наръчникът диктува, че жените трябва да подготвят чисти дрехи и достатъчно храна на съпрузите си за период от три до седем дни, докато са в болницата и раждат. Също съветват бъдещите майки да купят лента за глава, защото няма да могат да мият косата си няколко дни и не трябва да изглеждат занемарени. Освен това трябва да закачат малък размер дрехи, които са носили преди брака, и да ги гледат като мотивация, когато им се дояде повече или решат да пропуснат упражнения. Също така жените трябва да отслабват, като извършват домакинските си задължения като миене на чинии и чистене. Съдържанието на насоките е съгласувано с Корейското дружество по акушерство и гинекология, като столичното правителство на Сеул казва, че е взето от Министерството на здравеопазването и социалните грижи, т.е. те са подкрепяни от множество държавни институции. Тези насоки затвърждават за пореден път тезата, че Корея все още е подчинена на патриархалните виждания, че жената просто трябва да изглежда добре и да прислужва на мъжа си във всеки един момент от живота им. Тези изисквания обаче се споделят от все по-малко жени. Този пример показва също, че въпреки опитите за мерки от страна на държавата, огромна част от институциите не се съобразява с тях и продължават да налагат закоравели патриархални виждания.

Поради необходимостта от защита на интересите на жените и премахване на дискриминацията и неравенството между половете през 2001 г. се създава в сегашния си вид Министерство на равенството между половете и семейството (여성가족부). От създаването на правителството на Южна Корея през 1948 г. задачата за справяне с дискриминацията срещу жените се прехвърля през различни отдели и министерства. Всички те са критикувани, че не се справят с проблема и няма никакъв напредък в социалното положение на жените, както и с прилагането на политиките на министерствата. Министерството има отговорности като защита на жертвите на домашно и сексуално насилие, предотвратяване на търговия със секс, разширяване на участието на жените в обществото и координиране на политиките, свързани с половете. През 2010 г. то разширява задълженията си, като включва политиките за младежта и семействата, включително мултикултурни домакинства. Министерството работи по четири основни насоки - планиране и синтез на политики за жените и насърчаване на правата на жените; подкрепа и защита на младежките дейности и благосъстояние; създаване, адаптиране и подкрепа на

семејни и мултикултурни семејни политики; превенција и заштита на жртвите на насилство (Министерство на равенство меѓу половите).

През годините министерството е непрестанно критикувано за неуспешната си работа и противоречиви политики и кампании. Такъв пример е опитът му да намали проституцията през 2006 г., като заявява, че ще плаща вечерята на мъжете, които не наемат жени за развлечение на новогодишните си партита. Мъжете само трябва да се регистрират на уебсайта с националният си идентификационен номер.

Министерството не прилага съмнителните си политики само към жените. Друг ярък пример за неуспешните му стратегии е законът за предпазване на младежта, наречен подигравателно „законът Пепеляшка“. През 2011 г. се приема спорният закон, според който достъпът до онлайн видео игри на деца под 16 годишна възраст се изключва между 0 и 6 часа през нощта. Това решение носи на Корея много негативна критика и в световен мащаб. Много деца стигат до кражба на самоличност (Маклилан 2021), използват личните карти на родители, роднини и приятели или просто се прехвърлят на международни сървъри. Фирмите за интернет игри подават множеството съдебни дела и оплаквания, но Конституционният съд на Корея заявява, че младите хора имат право да играят видео игри, а законът за спиране на достъпа им не нарушава техните права или свобода, тъй като зависимостта от видеоигри е вредна за здравето. Съдът още заявява, че правата на родителите не са абсолютни и че правителството може да упражнява контрол върху семействата в опасни ситуации (Корейски правен информационен център). Въпреки това законът е толкова неефективен и спорен, че е премахнат през август 2021 г. (Корейски правен информационен център). Несъмнено обаче той също допринася много за негативните настроения към Министерството сред „засегнатите“ младежи, които се чувстват още по-контролирани и неспособни да разполагат дори с малкото си свободно време.

Въпреки че официалното име на английски език е Министерство на равенството между половите и семейството (Ministry of Gender Equality and Family), буквалният превод от корейски всъщност е „Министерство за жените и семейството“. Самото име също предизвиква спорове и кара много мъже да се чувстват дискриминирани. Те смятат, че министерството пропагандира феминизъм и не се грижи за равенството и семейството.

Много млади мъже се чувстват лишени от равни възможности на фона на задълбочаващата се икономическа несигурност и смятат, че Министерството за равенството между половете е предубедено и насърчава само правата на жените.

Затова не е изненадващо, че според анкета, проведена сред 1016 души в цялата страна на възраст над 18 години, 48% заявяват, че са съгласни с предложението да се разпусне Министерството на половото равенство, докато 41% са против. От подкрепящите предложението 61% са мъже, а 35% - жени. Обратно, 51% от анкетираните жени и 32% от мъжете са против затварянето на министерството (Тонаилбо 2021). Въпреки множеството критики към министерството през годините голям брой хора смятат, че то има все още над какво да работи и затварянето му би донесло повече негативи, отколкото позитиви.

2. Войната между половете

В Корея от години се води все по-голяма така наречена „война между половете“, изправяща жени срещу ядосани млади мъже, които смятат, че са изоставени от държавата, докато тя се стреми да се справи с неравенството между половете. Развитието на войната достига множество сфери от живота в страната, включително политиката и корпоративния свят.

Конфликтът е толкова голям и започва да заема толкова значимо място, че дори е сред горещите спорни въпроси в политическите предизборни кампании през 2021 г. Настоящият президент, Юн Согьол (윤석열), заявява, че ще разпусне Министерството за равенство между половете, ако бъде избран. Той също обещава, че ще преразпредели сегашния му бюджет, за да се осигурят стипендии и жилища за млади мъже, които завършват задължителната си военна служба. Юн и други членове на партията му, Партия на народната власт (국민의힘), усилено критикуват министерството и агитират за затварянето му.

Лидерът на Партия на народната власт, И Чунсок (이준석), също подкрепя колегата си Юн. Нещо повече, 36-годишният И набира популярност сред гласоподавателите именно чрез задълбочаване на конфликта между половете и критика към феминизма. Според него „Жените в 20-те и 30-те си години са развили неоснователен манталитет на

дискриминирани жертви чрез романи и филми“ (Франс24 2021). Иронично, И е премахнат от поста си през юли 2022 г. заради обвинения, че е приемал сексуални услуги и подкупи (Ким 2022).

Множество политици от другите партии критикуват действията на консервативната партия и ги разглеждат като тактика за привличане на избиратели сред младите мъже, които твърдят, че са „малтретирани“ и „жертви“ на феминизма (Пак 2021a). Факт е обаче, че именно чрез тази тактика Юн успява да събере гласовете на младите мъже и да спечели изборите, затвърждавайки ясното разделение на мъже и жени в страната и назряващите проблеми между половете. Такива политически кампании по-скоро задълбочават проблема и разделят още повече половете, а не ги сплотяват и не спомагат по никакъв начин за равенството между тях. Въпреки това те са често срещани и ясно илюстрират вижданията на много хора, че отношението към противоположния пол е по-добро.

Едно от тези виждания е свързано със задължителната казарма за мъжете. Някои от тях смятат, че е нечестно, че жените не ходят в казарма, и създават петиции, които да задължат и тях на военно обучение. Проблемът се заражда в това, че според мъжете е несправедливо, че докато те са в казарма, жените имат повече свободно време и по-бързо успяват да си намерят работа. Освен това смятат, че понеже са си намерили работа по-бързо и лесно, жените получават и повече възможности за повишение. Наболелият проблем се вижда и от стратегията на Юн да привлече млади мъже, които се чувстват в неравностойно положение, като гласоподаватели със стипендии и достъпни жилища за излезлите от казарма. Въпреки че такова решение може да подпомогне временно мъжете с намирането на работа в силно конкурентния пазар на труда в държавата, то със сигурност ще задълбочи проблема с половото неравенство и „нечестното“ отношение. Трябва да се отбележи, че военната служба в Корея е задължителна. Всеки мъж избира сам кога да влезе в интервала между 18 и 28 годишна възраст. Следователно 18-те месеца „дупка“ в CV-то на кандидатите за работа не се разглежда като проблем или повод за дискриминация, т.е., ако след казарма един мъж не може да намери работа, това не е по вина на престоя му в казармата. Жените изпитват същите затруднения при намиране на работа и достъпни жилища. Нещо повече, много млади мъже вече влизат доброволно в казармата, именно защото не могат да си намерят работа.

Казармата не е задължителна за жени, но, както вече беше разгледано, те пък от своя страна раждат, отсъстват от работа по майчинство и често са уволнявани или принуждавани да напуснат, когато се разбере, че са бременни. Макар мъжете да започват работа малко по-късно от жените заради задължителната си военна служба, тяхната кариера е до живот, за разлика от тази на повечето жени.

Подхранвани от мизогиния и токсична култура на меритокрацията, много мъже са интернализирали възприятието, че са „жертви на феминизма“. Някои от движещите фактори зад тази реакция са високата безработица сред младите хора и тежката образователна среда, където все повече мъже гледат на жените като на свои „конкуренти“ както в училище, така и на работното място. Допреди стотина години, образованието е запазено основно за мъже, а допреди около 40 години предимно само мъжете работят за прехраната на семейството. В днешно време патриархатът все още е застъпен в държавата, както и други конфуциански традиции, като спазване на строга йерархия. Въпреки това, все повече жени работят и дори са наемани на позиции, желани от мъже. Така в силно конкурентното корейско общество се създава разминаване между патриархалните очаквания и какво се „полага“ на един мъж и реалността с необходимостта от работна ръка и квалификацията и уменията на жените.

2.1 Противопоставяне на феминизма срещу токсичната мъжественост

В Корея неравенството между половете е систематично - жените трябва да се борят с вкоренената дискриминация на работното място, строгите роли на половете у дома и широко разпространената заплаха от сексуално насилие, варираща от физически до дигитални престъпления. Жените, които отстояват правата си, често са подложени на враждебност, стигматизация, газлайтинг или обвинения в обратна дискриминация от мъже, които се смятат за жертви на феминизма.

Друг фактор за сериозните сблъсъци между половете е и погрешно тълкуваната стигма на феминизма и феминистките като „мъжемразки“. Заради това анти-феминистката група „Нова мъжка солидарност“ (신 남성연대) често тормози жените и феминистките групи онлайн. През юли 2021 г. групата организира кибератака срещу Ан Сан (안산), която

печели три златни медала за стрелба с лък на олимпийските игри през същата година. Тя става мишена на сериозен онлайн тормоз заради късата си коса. Групата се опитва да урони репутацията ѝ, като я нарича „феминистка“, термин, който анти-феминистите използват за да обвинят жена в мизандрия. Десетки хиляди корейки се подстригват късо в знак на подкрепа на Ан Сан. Това обаче е един от многото примери, че „феминизъм“ и „феминистка“ са негативни неща според корейските мъже.

През август същата година лидерът на „Нова мъжка солидарност“ отива на феминистки протест и заплашва, че ще убие протестиращите жени, докато предава тормоза на живо в канала им в YouTube. С тези си действия показва много точно срещу какво се борят феминистките и страха, в който са принудени да живеят. Въпреки това много млади мъже подкрепят канала и действията му. Нещо повече, анти-феминистите твърдят, че мъжете са жертви на обратна дискриминация и че са стереотипизирани като силни и потенциално опасни за жените. Според тях политиките, съдебните решения и инвестициите благоприятстват правата на жените, докато тези на мъжете се пренебрегват. Анти-феминистите демонизират феминистките като „терористи“, които представляват заплаха не само за корейските мъже, но и за Корея като цяло (Бейб 2021).

Заради непрекъснатите сблъсъци между половете, в края на 2010-те години се появяват неологизмите *иденам* (이대남; 20 대남성) и *иденьо* (이대녀; 20 대여성). *Иденам* означава „мъже в 20-те си години“ и се отнася за такива, които имат негативни виждания за феминизма. Проучване на Националната комисия по правата на човека на Корея през 2021 г. показва, че цели 70% от мъжете в 20-те си години са против мерките насочени към жените, целящи полово равенство. *Иденам* смятат, че например квотите по пол за политическите партии и бордовете на директорите са дискриминационни (Националната комисия по правата на човека на Корея 2021). *Иденьо* се използва за жени в 20-те си години, които се борят за правата си и заемат позиция срещу системната дискриминация, на която са подложени. И двата неологизма добиват широка популярност по време на предизборните кампании и изборите за президент през 2021-2022 г. след множество онлайн „сблъсъци“ между двете групи, както и някои публични протести.

Усещането за изправяне пред системни неудобства и дискриминация изглежда често срещано както за мъжете, така и за жените. Според проучване на Министерството на

равенството между половете и семейството сред 6570 корейци на възраст от 19 до 34 години, 74,6% от жени казват, че „корейското общество е несправедливо към жените“. В същото време обаче и 51,7% от мъжете на същата възраст казват, че обществото е доста несправедливо към тях. „Какво имат мъжете повече от жените в днешното общество? Завършвам същия университет като тях и вземам същите тестове и интервюта за училища и работа. Къде е тази така наречена привилегия, която имам?", казва 29-годишен мъж (Ко 2021). Анти-феминисти като него вярват, че днешните жени са привилегировани и че само по-възрастните са изправени пред системна дискриминация. Поради тази причина те твърдят, че младите жени днес нямат лично основание да смятат, че са били подложени на дискриминация. Изглежда, мъжете смятат, че равенството между половете е постигнато, щом на жените вече им е позволено да се образоват и да работят. Въпреки че конфликтът е по-изразен сред хората с крайни виждания, със задълбочаването на проблема започва да обхваща и „обикновени“ млади хора като ученици и студенти, които имат сблъсъци по въпроси като военната служба и трудното намиране на работа.

Въпреки вижданията на повечето млади мъже, че жените не са подложени на дискриминация, според Световното проучване на ценностите за 2005–2008 г. процентът на хората, които не са съгласни с твърдението „Когато работните места са оскъдни, мъжете трябва да имат повече право на работа от жените“ в Корея са едва 26,4%. С твърдението „По-важно е жената да помага на кариерата на съпруга си, отколкото самата да има такава“, не са съгласни само 35%, което е силен индикатор за неравностойното отношение към жените. В проучване, проведено от Корейската национална статистическа служба през 1999 г, когато процентът на заетост сред жените е 47%, причините, свързани със семейството и социалните предразсъдъци, са по-често докладвани като пречки за заетостта на жените, отколкото способностите им или липсата на отговорност (Ким 2001: 88). Съпругите все още имат ролята на „господарка на дома“, т.е. те са отговорни за поддържането на хармонията и целостта на семейството и за подпомагане на професионалните дейности на съпруга и училищния успех на децата.

Изглежда, че мъжете смятат жените за „равна“ конкуренция и не обръщат внимание на дълбоко вкоренените виждания, че жената трябва да роди дете, да се грижи за него и за съпруга си и да напусне работа. Пренебрегват и факта, че жените често не са повишавани

заради тези очаквания, както и че трудно ги наемат обратно на работа след майчинството. Игнорира се и огромната разлика в заплащането между двата пола. Корейските жени страдат от най-голямата разлика в заплатите сред всички страни от ОИСР – цели 40% към 2016 г. Това е 2,5 пъти по-високо от средната за ОИСР от 15,8%. Същата година близо 30 000 жени от Самсунг излизат на протест заради огромната разлика в заплащането (Ким 2016). Държавата има минимален прогрес по отношение за равностойното заплащане, като през 2020 г. разликата в заплатите между половете спада до 35,9%, а средната за ОИСР достига 12.8%. Мъжете получават средно 79,8 милиона вона през 2020 г., докато колежките им взимат 51,1 милиона вона, според проучване на Министерството на равенството между половете и семейството. Средната продължителност на корпоративния стаж е 12,2 години за служителите мъже и 8,2 години за жените през същата година или цели 32,6% разлика (Министерството на равенството между половете и семейството 2021a).

Традиционните очаквания и изисквания, преплетени с икономическите трудности, пред които са изправени младите хора, са сред основните подхранващи конфликта, като всяка страна обвинява другата за липсата на работни места и недостатъчните средства за обезпечаване на собственост. Макар вината да трябва да бъде насочена към по-възрастните поколения или политиците, които ефективно създават несправедливото общество днес, изглежда, че младите предпочитат да се обвиняват взаимно, виждайки се като конкуренция.

За разлика от други развити страни, които ценят повече нематериалните ценности като сътрудничество или доброволен труд, корейците особено много държат на материалното. Макар тази традиция да може да се отнесе до конфуцианското виждане за разширяване на семейното богатство и престиж, не може да не се вземат под внимание турбулентната история на държавата и дългите години на недостиг на храна и други продукти. Със забавянето на икономиката на Корея обаче става изключително трудно да се трупат богатства и младите корейски мъже изпитват дълбоко недоволство от реалността, че трябва да споделят своите печалби с хората от противоположния пол и по-старото поколение. Това недоволство също допринася за конфликтите между половете, а и поколенията. Несъмнено и двата пола са изправени пред различни несправедливи ситуации, но всеки се фокусира само върху собствените си проблеми, задълбочавайки неразбирателството.

В Корея векове наред жените не само нямат право да се образоват и да работят, но и да изразяват мнение като цяло. С повечето възможности все повече жени събират смелост да изразяват публично проблемите за това да живеят в патриархално общество, което се фокусира върху мъжете и все още е насочено към конфуцианските традиции. От друга страна пък мъжете, които не одобряват тези представи, започват да се борят с тях и да изразяват несъгласие.

В държавата изпълнителните длъжности във фирмите се заемат само от мъже. В бордовете на директорите на конгломерати като Самсунг, Хюндай, SK и LG няма нито една жена до 2020 г., когато правителството приема квота за жени на високи позиции. По принуда фирмите назначават по една жена, в повечето случаи като външен директор. Едно от ясните доказателства за стъкления таван в държавата е фактът, че компаниите са изправени пред сериозна трудност при намирането на жени за тези позиции, просто защото те рядко биват повишени на отговорни мениджърски позиции. Някои компании дори прибегват до назначаването на чужденки поради силно ограничения избор на кандидати в рамките на страната.

Според доклада 2021 Gender 3000 на изследователския институт Credit Suisse в Корея жените заемат едва 9% от позициите на борда на компаниите, което е много под глобалното средно ниво от 24% (Credit Suisse 2021). Въпреки че прогресът е малък, това определено е важна първа крачка за жените и повече възможности за повишаване и изграждане на кариера. Много мъже обаче смятат, че квотите за полове са напълно ненужни и че са поредната дискриминация срещу тях.

В основата на антифеминистката кампания е широко разпространеният страх сред младите мъже, че изостават от връстничките си. Настроенията нарастват поради свръхконкурентния пазар на труда и рязко покачващите се цени на жилищата. Също така, заради ниската раждаемост и липса на достатъчно работна ръка, през последните години правителството въвежда програми за привличане на повече жени към трудовия пазар. Поддръжниците на тези програми казват, че са необходими за преодоляване на различията между половете, но някои мъже се притесняват, че дават на жените несправедливо предимство.

Отгледани с традиционните виждания, че мъжете са привилегирани, много от тях се чувстват третирани нечестно, когато връстничките им се справят по-добре. Въпреки че младите хора в Корея не се отглеждат със строго конфуциански и патриархални норми, силното разделение на ролите между половете и идеята, че жените са отговорни за грижите за дома, кара все повече млади мъже да негодуват, когато виждат, че жените имат работа, и смятат, че крадат тяхната роля. В действителност обаче по-голямата част от работещите жени са на най-ниското ниво в йерархията на пазарната икономика. Освен това едва малко над 50% от жените в държавата работят.

Повечето млади мъже в страната твърдят, че именно те, а не жените в държавата се чувстват застрашени и маргинализирани. Сред мъже в 20-те си години близо 79% казват, че са жертви на сериозна полова дискриминация, според анкета на Hankook Ibo и Hankook Research от 2021 г. Интересното е, че мъжете в 50-те и 60-те си години обикновено признават, че „жертвите на сексизма са жените“. Това показва, че има много сериозна разлика във възприятията на различните поколения за това „какво е сексизъм“. Анкетата показва също, че само мъже на 20 и 30 години се чувстват застрашени от мъжка дискриминация (Пак 2021б) или с други думи, поколенията, при които патриархатът започва да отслабва и жените се сдобиват с повече права и възможности за образование и се включват в пазара на труда. Това затвърждава факта, че въпреки убежденията на младите мъже, че дискриминация и патриархат в държавата няма, те все пак имат точно традиционни очаквания, че на тях им се „полагат“ образование и добра работа, понеже са мъже.

Налага се извод, че просто равните възможности за образование и започване на работа притесняват младите мъже. Те са дълбоко нещастни, смятайки се за жертви на обратна дискриминация, и ядосани, защото вярват, че трябва да плащат цената за дискриминацията по пол, създадена от по-възрастните поколения. Войната между двата пола води до това, че все повече хора се отричат от връзките и отношенията с противоположния пол и избират живот на необвързани, който да споделят с приятели.

2.2. Страх от обвързване

Трудностите с противоречията между половете не засягат само онлайн средите. С годините те се задълбочават толкова много, че създават реален страх от обвързване.

Проблемите, които основно жените изпитват по време на срещи, като нелегално преследване и онлайн тормоз, зачестяват с всяка година и насърчават още повече разделението между половете.

Един от тези сериозни проблеми са *молка* (몰카), които представляват малки шпионски камери, които са тайно и незаконно инсталирани, често с цел заснемане на воайорски изображения и видеоклипове на жени. Престъпленията с шпионските камери са сериозен социален проблем в Корея, като над 30 000 случая са докладвани на полицията между 2013 и 2018 г. Жертвите са предимно жени, заснети с помощта на малки, скрити камери, които ги записват, докато са голи, използват банята или участват в сексуални действия. През 2021 г. Seoul Milk, водещата компания в млечната индустрия в страната, е принудена да се извини за онлайн реклама, която изглежда, че сравнява жените с крави, и показва мъж, който тайно ги снима, което сериозно напомня на незаконните престъпления *молка*, които измъчват държавата от години (Чон 2021).

Камерите толкова често се поставят в публични тоалетни, че полицията изпраща екипи, които да обикалят тоалетните и да проверяват за камери. Но обществените тоалетни далеч не са единственото място – има много случаи на нелегално сложени камери в хотели, стаи за преобличане във фирми и дори болници. Записите от камерите най-често се качват в порно сайтове, като през 2018 г. е имало около 6000 случая на така нареченото порно с шпионска камера. Въпреки сериозния проблем, който представляват, наказанието за тях е минимално, а от близо 2000 дела за незаконно заснемане, стигнали до съд между 2011 г. и 2016 г., едва 5% са завършили с присъда за лишаване от свобода (Уайлдър 2018). Записите често имат тежки психически последствия върху жертвите, като все повече от тях завършват със самоубийство. Изключително притеснителен е и фактът, че за последните пет години в страната са подадени 1860 случая на дигитални сексуални престъпления, извършени в начални, средни и гимназиални училища (Нам 2022).

Такъв е и случаят на к-поп звездата Ку Хара (구하라), чието самоубийство през 2019 г. предизвика национален дебат за въздействието върху здравето на жените, независимо от техния статус, от тези нови и екстремни нахлувания в личния живот. Преди смъртта си, 28-годишната певица води съдебна битка срещу бившето си гадже, което заплашва да пусне онлайн техни интимни видеоклипове. Въпреки тъжния край на Ку и множеството дела

водени от нея и по-късно от семейството ѝ, той получава само едногодишна присъда за нападение и е оправдан за незаконното заснемане (BBC 2020).

Неизгодната позиция на жената в обществото изпъква и чрез множеството случаи на насилие над жени. Според данните на Националната полицейска агенция между 2016 г. и 2020 г. в полицията са докладвани 81 056 случая на малтретиране по време на срещи (Нам 2021). Жените често са подлагани на сексуален тормоз и на работното място. Въпреки това много малък процент от жертвите докладват за случаите поради пренебрежителното отношение на полицията, както и страх от по-нататъшни действия от страна на насилниците.

Проблемът с преследването и насилие по време на срещи става толкова голям, че през октомври 2021 г. Корея приема първия закон за борба с преследването, който предвижда наказание с до три години затвор. Преди това този вид престъпления подлежи на глоба под 100 000 вона. Общо 2774 жалби за преследване са подадени само за месец след влизането в сила на новия закона, в сравнение с 6939 случая, докладвани за цели 10 месеца преди това (Korea Times 2021).

През 2016 г. 23-годишна жена е намушкана с нож от 34-годишен мъж в тоалетна, близо до метростанция в Сеул. Това, което най-много шокира обществото обаче, е фактът, че жертвата е напълно непозната за нападателя. Единственият му мотив за престъплението е омраза към жените. Той казва на полицията, че е бил унижен от клиентки в бара, в който работи, и това го е накарало да извърши престъплението. След инцидента много хора, особено жени, оставят бележки близо до един от изходите на метростанцията, в които изразяват гняв, страх и тъга. От тях става ясно, че жените се идентифицират с жертвата и често преживяват дискриминация, физическо, сексуално или вербално насилие в семейството, училище или на работното място. Те също показват, че много жени живеят в страх, просто защото са жени и могат да станат нечия жертва, както и че много от тях страдат от психични разстройства или травми вследствие на нападения.

Убийството на младата жена разпалва ожесточен обществен дебат относно вкоренената мизогиния в страната, като феминистките обвиняват неравенството между половете в Корея и излизат на протести по улиците. Това действие за защита на основните човешки права на жените предизвиква контрапротести от защитниците на правата на мъжете, които смятат, че мъжете са несправедливо атакувани (Алджазийра 2017).

През последните години в държавата започват да се появяват все по-голям брой пространства само за жени, вариращи от кафенета за учене, апартаменти или общежития, къщи за гости, споделени офис пространства, фитнес и къмпинги. Половата сегрегация се среща дори в правителствените политики. Например Министерството на земята, инфраструктурата и транспорта разрешава споделено пътуване с таксито, но го ограничава само до хора от един и същи пол. Министерството заявява, че мерките са насочени към облекчаване на безпокойството на хората от споделяне на кола с непознат, както и притесненията от потенциални престъпления (Министерството на земята, инфраструктурата и транспорта 2022). Този факт показва, че дори правителствените организации осъзнават проблемите, пред които са изправени жените и повсеместните сексуални престъпления. Именно те са и основната причина, поради която все повече жени избират еднополови съоръжения.

Така тези сериозни проблеми зараждат в страната страх от така нареченото порно за отмъщение, който изглежда напълно оправдан. Някои млади хора започват да избягват връзки или се притесняват да споделят и да имат искрени отношения с някого заради опасността от отмъщение или споделяне на тайните им онлайн. Това е метод, чрез който през последните години много хора унижават или изнудват бившите си партньори. Навсякъде по света такова посегателство над личното пространство би било пагубно, но със силната култура на срам в Корея и идеята, че имиджът на семейството трябва да бъде запазен на всяка цена, както и че цялото семейство носи отговорност за действията на индивида, много хора избират да сложат край на живота си, вместо да живеят с този срам.

2.3. Ниска раждаемост и мерки за противодействие

Проблемът с нежеланието за обвързване, сключването на брак и раждането на деца се задълбочава толкова много, че през 2020 г. Корея за първи път отбеляза естествен спад в прираста на населението си, който продължава и през 2022 г. През 2021 г., Корея достига най-ниското си ниво на раждаемост – 0,81 или само 260,600 бебета (Статистика Корея 2021). Корея е и страната с най-нисък коефициент сред държавите на ОИСР, където средното ниво е 1,59. Смята се, че общото население на държавата е достигнало пика си от 51,84 милиона през 2020 г., преди да започне да спада и според прогнозите ще достигне около 37,7 милиона

през 2070 г., което се равнява на населението през 1970-те години (Статистика Корея 2020). Политиците предупреждават, че ако страната не се справи бързо с демографските предизвикателства, към 2030-40 г. може да се сблъска с "възрастово земетресение" или с други думи, демографски шок, предизвикан от спада и застаряването на населението. Същевременно тези тенденции оформят един омагьосан кръг - продължаващият спад на населението в трудоспособна възраст поражда опасения, че потенциалът за растеж на страната може да бъде ерозиран, което прави още по-трудно постижима финансовата стабилност, която младите търсят, за да създадат семейство.

Правителството често предприема мерки, за да се опита да спре непрекъснатия спад на раждаемостта, но повечето хора смятат, че те нямат почти никакъв ефект поради дълбоко вкоренените причини. Коефициентът на заетост за женени мъже и жени е драстично различен - съответно 82% и 53% (Статистика Корея 2020). Според проучване от 2021 г. 47,6% от анкетираните жени казват, че не смятат брака за задължителен (И 2022а).

През 2020 г. правителството съобщава за нов набор от мерки и особено субсидии за деца в пореден опит да насърчи раждаемостта. Пакетът, изготвен от президентската комисия по застаряването на обществото и политиката за населението, ще е в основата на демографската политика на правителството през следващите пет години. От 2022 г. всеки месец правителството ще предоставя бонус от 300 000 вона на всички бебета под 12 месечна възраст. Месечната парична помощ ще бъде постепенно разширена до 500 000 вона до 2025 г. Освен това правителството ще предостави паричен бонус от 2 милиона вона на бъдещите родители, за да им помогне да покрият пренаталните си разходи. Настоящите 600 000 вона поздравителни надбавки за всяка бременна жена ще се увеличат до 1 милион вона. Пакетът включва и допълнителни предимства за работещите родители, тъй като правителството има за цел да увеличи броя на двойките в родителски отпуск.

Отпускът по бащинство е увеличен от три на десет дни. Също така разрешават на родители с деца под осем годишна възраст да работят един час по-малко всеки ден, за да се грижат за потомството си. Поради дълбоко загнездената идея, че служителят трябва да работи допълнителни часове и че не може да си тръгне преди началника си, едва ли някой обаче би се възползвал от тази опция. Освен това, повечето мерки не са правно обвързващи и фирмите, които отказват да ги прилагат, не носят наказателна отговорност.

Общо 105 000 души са били в отпуск по майчинство или бащинство през 2019 г., като правителството се стреми броят им да се увеличи до 200 000 до 2025 г. Съгласно новия пакет, двойките с дете под 12 месеца могат да получат до 3 милиона вона месечна помощ, когато и двамата вземат 3-месечен отпуск от работа. Правителството е похарчило 185 трилиона won от 2006 г. насам, за да насърчи повече раждания в опит да предотврати сериозна демографска криза (Korea Times 2020). С оглед на непрестанно падащия коефициент на раждаемост в страната обаче може да направим заключение, че краткосрочната финансова помощ не е достатъчна да убеди гражданите да имат деца.

Правителствените политики се основават на опростеното предположение, че ако им бъдат дадени повече пари, хората ще имат повече деца. Първо обаче трябва да се обърне внимание на безмилостната полова дискриминация на работното място и двойната тежест на работата и домакинските задължения за жените. Освен това правителството трябва да осъзнае, че временните субсидии не са достатъчни, за да облекчат тежкото финансово бреме на образованието. Трябва да бъдат предприети и сериозни усилия в посока връщането на жените на работните им позиции след раждане.

3. От „племе кенгуру“ към самостоятелен живот

Изнасянето от дома на родителите е важен етап в прехода към зряла възраст, но в Корея много млади хора избират да живеят с родителите си до сключването на брак. Разбира се, изключение правят децата, които трябва да напуснат дома, за да се преместят в друг град в търсене на по-добро образование или работа. През 2020 г. 57,4% от хората на възраст 40-64 години живеят с децата си, от които тези в трудоспособна възраст 48,4% (2,45 милиона) са безработни.

Терминът „племе кенгуру“ (캥거루족) често се използва за неомъжени мъже и жени, които са избрали да останат икономически зависими от родителите си до края на 30-те си години. Този феномен не е нов за държавата и се наблюдава още от 80-те години на миналия век. Терминът обаче навлиза в популярния лексикон на Корея в началото на 2000-те, когато настъпва период на висока безработица сред младите хора, които наскоро са завършили университет, но продължават да живеят с родителите си, защото не могат да си намерят

работа. Хората вече осъзнават, че икономическата независимост в днешно време е все по-трудно постижима.

Причините за късното изнасяне от родния дом обаче са не само финансови, но и традиционни – това съжителство им позволява да се грижат по-лесно за остаряващите си родители, като същевременно спестяват пари за бъдещето. Други, особено необвързани жени, посочват консервативните възгледи на родителите си като причина да не се изнасят. Някои от по-възрастните хора все още смятат, че е опасно жени да живеят сами и че може да напуснат дома едва след сключване на брак. Родителите, които живеят с порасналите си деца, не го виждат като бreme, а като възможност за децата да спестят пари за сватбата, която се счита за задължителна. Според доклад от националната статистическа служба на Корея повече от 50% от неженените възрастни на възраст между 30 и 40 години и 44% от тези на възраст между 40 и 44 години все още живеят с родителите си. Тази тенденция напълно отговаря на конфуцианските възприятия и традиционното семейство. Освен това силната връзка майка-дете също допринася за тази ситуация. Майките се посвещават изцяло на децата си, тяхното отглеждане, възпитание и образование и им е трудно на по-късен етап да се откъснат от тях, както и да спрат да контролират повечето аспекти от живота им.

През последните години обаче започва да се покачва броят на младите възрастни, избрали да напуснат дома преди брака, включително тези, чиито родители не живеят толкова далеч. Фактът, че само за няколко години хората в 20-те си години, които живеят сами, достига най-голям процент сред всички възрастови групи, живеещи сами, ясно илюстрира промяната, която се случва в държавата. Най-младото работещо поколение изглежда предпочита свободата и отдалечаването от традициите пред финансовото спокойствие. След дълги години учене, насърчаване от родителите за академични успехи и контролиране на по-голямата част от всекидневието и намесването в личния им живот, младите хора искат да имат пълна свобода върху живота си - от това как да прекарват свободното си време до това как да декорират апартамента си.

Още един ярък пример за предпочитанията на младите за спокоен живот, свобода и индивидуализъм е „поколението без смисъл“ или *муминседе* (무민세대; 無 meaning 世代). Неологизмът е съставен от йероглифа за липса, отрицание - „му“ (無; 무), мин от английското mean (смисъл, значение) и *седе*, което означава поколение. Той се отнася за млади хора, които

са уморени от конкурентното общество и намират смисъл в привидно безсмислени неща (Чон 2021: 28). Те търсят удоволствия и ценности чрез „леки“, ненатоварващи мисли и действия и избягват значимите и „тежки“ неща и изживявания. *Муминседе* показва характеристиките на едно ново поколение, което преследва собствените си ценности и вкусове, без да е обвързано от правилата, определени от обществото или възгледите на другите. Поколението *мумин* се противопоставя на забързаното корейско всекидневие и вижданията, че „трябва да бъдат успешни на всяка цена“ и „да живеят по труден начин“, установени от по-старото поколение. Те влизат в университет, борейки се с конкуренцията от ранно детство и работят неуморно ден и нощ, за да си намерят работа. Но това, което получават в замяна, е икономически спад, безработица и невъзможност за закупуване на собствено жилище. Така *муминседе* избира да търси щастието в тривиални за другите неща, като не иска чуждото мнение и идеи за живот да му бъдат налагани, особено от по-старите поколения.

Много от по-възрастните, възпитани изцяло в конфуцианските ценности за синовна почит и пълна отдаденост на семейството, обвиняват младите поколения, че заради сериозната конкурентна среда все повече хора забравят традиционните ценности и се превръщат в егоисти. Това не е напълно вярно, макар наистина да има отслабване на спазването на конфуцианските норми и сляпото подчинение на родителите. Младите корейци продължават да мислят не само за себе си, но и за бъдещето и статуса на семейството. Основната разлика с Чосон, когато децата са длъжни да се грижат приоритетно за родителите си, се състои в това, че с изместването на централната тежест към децата и бъдещето, фокусът на новото семейство също се измества натам. Следователно вместо към родното семейство и предците, хората се съсредоточават върху prosperитета на новото си семейство и собствените си деца. Това обаче означава, че все по-малко родители получават желаните грижи в старините си.

Постепенното нарастване на броя на хората в 20-те си години, които избират да живеят сами, отразява тяхното желание за свобода и стремеж да бъдат приети като независим индивид не само на работното място, но и в семейството си. За разлика от миналото, когато бракът е широко смятан за важна стъпка към превръщането на индивида в независим член на обществото, в днешно време той става такъв с намирането на работа и

с осигуряването на стабилни доходи. Тази съвременна идея съответно е в строг разрез с конфуцианските традиции и колективното мислене на обществото. За младото поколение инвестирането на време в пътувания и използване на свободното си време за себе си може да бъде по-висша ценност от поддържането на близки отношения с родителите им и изпълнението на ролята им като член на семейството.

3.1 Поколението *сампо*

Опитите за отдръпване от колективизма и конфуцианството през последните няколко години, както и натискът на конкурентното и взискателно съвременно общество и скъп живот, водят до появата на така нареченото поколение *сампо* (삼포세대). *Сампо* означава да се откажеш от три неща - срещи, брак и деца, т.е. най-важните неща за традиционното корейско общество.

Терминът е използван за първи път от репортери на вестника *Кьонхян Шинмун* (경향신문) през 2011 г. в публикацията „Говорим за благосъстоянието на държавата“ и описва поколение в 20-те и 30-те си години с нископлатена и нестабилна работа, големи студентски заеми и т.н., което отлага любовта, брака и децата. Терминът се разпространява изключително бързо и показва, че структурата на традиционното семейство се разпада с тревожна скорост. Задълбочаването на проблема води до появата на поколение *опо* (오포세대), което включва също отказ от работа и притежаване на дом, *чилпо* (칠포세대) - взаимоотношения и надежда, *купо* (구포세대) - здраве и външен вид и *шиппо* или *уанпо* (십포/완포세대) - пълно отказване от живота. Причините за възникване на тези поколения са предимно икономически фактори, преплетени с конфуциански очаквания.

През 2020 г. 42,5% от хората в 30-те си години в страната са несемейни, продължавайки тенденцията много млади хора да отложат или да се откажат от брака на фона на продължително икономическо забавяне (Статистика Корея 2020).

3.1.1. Икономически фактори

Макар икономиката на Корея да се нарежда на 10-то място в света, младото поколение смята, че се намира в неизгодно положение. Лошата финансова ситуация и

неблагоприятните работни условия дават тласък на популяризирането на фразата *Хел Чосон* (헬조선), която е съставена от английската дума „ад“ и Чосон. Въпреки че съществува от около 2009 г., изразът започва да се разпространява бързо след 2015 г., като с него младите поколения изразяват фрустрацията си от политиката на правителството, младежката безработица, икономическото неравенство, прекомерното работно време и невъзможността да се избяга от бедността. Така животът в *Хел Чосон* спомага за създаването на поколението *сампо*, което просто се предава.

Въпреки че безработицата в Корея е едва 4,2% през август 2018 г., през последните години процентът ѝ нараства сред младите хора. Младежите на възраст между 15 и 29 години достигат цели 10,11% . Освен това хората се оплакват от ниско заплащане, липса на сигурност на работното място, както и недостиг на жилища на достъпни цени.

Както вече беше разгледано, образованието е една от най-големите финансови тежести за корейските родители, но и най-важен фактор в живота не само на децата, но и на цялото семейство. Според проучване на Корейския институт за здраве и социални въпроси да отгледаш дете в Корея, докато завърши университет, струва 262 млн. вона. През 2009 г. средната месечна издръжка за дете е 1 милион вона. Според друго проучване на Корейския институт за грижа и образование на децата, включващо 1013 човека, повечето родители вярват, че финансовите възможности са най-важното условие да бъдеш идеален родител. Около 20% от жените заявяват, че финансовата тежест е главната причина за нежеланието им да имат деца.

Значимостта и цената на образованието поставят допълнителен товар и върху плещите на децата, които прекарват детството си над учебника. Високият процент безработица сред младите показва, че дори хората с диплома от най-престижните университети вече срещат трудности при намирането на работа. Около 70% от учениците продължават с висше образование, което кара младежите да полагат още повече усилия, но не при всички това дава желания резултат. Престижните конгломерати не могат да назначат всички кандидати и много млади хора предпочитат да не си търсят друга работа, а да се пробват всяка година за избраната фирма, като през това време разчитат на финансова подкрепа от родителите си. Дори когато успеят да започнат работа, младежите посвещават по-голямата част от времето си на фирмата. Едва през юли 2018 г. Корея намалява часовете

на работната седмица от 68 на 52. Освен това новопостъпилите на работа често се оплакват от ниско заплащане или незаплатен извънреден труд, което води до появата на изрза *йолчон пей* или буквално „заплащане за страст“ (열정페이). Това е саркастично наименование на идеята, че младите трябва да оценяват опита, който получават на работното място, дори без да им се плаща. Страстта на работниците трябва да компенсира липсата на приемлива заплата и лошите работни условия. В резултат обаче комбинацията от липса на финансова стабилност и дългите часове, прекарани на работа, са сериозен фактор за решението на младите да не искат да създават семейства и да се грижат за още някого.

Освен че намирането на работа е трудно, в държавата все още масово се получава повишение на базата на стаж във фирмата и така, колкото и усилено да работят, хората просто трябва да чакат да минат определен брой години, за да се издигнат. Поради тази причина по-младите работници се борят от години с корпоративната култура, която включва повишения въз основа на старшинство, а не на умения. Необходимостта от ненужно много часове, натрупани в извънработно време, и *хуешик* са също повод за сериозни конфликти между поколенията в компаниите. Едва в последните години големите корейски компании започват да променят дългогодишната си старомодна политика, базирана на ранг и йерархичната култура, като назначават на ръководни позиции талантиливи млади хора в 30-те и 40-те им години. Промяната е част от опит на фирмите да направят организациите си по-гъвкави, способни да реагират лесно на промени и по-привлекателни за целевите им групи. Повечето фирми постепенно осъзнават значението на гъвкавата организационна култура и лидерство, докато се борят да развият бизнес в нововъзникващи сектори, като изкуствен интелект и виртуален свят. Промяната е свързана и с друга разпадаща се традиция – тази, че позицията е до живот. Сравнително доскоро хората остават на сигурната си длъжност до пенсия, но добре квалифицираните млади работници започват все по-често да напускат в търсене на по-добри работни условия. Подадените оставки след работа в продължение на само една година в компания достигат цели 28% през 2018 г. (Мун 2020). Те обаче са мотивирани не само от финансови условия, но и строгата йерархия, според която най-младите служители трябва да „робуват“ на останалите и да вършат всякакви задачи извън техните задължения.

Младите са фрустрирани от запазената и до днес йерархия, която е все още силно застъпена в корпоративния свят. Продължава повсеместно да цари виждането, че наемането на работа е по престиж на диплома или връзки, а повишението не се базира на умения и принос, а на възраст и години, изкарани в компанията, както разбира се и по пол. В днешно време иновативните идеи на младите хора за развитие и технологии допринасят много за фирмата и продуктите ѝ, но те често са пренебрегвани заради възрастта и липсата на опит. Поради това младите хора губят мотивация да работят усилено и да се развиват, тъй като знаят, че повишението ще дойде, когато натрупат определен брой години във фирмата. Редките случаи, когато ръководителят е по-млад от свой подчинен, са изключително срамни за служителя, който търпи подигравки от колеги и приятели. В Корея трябва да се показва учтивост към по-възрастните и висшестоящите. Когато някой е по-млад, но на по-висока позиция, хората често не знаят как да комуникират един с друг и каква степен на учтивост да използват в езика. В такива случаи служителят и началникът често се избягват.

Постепенно фирмите започват да осъзнават необходимостта от повишение по заслуги в опит да задържат компетентните си работници. Макар промяната да е позитивна, борбата на работното място и разчупването на старите виждания е изключително бавен процес и все още не е повсеместен, основно защото въпросните фирми са управлявани от консервативни възрастни мъже. Освен това е още един фронт, на който младите трябва да се борят, вместо да съсредоточат силите си върху създаването на семейство.

Тежките семейни отговорности и скъпото образование не подтикваат поколението *сампо* към създаване на семейство и водят до сериозен спад на браковете. За 2021 г. броят им достига притеснителния коефициент от 3.8 (193 000) (Статистика Корея 2022а). Според проучване от 2017 г. средната цена на сватба в Корея е 45 млн. вона. Родителите на хора във възраст за брак са все още силно повлияни от конфуцианските норми и смятат за техен дълг да платят сватбата. Понеже тази традиция продължава от векове, децата също считат това за задължение на родителите, но сватбите в Корея стават все по-скъпи и по-скъпи, което кара много родители да изхарчат почти всичките си спестявания. Понеже вече поколенията не искат да делят един дом, както е било в миналото, най-често родителите са принудени да купят и жилище на младата двойка. Сравнително доскоро родителите често продават дома си, за да купят два по-малки – за тях и за младото семейство. С постоянно

покачващите се цени на жилищата обаче все по-малко хора могат да си го позволят. Финансовата нестабилност означава, че младоженците няма да имат възможност да се грижат добре за семейството си и да вложат много пари в образованието на децата си. Освен това много млади хора се оплакват, че една среща, особено в големите градове, струва между 30 000 и 50 000 вона. Така голяма част от младежите са принудени да си търсят почасова работа, само за да могат да си позволят да ходят по срещи.

Заради нуждата от образование и стабилна работа възрастта за брак се вдига с всяка изминала година. През 2017 г. средната възраст за брак при жените достига 30,2 години, а при мъжете - 32,9 години. 47% от жените на 30-годишна възраст са завършили висше образование, което означава, че все повече жени в Корея започват работа по-късно, което от своя страна повишава и възрастта за брак и деца. Според Корейския институт за здраве и социални въпроси среднестатистическата жена завършва на 22, започва работа на 24, омъжва се на 30, ражда първото си дете на 31,4 и евентуално второ дете на 33,8 години (О 2017). Така в държавата се създава порочен кръг, при който безработицата сред младежите води до забавяне или липса на брак, което пък води до понижаване на раждаемостта. След стреса, който младите преживяват в училище и университета и трудностите, които срещат при намирането на работа, много от тях предпочитат да си отдъхнат и да живеят за себе си, отколкото да сключват брак и да отглеждат деца. Това е в пълен контраст с традиционните виждания, според които продължаването на рода е заветна цел. Финансовият стрес води до все повече семейства с двойни доходи – доскоро несъществуващ феномен на полуострова. Статистика от 2016 г. показва, че 44,9% от домакинствата са с двоен доход (Статистика Корея 2017). Това е поредната промяна в разрез с традиционното конфуцианско общество, според което мъжът трябва да може да осигурява сам прехраната на семейството.

Според проучване на американския център за изследване Пю, проведено през 2014 г., Корея е единствената от 45 изследвани страни, където младите хора не са склонни да вярват, че ще бъдат с по-добро финансово бъдеще от родителите си. Сериозността на проблема е призната дори от бившия президент на страната Мун Джеин (문재인), който печели гласовете на много младежи с обещанието за нови работни места, повишаване на минималната заплата, намаляване на часовете на работната седмица и фокус върху развитието на малки и средни фирми. Младите хора искат промяна и се борят за нея, което

показва, че отказът им от това да имат семейство и деца се дължи не толкова на личен избор, колкото на външни фактори като трудните финансови условия и строги изисквания.

Заради високата безработица сред младите много от тях избират да търсят работа в чужбина, защото не могат да се преборят с голямата конкуренция в родината. Държавни програми като K-move, въведени за свързване на младите корейци с "качествени работни места" в 70 страни, намират работа в чужбина за 5783, завършили през 2018 г. Изглежда загубата на таланти не е непосредствената грижа на правителството. По-скоро е по-спешно да се предотврати изпадането им в бедност, дори ако това означава изпращането им в чужбина.

И въпреки това, докато все по-голям брой завършили университет се местят в чужбина за работа, Корея привлича повече чужденци, за да реши друг проблем с труда - остър недостиг на т.нар. „сини якички“. Държавата плаща цената за прекомерната си защита на работните места от най-високо ниво и образователната „страст“, които създават излишък от високо образовани хора, които искат само малък брой работни места на високи позиции.

Дори на фона на пренасящане от свръхобразовани и недостатъчно заети висшисти, повечето отказват да си „изцапат ръцете“ с работа, която не се смята за приемлива и престижна. Тъй като местните просто не искат такъв тип работа, защото смятат, че е унижителна, много фабрики са принудени да наемат чуждестранни работници от Филипините, Виетнам и Китай и др.

Работата от къщи по време на пандемията допълнително размива разликата между работното и личното време. Комуникацията, свързана с работата извън работното време, е много често срещано явление в Корея, като един от всеки трима работници се сблъсква с нея поне веднъж седмично. В доклада, написан въз основа на проучване сред 500 служители, живущи в провинция Кьонги от Изследователския институт в Кьонги, 87,8% от анкетираните казват, че получават съобщения, на работна тема извън работното време. Цели 90% казват, че са изпълнили исканите задачи у дома, преди да започнат работа на следващия ден. Постоянните работни задължения не оставят много време на младите за тях самите, за срещи или дори за семейство. Страхът да не изпаднат в немилост на и без това трудно полученото работно място също кара хората да приоритизират работата си пред грижите за семейството.

Според проучване за смисъла на живота на изследователския център Пю, корейците избират "материалното благополучие" като основен фактор, който осмисля живота им. Проучването поставя отворен въпрос за смисъла на живота в 17 напреднали икономики, като 14 държави избират „семейството“ като най-значимото нещо в живота им. Корея е единствената държава, в която „материалното благополучие“ е на първо място, като то е последвано от „здраве“ и „семейство“ едва на трето място. Корейските респонденти също поставят слаб акцент върху връзки с приятели и членове на общността или съпрузи и романтични партньори (Силвър и колектив 2021). Отговорите нагледно показват по какъв начин са подредени приоритетите на младите корейци.

3.1.2. Конфуциански очаквания в съвременната реалност

Във възпитанието на корейците все още е заложена идеята, че семейството е най-важното нещо и като такава, те трябва да му се посветят изцяло. По-голяма част от мъжете все още смятат за изключително важно да имат наследник и въпреки че се женят на по-късна възраст, все пак считат брака за необходим. Докато мъжете са все още по-силно повлияни от остатъчното конфуцианство и смятат, че бракът е необходимост, голяма част от жените не споделят тези виждания. Все по-често те предпочитат да живеят сами и смятат, че бракът не е задължителен. Според статистика за жените от 2017 г. повече от 2,6 млн. жени, или всяка десета, живеят сами. Все по-голям процент жени смятат, че бракът не е задължителен, а 43,5% го считат за необходим. Междувременно се запазва тенденцията повече мъже или 59,3% да мислят, че бракът е от съществено значение, докато 34,1% го смятат за избор. Според статистиката за половете за 2021 г., публикувана от столичното правителство на Сеул, 52,7% от мъжете отговарят, че семейните отношения трябва да стоят преди индивидуалния живот, цифра, която отново е по-висока от тази при жените - 47,2% (Служба за изследователски данни в Сеул 2021). С други думи, поставени пред избора за семейство или кариера, все повече млади жени предпочитат да се отдадат на кариерата си. Доказателство за това е и непрекъснато увеличаващият се брой на единичните домакинства, над 50% от които са именно жени.

Интересното е, че висшето образование увеличава вероятността за брак при мъжете, но намалява тази при жените. Така най-малко образованите мъже остават необвързани,

освен ако не „внасят“ булки от чужбина, а високообразованите жени остават неомъжени. Преброяването показва, че по-малко от жените с висше образование сключват брак, като 22,1% от жените с магистърска степен са били необвързани през 2020 г.

През 2017 г. държавният Корейски институт по здравеопазване и социални въпроси публикува доклад, в който твърди, че добре образованите жени с високи доходи са твърде придирчиви към партньорите си и че трябва да „намалят стандартите си“. Също се казва, че броят на браковете в страната ще се повиши, ако тези жени се омъжват за мъже с ниски доходи и образование (Корейски институт по здравеопазване и социални въпроси 2017). Налага се извод, че тъй като тенденцията за ниска раждаемост продължава, множество политики се опитват да решат проблема, като приписват причината за ниската раждаемост на жените, особено образованите, и се опитват да ги притискат да раждат, без да се съобразяват с личния им избор и стандарт на живот.

Поради тези причини Корея се е превърнала в застаряла нация с ниска раждаемост, като се очаква в най-скоро време да достигне статус „супер застаряла“. Много от повъзрастните поколения не разбират избора на младите и ги обвиняват, че са обърнали гръб на културата и традициите си, както и че са егоистични и заради това не искат да създадат семейства. Постоянната критика и очакване за наследници пък водят до още повече стрес за младежите. Макар важността на семейството да се е запазила и до днес, много от младите корейци започват да го усещат като бремене и предпочитат да живеят сами, вместо да му се посвещават и да живеят за други хора.

3.2 Соло културата

През последните няколко години в държавата започва да се наблюдава сериозно развитие на така наречената соло култура. Съвсем доскоро този феномен не само че е немислим за Корея, но и извършването на социални дейности като хранене и пиене сам е табу. Възходът на *хонджок* (혼죽) често се приписва на социалния натиск на съвременето, а именно ограничените възможности за взаимодействие с другите и липсата на време, в което човек да се посвети на себе си. *Хон* означава „сам“, а *чок*³⁰ - „семејство“, „племе“.

³⁰ В интервокална позиция „ч“ се озвучава в „дж“, затова като самостоятелна дума е *чок*.

Неологизмът се популяризира през 2017 г. и се използва за хора, които избират да извършват сами социални дейности. По-възрастните поколения знаят, че след като работят усилено в продължение на години и спестяват, трудът им ще се възнагради и ще могат да купят дом за семейството си. Младите обаче осъзнават, че колкото и дълго да работят, никога няма да могат да притежават собствен дом. Затова са по-склонни да влагат време в себе си, да обогатят живота си чрез преживявания като пътувания и да си почиват от социални дейности чрез самостоятелни такива. Соло културата може да се разглежда като един от признаците за отслабване на колективното общество и обръщане към индивидуализма, а *хонджок* - като движение, което предизвиква традиционните представи за семейството и социалните роли.

Неологизмът *хонбап* (혼밥) или „хранене сам“ става изключително популярен през последните 3-4 години. Всъщност това не е уникален феномен за Корея. Той се наблюдава в много други държави от съседна Япония до САЩ. В Япония дори има бум на ресторанти с кабинки за по един човек, където не само може да се храниш сам, но и няма никакъв човешки контакт, дори със сервитьор. Други ресторанти пък предлагат големи плюшени играчки на популярни герои, които да правят компания на хранещите се сами.

В Корея обаче сравнително доскоро това да се храниш сам се счита за табу, което идва от страха да не бъдеш възприет от своите връстници като аутсайдер или *уанта* (왕따). *Уанта* е феномен, който диктува голяма част от социалното поведение, тъй като никой не иска да бъде отритнат от групата. В колективното корейско общество възприемането като аутсайдер е пагубно за индивида и поради тази причина хората правят неща, които са обществено приети, просто за да не се чувстват или да не бъдат възприемани като *уанта*. Така доскоро, ако някой види, че човек се храни сам, това може да накърни репутацията му. За корейците храненето винаги е било групова дейност.

Традиционно, закуската и вечерята са време, което семейството прекарва заедно. Също така е обичайно децата да обядват със съучениците си в училище, а работещите да обядват с колегите си. Освен това много компании редовно провеждат *хуешик*, на които всеки работник е задължен да присъства, за да помогне за развитието на единството на компанията. Заради това, ако човек е сам, хората биха си помислили, че има нещо нередно в социалния му живот и най-вероятно няма приятели. Традиционно корейците смятат

самите хора за жалки, самотни или дори мислят, че им липсва нещо, било то в икономически, психологически или физически аспект. Това табу обаче се разпада с изключително бързи темпове. Не само увеличаването на самостоятелните домакинства допринася за популяризирането на *хонбап* културата. В колективното общество, където хората прекарват по-голямата част от времето си сред съученици или колеги, в края на деня те просто искат малко време за себе си. Освен това, когато излизаш с други хора, отнема повече време, трябва да се съобразяваш с техния график, хранителни предпочитания и дори бюджет. Така че може да се каже, че соло културата се засилва именно заради силния колективизъм.

Хората предпочитат да се хранят сами не само защото са изморени и не искат да социализират, но и просто защото е по-евтино и удобно. Излизането с приятели и колеги най-често е регламентирано и включва поне три заведения или „първи, втори и трети етап“ (1 차, 2 차, 3 차). Освен това при *хуешик* висшестоящите решават къде да се ходи и какво да се поръчва. Когато излезе сам, човек си почива и избира къде и какво да яде. Освен това заради жестоката конкуренция не само в образованието, но и на работните места, младите все по-често предпочитат да използват самостоятелното хранене като начин да спестят пари и време, което могат да инвестират в усъвършенстване на уменията си.

Не само храненето се превръща в солова дейност, появяват се и *хонсул* – „пиене сам“ (혼술), *хоньон* – „гледане на филм сам“ (혼영), *хонхен* – „ходене на екскурзия сам“ (혼행), *хоннол* – „забавление сам“ (혼놀), които показват, че корейското общество постепенно се насочва към индивидуализъм. Ако допреди време екскурзиите в чужбина са предимно привилегия на по-възрастни корейци, то в днешно време започват да се срещат все по-често соло екскурзианти само с раница. Скокът на продажбите на храни, които са лесни за самостоятелна и бърза консумация като рамен, ориз с гарнитури, хляб, кимбап и сандвичи, също доказва тази тенденция. Ресторантите в Корея също бързо отговарят на търсенето, като не само добавят маси за сами хора, но и дори се отварят заведения изцяло за хранещи се сами. Храни, които доскоро се възприемат само за група от хора, като *самгъопсал* или корейско барбекю, (삼겹살) вече се предлагат в по-малки порции за един човек. Приложенията за доставка на храна започват да предлагат *хонбап* менюта.

Хонсул също не отстъпва на *хонбан*, като мотивите са същите – хората просто искат да си починат след дългия ден, без да им се налага да слагат социална маска и да спазват нормите за поведение. Алкохолът винаги е бил неизменна част от корейския живот - не само за социални дейности и забавления, но и за отдаване на почит към предците и извършване на различни ритуали. И до днес се спазва сложният етикет по време на пиене. Основните правила са базирани на възраст и пол. В присъствието на по-възрастни от тях младите дори трябва да прикриват чаша с ръка и да отпиват от нея със завъртяна настрани глава. Тези комплексни изисквания, които младите са длъжни да спазват през цялото време, не създават атмосфера за отид, а по-скоро за работна такава. Много корейци предпочитат да споделят проблемите си с бармани вместо с приятели. Причината се корени в широко застъпеното виждане, че не трябва да товариш познати с проблемите си. Това доказва, че възникването на *хонсул* не се дължи на нежеланието за комуникация, колкото на бремето на социалните норми, диктуващи да се преструваш на щастлив и весел пред близките си хора в ярък контраст с лекотата на общуване с непознати. Търговците също се възползват от новата модата и предлагат различни подаръци, подходящи от и за сам човек, като например алкохол. Градското правителство на Сеул дори създава работна група за разработване на услуги за домакинства с един човек, като евтини охранителни камери, семинари за психично здраве и възможности за необвързани да правят кимчи – основен продукт във всяко домакинство.

Табуто за самостоятелното хранене започва да се разбива и в социалните медии, където хората гордо показват, че не се притесняват да ядат сами. Корейската певица Тифани привлича вниманието с видео, в което обядва сама, и получава много похвали, че не се притеснява от социалната стигма. Соло културата започва да получава широка популярност в медиите и благодарение на популярната драма „Пиене соло“ (혼술남녀), както и предаването „Живея сам“ (나 혼자 산다).

След избухването на пандемията от COVID-19 през 2020 г. все повече жени и мъже заявяват, че се наслаждават на развлекателни дейности сами, съответно 25,4% и 26,6%. Цифрите са нараснали с над 7% в сравнение с предходната година. От друга страна, повече от 30% от мъжете и жените споделят, че домашните конфликти са се увеличили след началото на пандемията, тъй като прекарват повече време у дома. Неблагоприятната

световна ситуация определено вече дава отражение върху междуличностните отношения и допринася за нормализирането на идеята да се наслаждаваш на социални дейности сам. Несъмнено тя ще допринесе и за избора на някои хора да останат необвързани и дори социално дистанцирани и занапред.

Броят на браковете в Сеул е намалял почти наполовина само за 20 години. През 2020 г. са сключени 44 746 брака в столицата или с 43,2% по-малко от през 2000 г. (Статистика Корея 2021). Все по-голям брой корейци избират да живеят сами и са притиснати от социалните норми, съсредоточени върху семейните хора. Така например те трябва да подаряват на семейните си приятели подаръци за различни събития от живота, но без никакъв шанс да получат такива.

Хората, които са решили да не сключват брак, се оплакват, че трябва да дават много пари за приятелите си – за моминско или ергенско парти, за сватба, за парти за разкриване на пола на бебето, за раждането му, за първия рожден ден и т.н. Те обаче няма да изживеят такива събития, чрез които да им се върнат парите. Разходите за всички тези събития често надхвърлят 500 000 вона. На корейските сватби е обичайно да се подарява плик с поздравителни пари. Започвайки от минимум 50 000 вона, сумата варира в зависимост от близостта с младоженците и социалния статус на госта. За сватбата на близък приятел се подаряват поне 200 000 вона. Често, когато близък приятел не може да присъства на сватбата, прехвърля парите по банковата сметка на младоженците. Всички си водят прилежни записки относно каква сума и от кого са получили, за да може да им я върнат на тяхната сватба. Някои хора дори отказват изобщо да ходят на сватбени церемонии, смятайки ги за изгубени време и пари, които никога няма да им се върнат.

Напоследък някои хора, които са решили да останат необвързани, започват да правят церемонии за необвързани, за да си върнат парите, които са дали за сватбите на приятели. Този тип празненство придобива популярност през 2016 г., когато комедиантът Пак Сухон (박수홍) заявява, че ако не се е оженил на 60 г., ще си направи такава церемония, за да може да си събере обратно парите, тъй като е изчислил, че на година дава около 10 милиона вона за сватби и първи рождени дни на бебета на приятели.

Друг израз, който показва нежеланието на хората за брак, е *нихон* (비혼). Докато *михон* (미혼) означава несемеен човек, *нихон* се използва за хора, които са избрали да останат необвързани и нямат намерение да сключват брак. Много жени избират живота на необвързани не защото имат нещо против мъжете или смятат, че няма добри такива, а защото обществото диктува жените да са в по-неизгодно положение, когато са във връзка. Така те всъщност избират себе си и вместо да посвещават времето и финансите си на грижи за дом, съпруг и деца, могат да го използват така, както пожелаят, и да се забавляват. Така *нихон* започват да оценяват повече времето, което прекарват с близки приятели, и да създават общности от хора, които мислят като тях. Дори има приложение за жени *нихон*, където могат да намерят другари за различни хобита.

Според компанията за анализ на данни Daumsoft, използването на думата *нихон* се увеличава седем пъти в социалните медии през последните пет години, отразявайки променящото се отношение на хората към брака. Корейците все повече гледат на брака като на опция, а не като изискване в живота на фона на икономическия спад и растящия процент на безработица. Споменаването на неологизми като „бедни заради сватба“ (웨딩푸어³¹), отнасящи се до хора, които се чувстват финансово притиснати, след като са похарчили зашеметяващи суми за сватбената си церемония, също зачестяват (И 2016).

Въпреки че не само жени определят себе си като *нихон*, наскоро млади феминистки стартират движението *4П* (4非), което включва *нихон*, *ничулсан* (비출산), *нийоне* (비연애) и *нисекс* (비섹스; 비성관계), което означава отказ от брак, раждане, романтика и сексуални отношения. Движението включва не само критики и протести към пронаталистките политики в държавата, но и различни форми на дискусии и практики за самопомощ, които са изрично ориентирани към индивидуалното бъдеще на жените. *4П* е поредният опит на жените да се противопоставят на патриархалното общество и изискванията му, които поставят младите неомъжени жени в икономически уязвимо положение.

Терминът *алфа гърл* (Alpha Girl; 알파 걸) се появява през 2006 г. в книгата на американския клиничен и изследователски психолог доктор Дан Киндлър „Alpha Girls: Understanding the New American Girl and How She Is Changing the World“. На следващата

³¹ *Уединпуо* – идва от английските думи wedding и poor.

година книгата му е преведена на корейски и терминът бързо се разпространява из държавата. *Алфа гърл* се отнася за елитни момичета, които са добри не само в образованието, но и във всички други насоки (Иванова 2010: 73). Те се характеризират с голяма активност, самоувереност и амбиция. Популярният им образ в медиите е показателен за възхода на жените в обществената сфера. „Въпреки успеха на тези момичета, те заявяват, че не могат да открият подходящ съпруг и да имат семейство. Много от тях са принудени дори да крият високото си образование, за да не комплексират мъжете по време на срещи“ (Иванова 2010: 74).

Според проучвания от университетите в Абърдийн, Бристол, Единбург и Глазгоу, шансовете за брак на жените с висок коефициент на интелигентност намаляват драстично, докато мъжете с висок коефициент на интелигентност нямат проблеми с намирането на половинка. Те откриват, че при всяко покачване на коефициента на интелигентност на жената с 16 пункта нейните шансове за брак намаляват с 40%, но шансовете за брак на мъжа се изкачват с 35% с всяко увеличение (Мълви 2007). Сходна ситуация се наблюдава и в Корея, където жената трябва да има образование за престиж, но не и да е прекалено образована.

Друг подобен термин за преуспели жени е *голд мис* (골드 미스). Той се използва за неомъжени жени в 30-те или 40-те си години, които имат висше образование и годишна заплата от над 40 милиона вона. Тъй като нямат семейства, за които да се грижат въщи, тези жени могат да се посветят изцяло на кариерата и на себе си. Терминът произлиза от английското „old miss“, което означава, че жената „не е успяла“ да се омъжи, докато *голд мис* просто е избрала да не го прави. Заради огромната разлика в заплащането на половете, много жени се принудени да сключат брак, за да разчитат финансово на съпрузите си. Понеже *голд мис* са на високо платени позиции, не им се налага да правят жертви и да се съобразяват с чужди изисквания. За разлика от *нихон*, *голд мис* не са зачеркнали брака и семейството като опция, просто не ги смятат за приоритет. Въпреки това често срещат затруднения при намирането на партньори, които да приемат избора им за кариерно развитие пред отглеждането на семейство, както и да не се чувстват застрашени от финансовите им възможности.

Традиционалистите смятат, че егоизмът на тези жени подкопава корейското общество и разбива основната социална единица – семейството. Обществото все още не гледа с добро око на богати неомъжени жени. Тъй като те все още се възприемат само като жени, а не професионалисти в кариерата си, често хората смятат, че има нещо съмнително зад „богатството“ им. Въпреки това бизнесът започва бързо да се ориентира към платежоспособността на *голд мис* и да се опитва да ги привлича с луксозни стоки и дейности като дегустация на вино.

Тази тенденция е поредното доказателство, че в Корея все още се смята, че жената трябва да се придържа към традиционната си роля на съпруга и майка, да се жертва в името на семейството и да избира между него и кариерата. Въпреки тези широкоразпространени виждания все повече борбени жени започват да създават място за себе си в корпоративния свят.

3.3. Самотните възрастни хора

Младите не са единствени, които избират или са принудени да са сами. Всъщност за 2021 г. процентът на единичните домакинства, съставени от хора в 60-те си години достига 16,4% (Статистика Корея 2021). Само за 10 години броят на самоубилите се хора над 65-годишна възраст се увеличава почти четирикратно до 4378 през 2010 г. (Чуе 2013). Това поставя Корея сред страните от развития свят с най-висок процент на този тип самоубийства. Това е така, защото все още са запазени конфуцианските норми, според които родителите трябва да направят всичко по силите си, за да осигурят добро бъдеще на децата си, което в последно време включва изчерпване на всичките им спестявания за образование. Икономическият успех на държавата обаче е размил факта, че в замяна родителите трябва да изкарат преклонните си години под грижите на децата си и именно заради това доскоро социалните осигуровки и домовете за възрастни са рядкост. Родителите виждат жертвите за децата си като еквивалент на пенсионен план. В модерното семейство, което гледа към бъдещето, а не към прародителите, децата са всичко, което родителите имат за своето бъдеще – за здравна и финансова подкрепа и удобен живот в напреднала възраст. Заради преселението към градовете и изключително конкурентната работна среда родителите обаче все по-често биват изоставени. Вместо с децата си, много възрастни изживяват

последните си години бедни или в обезлюдени села. Тази ситуация се вижда и в поговорката „един родител може да се грижи за десет деца, но десет деца не могат да се грижат за един родител“ (한 부모는 열 자식 거느려도 열 자식은 한 부모 못 거느린다). Корейското общество традиционно е подкрепяно от будистките и конфуциански ценности, които подчертават усърдието, търпението и скромността. Проблемите на индивида са второстепенни, докато запазването на достойнството, особено това на семейството, е най-важно. Затова и много възрастни хора предпочитат да се самоубият, вместо да товарят семейството и роднините си с проблемите си или грижата за тях. Има и възрастни, които дори смятат, че не заслужават помощ от децата си, защото са били бедни и не са могли да им осигурят добро образование. Така изглежда, че дори в преклонна възраст вижданията за образованието продължават да влияят върху семейните отношения и самопреценката на членовете му.

Правителството започва създаването на обществена пенсионна система чак през 1988 г., но парите едва покриват основните разходи за живот, а и много от най-възрастните корейци, които са поставили основите на икономическото чудо на нацията, не са осигурени, защото не са били в трудоспособна възраст, когато е създадена системата. Доклад на правителството от 2011 г. показва, че само четири от всеки десет души на възраст над 65 години получават пенсия или имат спестявания. Много хора всъщност не са успели да спестят достатъчно пари, защото са харчили прекалено много за образованието на децата си, но в днешно време дори доброто образование не може да гарантира финансова сигурност. Освен това държавата осигурява само хора, чиито деца не са способни или не желаят да ги издържат (Чуе 2013). Това поставя родителите, които са жертвали всичко за наследниците си, пред унизителната участ да признаят, че те не искат да им помогнат. Много хора продължават да се жертват за децата си и живеят в крайна бедност, без да искат помощ, просто за да не са им в тежест, или взимат решението да сложат край на живота си. През 2011 г. 48,6% от възрастните хора в Корея живеят в бедност³² - най-високият процент сред 34-те страни от ОИСР (Макъри 2017), където средната стойност е 13,5%. Корейското общество застарява с изключителни бързи темпове – само за 17 години преминава от „застаряващо“ в „застаряло“. Хората, родени по време на бейби бума³³, скоро също ще се

³² Определено като получаващи 50% или по-малко от средния доход на домакинствата

³³ Бейби бумът в Корея настъпва след корейската война между 1955 и 1963 г.

присъединят към тази група, като *Статистика Корея* предвижда, че населението ще стане „супер застаряло“ през 2025 г. Несъмнено ще се наложи корейското семейство и отношенията между членовете му да претърпят още промени заради застарялото бъдеще, което изглежда неизбежно.

В семейството се създава двоен стандарт – родителите отглеждат децата си според традициите и жертват всичко за тях в опит да им осигурят възможно най-доброто бъдеще, което впоследствие да се отрази и на статуса на семейството. Децата израстват с очакванията, че родителите им са длъжни да им осигурят всичко необходимо за летящ старт в живота, брака и кариерата, но все по-нарастващ брой забравят, че трябва да се отблагодарят за тези грижи. Така много родители в преклонна възраст се оказват сами и без спестявания, защото са изхарчили всичко за децата си, които пък са създали ново семейство и са забравили родното. Това показва и бавното преминаване от колективизъм към индивидуализъм. Въпреки че все още семейството е най-важната социална единица и все още много хора спазват традициите и се грижат за семействата си, тенденцията на нарастващ брой изоставени възрастни показва променящите се стандарти.

Обобщение

Голяма част от конфуцианските норми са запазени в ядрото на корейското общество, семейство и човешки отношения, но се оказват в несъответствие с особеностите на модерния свят и водят до появата на нови феномени като соло култура, както и множество социални проблеми, като полово неравенство, култура на прекомерно образование, отказ от брак, раждане и дори от семейство, както и впоследствие бедно застаряло население и недостиг на работна ръка.

Вековната конфуцианска традиция създава сериозно полово неравенство, с което държавата се бори и до днес. Повсеместното придържане към ролите и патриархалните виждания отрежда дома като основна грижа на жената, но скъпият живот и необходимостта от диплома, дори понякога само за престиж, вкарват жените на пазара на труда. Образованието е една от първите стъпки по пътя за равни права и възможности, но и още финансов товар за родителите с повече от едно дете, които сравнително доскоро избират да образоват само синовете си.

Жените са изправени пред множество предизвикателства като разлика в заплащането, дискриминация, двойна отговорност в дома и на работа и майчинство. Въпреки това младите мъже смятат, че те самите са жертви на дискриминация в резултат на държавните политики, насочени към равенството между половете. Мъжете не желаят да поемат изцяло финансовата отговорност за издържане на семейство, но в същото време не искат да имат конкуренция в образованието и за работни места от страна на жените. Сблъсъците между феминистки и анти-феминисти създават сериозно сътресение в държавата дори на политическо и корпоративно ниво и спомагат за напрежение между половете, което започва да се усеща на всички нива от живота в страната, а в по-екстремните си форми дори да създава реален страх от обвързване.

Дългите години, прекарани в учене и различни образователни институции, изключително конкурентното общество, както и строгите йерархични социални отношения и норми за поведение на колективното корейско общество, подтикват все повече хора да започнат да се ориентират към индивидуализъм. Липсата на финансова стабилност, строгите конфуциански очаквания и нарастващия брой изисквания към индивида за успех също са сред факторите, допринасящи за това, както и за решението на все повече хора да се откажат от създаването на семейство и да се съсредоточат върху себе си и кариерата си.

Рязкото увеличение на броя жени на трудовия пазар не е изненадващо развитие на фона на икономическата нестабилност и високите проценти на безработица сред младите. Тази динамика води до променени виждания сред жените относно предимствата на финансовата независимост пред брака. Може да се каже, че тенденцията на дефамилизация или намаляването на семейния живот и отношения е въпрос на практичност. С други думи, именно традиционните роли и финансовата тежест, особено по образованието на децата, са ключовите фактори при взимане на екзистенциални решения за бъдещето на индивида и отказа от семейство.

Създаването на соло култура в строго колективното корейско общество е показателно за желанието на младите за по-голяма свобода при вземането на решения и независимост. То може да се разглежда и като опит за отдръпване от конфуцианските социални норми за поведение, отношения и роли. Популяризирането на самостоятелните социални дейности като хранене и пиене, както и разчупване на заобикалящото ги табу

може да се смятат за естествена социална еволюция, възникнала впоследствие на феномени като поколението *сампо*, преобладаващите единични домакинства и като цяло все по-големия брой хора, които се отказват от брак и деца и избират да се посветят на себе си.

Огромният брой на възрастни хора, които живеят в крайна бедност или дори без дом, също ясно илюстрира отслабването на конфуцианските ценности или по-точно на синовната почит. Ироничното е, че някои хора са изоставени от децата си, защото не са могли да си позволяват да вложат достатъчно в образованието им, а други живеят в бедност поради обратната причина – вложили са всичко в бъдещето на децата си, но не са получили нищо в замяна.

Всички нови тенденции в обществото и ориентирането към индивидуални дейности показват, че много хора не искат и не могат да си позволят да спазват семейно насочените традиции на колективното общество, както и че не са съгласни с йерархичните норми и изисквания за поведение и междуличностни отношения. Може да се каже, че централната роля на семейството се е запазила и до днес, но тя е толкова голяма, че много от младите корейци започват да го виждат като бремене и предпочитат да живеят сами, вместо да му се посвещават и да живеят за други хора.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на направеното проучване се очертаха следните особености:

В Корея семейството е най-малката и най-централна социална единица. Конфуцианството и колективизмът, които царят от векове на полуострова, диктуват строга загриженост за обществото и общественото мнение и поставят семейството в центъра на живота и морала. На членовете на семейството не се гледа като на индивиди, които имат свободата да вземат решения за себе си. Те са част от групата и трябва да взимат решения за собственото си бъдеще и развитие, съобразени със семейството и неговите нужди и благосъстояние.

Корейският фамилизъм може да се опише като модел на социална организация, към която са свързани и формулирани всякакъв вид ценности за поддържането, продължаването и функционирането на семейната група, съставена от кръвни роднини. Индивидите не могат да бъдат независими от семейството и първостепенно значение се отдава на семейството като цяло, а не на самите членове. Освен това този семеен модел на поведение, междуличностни отношения и ценностна система се прилагат и във всички други социални области извън границите на семейството.

В процеса на анализ урбанизацията, модернизацията и западните ценности се очертават като основни фактори за трансформациите в семейните отношения, структура, роля и състав. Урбанизацията, подтикната от необходимостта за по-добро образование и работни възможности, намалява драстично броя на членовете на едно домакинство и затвърждава нуклеарното семейство като норма. Модернизацията на държавата, законите, образованието, технологията и т.н. въздейства на семейството, като му дава повече възможности, например за миграция и социална мобилност. Западните ценности и особено разпространението на християнството и образованието спомагат много за издигането на подчинения статус на жените, оказвайки директно влияние върху динамиката в семейството и предоставяйки нова роля на жената извън дома.

Всички тези промени и нови възможности обаче не карат хората да загърбят традициите си. Може да заключим, че конфуцианските ценности започват да се

трансформират и да показват по-голяма приемственост, но категорично се запазват в ядрото на семейството и човешките взаимоотношения.

Конфуцианството подчертава важността на ранга и статуса и определя ролята на всеки не само в обществото, но и в рамките на семейството. Въпреки че вече не се наблюдава полово разделение в обществото, все още има строго определени норми, които трябва да се следват, както и поведение, задължения и отговорности, които се класифицират като „женски“ и „мъжки“. Макар в днешно време хората да имат по-голяма свобода и избор, в рамките на семейството те все още се придържат към отредените им от конфуцианството роли, а именно - жената се грижи за дома и децата, докато мъжът изкарва прехраната. С издигането на статуса на жените и важността, която се придава на децата за бъдещето и просперитета на цялото семейство, авторитетът на патриарха намалява, но далеч не изчезва и Корея все още може да се разглежда като патриархална държава.

Фактът, че основните семейни отношения не са тези между съпрузите, а между родителите и децата, също не е изненадващ, като се има предвид, че конфуцианството поставя връзката баща-син в центъра на семейната динамика. Разширяването на тези отношения до майката и дъщерята, като майката не губи основната си роля, е пример за способността на конфуцианските традиции да се трансформират и приспособяват, но и да запазват основополагащото си място в семейните ценности.

Друг ярък пример за присъствието на традиционните виждания е важността и властта, която имат родителите на съпруга, не само в отношенията на новото семейство, но и дори при избора и одобряването на брачен партньор. Всъщност, заради дълбоко вкоренените виждания за синовна почит и подчинение, всички родители смятат, че имат правото и дори задължението да се месят в живота на детето си и да го контролират. Разбира се, това се прави за благо на детето и цялото семейство, в рамките на йерархичните виждания, че по-възрастните знаят по-добре и имат правото да взимат решения за цялото семейство.

С постигането на целите за проследяване на устойчивостта на основните конфуциански ценности в съвременieto и изясняване на факторите, които водят до промяна в семейната структура и функция, се доказва хипотезата, че конфуцианските норми са

устойчиво залегнали в основата на съвременното корейско семейство и до голяма степен все още определят отношенията между членовете му.

Традиционните конфуциански виждания диктуват, че образованието е най-висша цел и най-сигурният начин за издигане в обществото. Културният аспект в отношението към образованието в Корея е изключително силен и допринася много за благосъстоянието на обществото, където конфуцианската концепция за саморазвитие чрез образование все още е широко разпространена. Идеологията е застъпена на полуострова още от първите корейски държави, като постепенно оформя образователните институции и традиции. Особено силно е влиянието ѝ по време на Чосон, когато конфуцианството, образованието и успехът са неразделни.

Тази традиция се запазва през вековете и в съвременна Корея образованието и частните уроци стават толкова важни, че организацията и разходите по образованието реорганизируют семейната динамика, структура и отношения и дори допринасят за екзистенциални решения като ограничаването до едно дете или пълния отказ от деца.

Тъй като в Корея цари идеята, че човек може да си намери добре платена работа само с добро образование, то служи и като символ на статус и е важен критерий при намирането на партньор. Макар повечето бракове да са по любов, заради вековната традиция на уредени бракове много корейци имат прагматично виждане към брака и финансовата стабилност, която той носи. Така дипломата и заплата всъщност се оказват основни при избора на партньор и сключване на брак. Фактът, че много хора смятат, че финансовите възможности са ключови за определението „добър“ родител и мислят, че не трябва да имат деца, ако не могат да им осигурят множество частни уроци, чрез които да успеят в живота, е красноречив относно мястото на образованието в корейското семейство.

Въпреки че жените в днешно време се образуват и работят, тяхната най-важна функция остава традиционната роля на майка. Те трябва да отгледат и образуват децата, като се окачествяват именно чрез техните постижения и провали. Кариерата на майката също се определя от образованието на детето – повечето жени са принудени да напуснат работа, след като сключат брак или забременеят, но често се налага да си търсят почасова такава, когато разходите за задължителните частни уроци започнат да се увеличават с напредването на възрастта на детето.

Макар бащата вече да не е строгият отдалечен авторитет от миналото, от него все още се очаква да изкарва прехраната и да не се занимава прекалено много с „женски“ дейности като отглеждането на децата. Въпреки това много бащи вече разбират необходимостта да са част от живота на децата си и дори започват да си взимат отпуск по бащинство, което сравнително доскоро е категорично табу.

Децата прекарват по-голямата част от детството си в различни образователни институции и нямат много време, което да прекарват с родителите си. Основните теми на разговор между родителите и децата изглежда са свързани с образование, оценки и академични постижения, което често води до стрес, фрустрация, самота и чувство за неразбиране у децата.

Прякото влияние на образованието върху семейната структура се вижда ясно от новите семейните форми като *кироги каджок* или „уикенд двойките“. Фактът, че хората прибягват до миграция и са склонни да живеят разделени от съпрузите си в продължение на години в името на образованието, затвърждава мястото и въздействието му.

Може да се каже, че структурата на семейството се променя от вертикална към хоризонтална - от доминирана от съпруга към доминирана от съпругата и от ориентирана към бащата към ориентирана към децата. Една от основните причини за тази трансформация е именно значението, което придобива образованието. Родителите жертват собствените си интереси и дават всичките си пари, за да могат да осигурят възможно най-доброто образование за децата си. То от своя страна дава възможност за по-престижна работа, което е начин цялото семейство да се издигне в обществото и да си осигури по-добър живот. Макар да изглежда, че родителите се жертват за детето, всъщност усилията са в името на семейството. През цялата история на Корея образованието е запазено само за аристокрацията, а в днешно време, когато е достъпно за всички, родителите предпочитат да осигурят на децата си добро образование, вместо да им оставят наследство. Децата от своя страна правят всичко възможно да просперират, за да прославят семейното име и да не разочароват родителите си. В миналото хората се жертват заради репутацията на семействата си и придобиват идентичност, като се прекланят пред предците си, докато в съвременното корейско общество хората се посвещават на репутацията на семействата си и се идентифицират чрез успеха на потомците си. С други думи, традиционното корейско

семейство е ориентирано към предците си, докато съвременното - към бъдещето. Това, което остава непроменено, е, че индивидът продължава да придобива своята лична идентичност чрез семейството.

Чрез анализиране на мястото на образованието в страната и прякото му въздействие върху семейните форми, роли и решения за семейно планиране се затвърждава и втората хипотеза, че образованието, върху което конфуцианството поставя силен акцент, е основен фактор в семейните отношения, роли, форми и състав в съвременна Корея.

Установените в хода на анализа запазени конфуциански норми в ядрото на корейското общество, семейство и човешки отношения се оказват в несъответствие с изискванията на съвременния свят и водят до множество социални проблеми като полово неравенство, култура на прекомерно образование, отказ от брак, деца и дори от семейство, както и впоследствие на това до бедно застаряло население и недостиг на работна ръка.

Сегрегацията на половете в продължение на векове и силният акцент върху това, че те са изключително различни и не просто могат, но и трябва да изпълняват коренно различни функции, спъва развитието и допринася за поддържане на половото неравенство. Това изкуствено разделение, породено от конфуцианските възгледи, създава напрежение и проблеми не само в обществото и на работното място, но и създава истински страх от обвързване сред много хора от по-младите поколения, които просто избягват противоположния пол. Тази притеснителна реалност със сигурност не спомага създаването на здравословна връзка и впоследствие на семейство.

Желанието на младите за почивка след дългите години учене, избягване на строгите социални норми и широкозастъпеното виждане, че жените могат да имат или семейство, или кариера, но не и двете, допринася за създаването на нови феномени като поколението *сампо* и така наречената соло култура. Те могат да се разгледат и като опит за преминаване към индивидуализъм и откъсване от традиционното подчинение на семейството, множеството ангажменти към новите роднини след брак и най-вече стремеж към време за личностно израстване и намиране на себе си. Заради дългите часове, които децата трябва да влагат в образованието си, голяма част от тях нямат физическо време, което да прекарват с приятели и да се забавляват, което означава и, че започват да откриват себе си на много късна възраст. Освен това, подчинени на нормите за *хьо*, докато са със семейството си,

децата нямат право на свобода и личен избор. Това кара най-младите работещи поколения да напускат родния дом възможно най-бързо, приоритизирайки свободата и самостоятелността пред финансовата независимост.

Огромният процент на забравени възрастни хора, които живеят в крайна бедност, също илюстрира отслабването на конфуцианските очаквания сред по-младите поколения, особено тези за реципрочност, и затвърждава идеята, че в днешно време не е достатъчно семейните отношения да се упоават само на авторитет, йерархия, синовна почит и чувство на задължение. Мястото на образованието се вижда и при това обществено явление, тъй като много възрастни смятат, че нямат право да искат децата им да се грижат за тях, ако не са могли да си позволят да ги образуват добре.

Чрез анализа на новите тенденции в корейското общество може да стигнем до заключението, че те затвърждават обръщането на много хора към индивидуализма. Изглежда младите поколения виждат необходимост от промяна, както и че не всички традиции отговарят на реалността на развитата икономика. Зараждането на соло култура в колективното общество и отказът от най-важната традиционна ценност – семейството, показват желанието за отдалечаване от конфуцианските норми, които са повсеместни сред по-старите поколения.

Стремежът на хората да живеят свободно, без да са ограничавани от строги очаквания, предопределени роли, рестрикции при комуникация и авторитарност на база йерархия изглежда е по-силен от налаганата идея от по-старите поколения, че традицията трябва да бъде запазена на всяка цена.

Проследяването на новите феномени и социални проблеми, които възникват в страната вследствие на сблъсъка на конфуцианските виждания с изискванията на модерния свят, допринася за доказване на хипотезата за повсеместното присъствие на конфуцианските ценности и затвърждава втората ѝ част, а именно, че несъответствието на конфуцианството със съвременното води до редица социални проблеми в държавата, като изострено неравенство и неразбирателство между половете. Освен това подчертава опитите за промяна от страна на по-младите поколения, при които се наблюдава отслабване на конфуцианските ценности.

Основни приноси на дисертационния труд:

1. Дисертационното изследване представлява първото в България проучване на семейните отношения в Република Корея.
2. Проследява традиционните конфуциански ценности, които са водещи в семейните отношения в Корея и до днес.
3. Обвързва конфуцианството и образованието с традиционното и съвременно семейство и изяснява взаимовръзката и влиянието им.
4. Анализира влиянието на образованието върху човешките избори като тези на партньор и брой деца, както и мястото му в реорганизирането на семейните отношения с насоченост към детето и образователните му нужди.
5. Проследява корените на систематичното полово неравенство, както и непрякото влияние на конфуцианството върху други социални проблеми като нежеланието за сключване на брак и ниската раждаемост.
6. Представя нови социални феномени като соло културата, поколението *сампо*, *голд мис* и т.н. и ги проследява до бремето на традиционните очаквания и финансовите изисквания на образованието.

Настоящата дисертацията не претендира за изчерпателност по темата. Корейското семейство е комплексно и динамично и различните му аспекти, както и взаимовръзката му с конфуцианството и образованието, са многобройни. Изследването трябва да бъде приемано като началото на този процес, както и като отправна точка за следващи такива. Корейското общество и развитие са изключително динамични и тепърва предстои да се установи кои семейни структури, функции и ценности, както и кои от новите феномени ще се окажат устойчиви и занапред.

ПРИЛОЖЕНИЕ №1

Речник на термини, изрази и неологизми, отнасящи се към семейните отношения и новите социални феномени в Корея.

Акитеккиджъмам 아키텍지맘 или „майка-архитект“ е нова мода сред майките, която се появява през 2016 г. Това са майки, които щателно планират всичко, свързано с детето си, сякаш проектират архитектурни чертежи. Поради факта, че все повече жени сключват брак по-късно и раждат първото си дете в 30-те или 40-те си години, като съставят внимателен план на забременяването, раждането и образованието на детето си.

Алфа гърл 알파 걸 идва от английското *Alpha Girl* (алфа момиче) и се отнася за елитни момичета, които са добри не само в образованието, но и във всички други аспекти. Те се характеризират с голяма активност, самоувереност и амбиция. Заради успехите си много от тях срещат трудности при откриването на подходящ съпруг, който да не се комплексира и да приема постиженията и независимостта им.

Голд мис 골드 미스 се използва за неомъжени жени в 30-те или 40-те си години, които имат висше образование и годишна заплата от над 40 милиона вона. Тъй като нямат семейства, за които да се грижат въкъщи, тези жени могат да се посветят изцяло на кариерата и на себе си. Терминът произлиза от английското *old miss*, което означава, че жената „не е успяла“ да се омъжи, докато *голд мис* просто е избрала да не го прави. За разлика от *нихон*, *голд мис* не са зачеркнали брака и семейството като опция, просто не ги смятат за приоритет. Въпреки това често срещат затруднения при намирането на партньори, които да приемат избора им за кариерно развитие пред създаването на семейство, както и да не се чувстват застрашени от финансовите им възможности.

Едюнуо 에듀푸어 е нов социален статус, породен от тежестта на разходите за допълнително образование. Изразът е създаден от английските думи за „образование“ (*education*) и „беден“ (*poor*) и се отнася за семейства, които са задължнели поради разходи за образование и живеят в бедност.

Иденам 이대남 е съкратено от *иденамсон* (20 대남성) и означава „мъже в 20-те си години“, като се използва за такива, които имат негативни виждания за феминизма. Терминът се появява в края на 2010-те години и придобива широка популярност по време на предизборните кампании и изборите за президент през 2021-2022 г.

Иденъо 이대녀 е съкратено от *идейосон* (20 대여성) и означава „жени в 20-те си години“, като се използва за такива, които защитават правата си и заемат позиция срещу системната дискриминация, на която са подложени. Неологизмът се появява в отговор на *иденам* в края на 2010-те години и придобива широка популярност по време на предизборните кампании и изборите за президент през 2021-2022 г.

Инманчу 인만추 или „търсене на изкуствени срещи“ е противоположното на *чаманчу*. *Инманчу* включва всякаква „помощ“ за намиране на половинка, като запознанства чрез приятели, групови срещи, сватовнически агенции и дори приложения за запознанства - средства, към които все повече хора прибегват.

Йолчон ней 열정페이 буквално означава „заплащане за страст“ и е саркастично наименование на идеята, че младите трябва да оценяват опита, който получават на работното място, дори без да им се плаща. Страстта на работниците трябва да компенсира липсата на приемлива заплата и лошите работни условия.

Каннам омма 강남엄마 или Каннам майка е друг популярен термин за майки, които микроменаждат образованието на децата си. Тъй като Каннам е най-скъпият квартал в Сеул, известен с високия си стандарт на живот и добри образователни институции, там живеят богати майки, готови да платят всяка цена за образованието на децата си.

Кенгоруджок 켄거루족 или „племе кенгуру“ често се използва за неомъжени мъже и жени, които са избрали да останат икономически зависими от родителите си до края на 30-те си години. Този феномен се наблюдава още от 80-те години на миналия век, но изразът започва да се използва от приблизително 2000 г. насам, когато настъпва период на висока безработица сред младите хора, които наскоро са завършили университет, но продължават да живеят с родителите си, защото не могат да си намерят работа. Феноменът има и „традиционни“ корени – това съжителство позволява на децата да се грижат по-лесно за

остаряващите си родители, като същевременно спестяват пари за бъдещето. Освен това, по-консервативните родители не разрешават на неомъжените си дъщери да живеят сами.

Кирогги ана 기러기 아빠 или „баща гъсок“ е терминът за бащите в *кироги каджок*, които остават да пребивават в Корея и самостоятелно да издържат двете домакинства.

Кирогги каджок 기러기 가족 или „семейство диви гъски“ е разделено транснационално семейство, при което майката и децата емигрират в англоговоряща страна за по-добро образование на децата, докато бащата остава в Корея да издържа семейството като единствен член, изкарващ прехраната. Тази нова семейна форма се появява като опит на семействата да осигурят по-добро образование и съответно кариерни перспективи на децата си в силно конкурентното корейско общество. Макар да са разделени, членовете на семейството до голяма степен продължават да се придържат към традиционните си роли и да жертват нуждите на индивида за благо на цялото семейство.

Кирогги омма 기러기 엄마 или „майка гъска“ е терминът за майките в *кироги каджок*, които живеят в чужда държава с децата си, най-често заради образованието им.

Куатин 과팅 е уредена среща между студенти от различни университети.

Купоседе 구포세대 или поколението *купо* се са хора, които са се отказали от срещи, брак, деца, работа, собствен дом, взаимоотношения, надежда, здраве и външен вид.

Матсон 맞선 е уредена среща за хора, които търсят по-сериозни връзки, т.е. потенциален брачен партньор.

Митин 미팅 е уредена среща на група от шест до осем човека. Изразът идва от английската дума за „среща“ (meeting).

Молка 몰카 представляват малки шпионски камери, които се инсталират тайно и незаконно, с цел заснемане на воайорски изображения и видеоклипове на жени. Камерите се инсталират често в обществени тоалетни, но има и много случаи на нелегално сложени камери в хотели, стаи за преобличане във фирми и дори болници. Записите най-често се качват в порно сайтове.

Муминседе 무민세대 или поколението *мумин* е сред новите думи за младите хора, които са уморени от конкурентното общество. Изразът е съставен от йероглифа за липса, отрицание - „му“ (無; 무), мин от английското *mean* (значение) и *седе*, което означава поколение. Това е наименованието за млади хора, които намират смисъл в привидно безсмислени неща. Поколението *мумин* се противопоставя на забързаното корейско всекидневие и вижданията, че „трябва да бъдат успешни на всяка цена“ и „да живеят по труден начин“.

Нунчи 눈치 буквално означава „измерване с очи“ и може да се преведе като „досетливост“, но всъщност означава да може да разбираш настроението, чувствата и мислите на другите. Колективното корейско общество, изградено на множество норми и формалности в общуването, прави хората толкова културно приспособени към мисленето и поведението на другите, че всъщност могат да „четат“ мислите и чувствата на останалите. Феноменът играе основна роля в комуникацията не само в обществото, но и в семейството.

Опоседе 오포세대 или поколението *опо* се са хора, които освен от срещи, брак и деца са се отказали и от работа и собствен дом.

Пенгуин ana 펭귄 아빠 или „татковци пингвини“ се използва за бащи от транснационални семейства, които са с по-ниски доходи и не могат да си позволят да посещават семействата си в продължение на години.

Пийоне 비연애 или „отказ от романтика“ е част от феминисткото движение 4П.

Писекс; нисонгуанге 비섹스; 비성관계 или „отказ от сексуални отношения“ е част от феминисткото движение 4П.

Пихон 비혼 е неологизъм, който показва нежеланието на хората за брак. Докато *михон* (미혼) означава несемеен човек, *пихон* се използва за хора, които са избрали да останат необвързани и нямат намерение да сключват брак. Много жени избират живота на необвързани не защото имат нещо против мъжете или смятат, че няма добри такива, а защото обществото диктува жените да са в по-неизгодно положение, когато са във връзка.

Пичулсан 비출산 или „отказ от раждане“ е част от феминисткото движение 4П.

Саданорак 사당오락 означава, че учениците, които спят по четири часа на нощ, ще влязат в университет, докато онези, които спят по пет - не. Неологизмът започва да се използва през 70-те години на миналия век.

Сампоседе 삼포세대 или поколението *сампо* се появява под натиска на конкурентното и високотехнологично съвременно общество и скъп живот, както и в резултат на опитите за отдръпване от колективизма и конфуцианските норми. *Сампо* означава да се откажеш от три неща - срещи, брак и деца, т.е. най-важните неща за традиционното корейско общество.

Советин 소개팅 е уредена индивидуална среща, най-често организирана от някой познат на двамата участници, който мисли, че биха си допаднали.

Суип шинбу 수입 신부 или „внесени“ съпруги е феномен, който се наблюдава основно в обезлюдяващата провинция, където има повече мъже, отколкото жени. Заради конфуцианските виждания, че човек трябва на всяка цена да сключи брак и да се сдобие с наследник, много мъже прибягват до услугите на брачни брокери и си внасят съпруги, предимно от Югоизточна Азия (Виетнам, Китай, Тайланд).

Теджондон ана 대전동 아빠 се използва за баща, който наема квартира в Течи (Каннам, Сеул), за да може децата му да учат в квартала.

Токсури ана 독수리 아빠 или „татковци орли“ се използва за бащи от транснационални семейства, които финансово могат да си позволят да летят до другата държава по всяко време.

Туеджи ана 돼지 아빠 или „баща прасе“ се използва за бащи, които също играят важна роля в образованието на детето си. Благодарение на връзките си, те най-често помагат с различните аспекти за приема в образователен институт като писане на есе или мотивационно писмо. Този феномен е сравнително нов и не се среща толкова често, колкото „майка прасе“.

Туеджи омма 돼지 엄마 или „майка прасе“ се отнася за майка, която не работи и посвещава цялото си време на детето и образованието му. Тя се превръща в нещо като

треньор или мениджър на детето, който се грижи то да бъде включено в най-добрите частни уроци и непрекъснато го насърчава да учи повече и мотивира за бъдещето. Тези майки създават малки, сложни социални мрежи, основани на приятелства, хобита, социален статус или образование, и имат информация за всички най-добри образователни институти в страната.

Уанта 왕따 или „аутсайдър“ е понятие, което диктува голяма част от социалното поведение в страната, тъй като никой не иска да бъде отритнат от групата. В колективното корейско общество възприемането като аутсайдър е пагубно за индивида, и поради тази причина хората следват обществено приетите норми, просто за да не се чувстват или да не бъдат възприемани като *уанта*.

Уединнуо 웨딩푸어 или “бедни заради сватба“ идва от английските думи wedding и poor. Неологизмът се използва за хора, които са финансово затруднени, заради огромните разходи по сватбата им.

Хел Чосон 헬조선 е фраза, съставена от английската дума „ад“ и кралство Чосон. С нея младите поколения изразяват фрустрацията си от политиката на правителството, високия процент младежка безработица, икономическото неравенство, прекомерното работно време и невъзможността да се избяга от бедността.

Хонбан 혼밥 или „хранене сам“ става изключително популярен феномен през последните 3-4 години. Той е неочакван за Корея, тъй като в страната храненето се счита за социална дейност и доскоро е категорично табу човек да се храни сам. Думата е съставена от *хон* – „сам“ и *пап* – „храна, ориз“.

Хонджок 혼족 е съставен от *хон*, което означава „сам“ и *чок* - „семејство“, „племе“. Използва се за хора, които не само не се притесняват да извършват социални дейности сами, но дори избират да живеят самостоятелно. Неологизмът навлиза през 2017 г. Популарността му често се приписва на социалния натиск на съвременото за ограничени възможности за взаимодействие с другите и на липсата на време за самия себе си.

Хоннол 혼놀 или „забавление сам“ е съставено от *хон* – „сам“ и *нол* – „игра“ и се използва за хора, които избират да се забавляват сами. Една от най-популярните дейности

е така нареченото „монетно караоке“ (코인 노래방). То представлява миниатюрна бутка, където се заплаща с монета в машината за караоке, т.е. без контакт с други хора.

Хонсул 혼술 или „пиене сам“ не отстъпва на *хонбап* по популярност. Тъй като дори излизането с приятели или колеги е регламентирано и натоварено с определени изисквания за социално поведение, много хора започват да предпочитат да излизат сами, за да могат да си починат и да не се налага да се съобразяват с предпочитанията на хората по-високо в йерархията. Изразът е съставен от *хон* – „сам“ и *сул* – „алкохол“.

Хонхен 혼행 или „ходене на екскурзия сам“ също започва да става норма в страната. Изразът е съставен от *хон* – „сам“ и *хен* от *йохен* – „екскурзия“.

Хоньон 혼영 или „гледане на филм сам“ също започва да става популярно и социално прието. Изразът е съставен от *хон* – „сам“ и *йон* от *йонхуа* – „филм“.

Хуешик 회식 е фирмено събиране, което се провежда след работа и често може да продължи цяла нощ. Този вид събития най-често са инициирани от по-висшестоящите и присъствието на останалите служители е много силно препоръчително. Понякога служители дори са принудени да спят в хотели или обществени бани, защото нямат време да се приберат, преди отново да отидат на работа.

Хьо 효 е синовната почит, която се смята за най-висшата добродетел сред конфуцианските ценности. Уникалността на *хьо* се крие в изискването за безусловно, еднопосочно и абсолютно подчинение на родителите, както и в характерните за него формализирани модели на поведение. Не е достатъчно децата само да изпитват уважение към родителите си, те трябва също да показват своите мисли, чувства и загриженост в поведението и отношението си. Освен това децата трябва цял живот да се отблагодаряват на родителите си за грижите им, дори след като родителите вече не са сред живите.

Чаманчу 자만추 е жаргон, който означава „търсене на естествени срещи“. Тъй като младите прекарват по-голямата част от времето си в учене, а след това на работа, рядко им остава физическо време за запознанства и срещи. *Чаманчу* е романтична визия за среща със съдбовната си половинка, докато учиш в кафене, пиеш в бар или при всякакви други обстоятелства, които са чисто случайни.

Чамсе апа 참새 아빠 или „баща врабче“ се използва за мъж, който не може да си позволи да изпрати децата си в чужбина, а вместо това наема малък едностаен апартамент за жена си и децата в Каннам.

Чилпоседе 칠포세대 или поколението *чилто* се отнася за хора, които са се отказали от срещи, брак, деца, работа, собствен дом, взаимоотношения и надежда.

Чиманарам 치맛바람 се използва за силно покровителствени майки, месеци се непрестанно в образованието на децата си. Терминът се появява през 60-те години на миналия век и буквално означава „пола“ и „вятър“, т.е. символизира вятъра, който се създава при движение на женска пола. *Чиманарам* има социално негативна конотация, тъй като означава, че жената има пресилени реакции или е твърде обсебваща в определена ситуация.

Чон 정 е една от най-важните корейски културни ценности, обозначаваща специфично чувство, което може да се опише като лоялност и силна емоционална връзка с хора и места. Корейците казват, че *чон* е по-дълбоко от любовта и приятелството и става по-силно с времето. Тази концепция е изградена върху емпатия, уязвимост, доброта и отблагодаряване. Чувството се заражда постепенно и е най-силно към роднините. *Чон* играе много важна роля в близките междуличностни отношения и особено в семейните такива.

Чумал пубу 주말 부부 или „уикенд двойки“ започват да се появяват в Корея през 90-те години на миналия век. С развитието на транспорта и инфраструктурата и увеличаващия се брой на работещите жени и централизацията на населението в Сеул двойки, работещи в различни градове, започват да живеят разделени през седмицата и да се срещат само през уикенда. Тази семейна форма възниква основно поради икономически и образователни причини – най-важните фактори при вземането на решения в съвременното корейско общество.

Шиппо/уанпоседе 십포/완포세대 или поколението *шиппо* се отнася за хора, които са се отказали напълно от живота.

1 ча, 2 ча, 3 ча 1 차, 2 차, 3 차 или „първи, втори и трети етап“ се отнася до вечерните излизания в Корея. Както повечето неща в държавата, този тип развлечения също е

регламентиран и включва поне три заведения, наречени етапи – най-често ресторант, караоке и кафене.

4П 4 非 е движение, стартирано от млади феминистки, което включва отказ от брак, раждане, романтика и сексуални отношения. Движението критикува пронаталистките политики в държавата, като в същото време предлага различни форми на дискусии и практики за самопомощ, които са изрично ориентирани към индивидуалното бъдеще на жените.

ПРИЛОЖЕНИЕ №2

Поговорки, пословици и изрази, свързани със семейството. Материалите са събрани по време на работа на терен, както и от „Речник на корейски език за високо ниво“ (고급 한국어 학습사전)

한 부모는 열 자식 거느려도 열 자식은 한 부모 못 거느린다

Хан пумонън йол чашик конърьодо йол чашигън хан пумо мот конъринда

Един родител може да се грижи за десет деца, но десет деца не могат да се грижат за един родител.

먼 친척보다 가까운 이웃이 낫다

Мон чинчокпода какаун иуши натта

По-добре близки съседи, отколкото далечни роднини.

정 때문에 못 헤어진다

Чон темуне мот хеоджинда

Не могат да се разделят заради чон.

(Използва се за хора, чиито отношения са се променили и искат да се разделят, но не могат да го направят заради силния чон, който изпитват един към друг, породен от дългите години, прекарани заедно, и натрупаните положителни емоции и близост.)

딸은 두 번 서운하다

Тарън ту бон соунхада

Дъщерята те разочарова два пъти.

(Т.е. когато се роди и когато се омъжи)

사회생활은 눈치가 반이다

Сахуесенхуарън нунчига панида

Половината от социалния живот е нунчи.

(Важи напълно и за семейния живот)

할아버지의 재력, 엄마의 정보력, 아빠의 무관심이 공부 잘하는 자녀를 만든다

Харабоджие черьок, оммае чонборьок, апае мугуанишими конбу чалханън чаньоръл мандънда

Богатството на дядото, информираността на майката и безразличието на бащата създават деца, които учат добре.

오래 살면 시어머니 죽는 날 있다

Оре салмьон шиомони чуннън нал итта

Ако живееш дълго, ще дойде ден, в който свекърва ти ще умре.

며느리가 미우면 손자까지 밍다

Мьонърига миумьон сонджакаджи мипта

Ако мразиш снаха си, ще намразиш и внуците си.

고양이 덕은 알고 며느리 덕은 모른다

Кояни тогън алго мьонъри тогън морънда

Котката получава благодарност, но снахата – не.

(Благодарен си на котката, че хваща мишки, но не и на снаха си, че ражда и отглежда внуците ти и чисти дома)

열 사위는 밍지 아니하여도 한 며느리가 밍다

Йол сауинън мипчи анихайодо хан мьонърига мипта

Не мразя десет зетъове, но мразя една снаха.

효성이 지극하면 돌에도 풀이 난다

Хьосони чигъкхамьон торедо пури нанда

Ако синовната почит е голяма, и по камъните расте трева.

가화만사성

Кахуамансасон

Когато в семейството има хармония, всичко е наред.

암탉이 울면 집안이 망한다

Амталги улмьон чибани манханда

Ако кокошката кудкудяка, семейството се разпада.

(Ако жената се намесва във важните семейни въпроси вместо мъжа, нищо няма да се направи правилно и семейството ще се разпадне)

여자는 사흘만 안 때리면 여우가 된다

Йоджанън сахълман ан теримьон йоуга туенда

Жената само три дни да не я биеш и се превръща в лисица.

시어미가 오래 살다가 며느리 환갑날 국수 양푼에 빠져 죽는다

Шиомонига оре салдага мьонъри хуангамнал куксу янпуне паджьо чуннънда

Ако свекървата живее дълго, ще се удави в супата с нудли за 60-тия рожден ден на снахата.

(Използва се за подъл човек, който нарочно създава проблеми и трудности за другите. В Корея 60-тия рожден ден е много важен и се отбелязва с голямо уважение и семейно събиране.)

효부 없는 효자 없다

Хьобу омън хьоджа опта

Ако снахата няма синовна почит, и синът ѝ няма.

굿하고 싶어도 맘며느리 춤추는 꼴 보기 싫다

Кутхаго шиподо манмьонъри чумчунън кол поги шилта

Дори да искаш да направиш кут (шамански ритуал), не искаш да видиш снаха си да танцува.

(Дори да има нещо, което искаш да направиш, не искаш да видиш хората, които мразиш, също да му се наслаждават.)

집안 망신은 며느리가 시킨다

Чибан манишинън мьонърига шикинда

Позорът на семейството е причинен от снахата.

(Използва се, когато член на семейството се държи недостойно и излага на показ семейните проблеми. Друго значение е, че лошият/некадърният човек винаги създава проблеми.)

가까운 집 며느리일수록 흉이 많다

Какаун чип мьонъриилсурок хюни манта

Снахата от съседната къща има много недостатъци.

(Колкото сте по-близки с някого и колкото повече време прекарвате заедно, толкова повече си личат недостатъците му.)

시어미 미워서 개 옆구리 찬다

Шиоми миуосо ке опкури чанда

Мразя свекървата си, затова ритам кучето.

(Да си изкарваш гнева на грешния човек.)

죽은 시어미도 보리방아 찰을 때는 생각난다

Чугън шиомидо порибана чиъл тенън сенганнанда

Когато меля ечемик, се сещам дори за мъртвата си свекърва.

(Когато ти се случи нещастие, се сещаш дори за омразните ти хора.)

효자는 앓지도 앓는다

Хьоджанън алчидо аннънда

Синът³⁴, изпълнен със синовна почит, не се разболява.

(Означава, че хората с изключителна синовна почит няма защо да се тревожат за родителите си.)

효자의 집엔 방바닥에 대가 나온다

Хъоджае чибен панпадаге тега наонда

В къщата на син, изпълнен със синовна почит, расте бамбук от пода.

(Ако човек има синовна почит, боговете ще му помагат и дори от пода на къщата му ще расте бамбук.)

매로 키운 자식이 효성 있다

Меро киун чашиги хъосон итта

Дете, отгледано с пръчка, има синовна почит.

가난한 집에 효자 난다

Кананхан чибе хъоджа нанда

Синовете, изпълнени със синовна почит, израстват в бедни семейства.

(Когато семейството е бедно, синовете виждат как страдат и се стараят родителите им и изпитват силна благодарност за усилията им.)

긴 병에 효자 없다

Кин пьоне хъоджа опта

Няма синовна почит при дълга болест.

(Колкото и да си изпълнен със синовна почит, когато се грижиш прекалено дълго време за болен човек, почитта ще намалее с времето. Ако нещо се проточи прекалено дълго, човек се изморява и губи мотивация.)

남편은 두레박 아내는 향아리

³⁴ Налага се буквален превод, за да се подчертае употребата на „син“, а не просто на дете.

Нампыонън туребак аненън ханари

Съпругът е кофа (за вода от кладенец), жената е делва.

(Означава, че съпругът печели пари навън и ги носи вкъщи, а съпругата ги събира и пази добре.)

돈 모아 줄 생각 말고 자식 글 가르쳐라

Тон моа чул сенгак малго чашиг къл каръчъора

Не мисли за събиране на пари, а научи децата си да пишат.

황금 천 냥이 자식 교육만 못하다

Хуагъм чон няни чашик кьоюнман мотхада

По-важно да образуваме децата си, отколкото да трупаме богатство.

(И двете поговорки означават, че най-скъпото наследство за децата е доброто образование.)

영감 밥은 누워 먹고 아들 밥은 앉아 먹고 딸의 밥은 서서 먹는다

Йонгам пабън нууо мокко адъл пабън анджа мокко таре пабън сосо моннънда

Една жена яде храната на съпруга си легнала, храната на сина си - седнала, а храната на дъщеря си - станала.

(Жената живее най-добре благодарение на съпруга си, по-малко удобно, ако я издържа синът ѝ, а най-трудно се живее в къщата на омъжена дъщеря.)

딸이 셋이면 문을 열어 놓고 잔다

Тари сешимъон мунъл йоро ноко чанда

Ако имаш три дъщери, спиш с отворена врата.

(Трябва да изхарчиш цялото си богатство, за да омъжиш дъщерите си и дори да спиш с отворена врата, няма какво да откраднат.)

딸 먹는 것은 쥐 먹는 것 같다

Тал моннън косън чуи моннън кот катта

Дъщерята яде колкото мишка.

(Означава, че колкото и да са дребни, разходите по дъщерята се натрупват и е все едно си пилееш богатството на вятъра, тъй като дъщерята ще напусне семейството.)

소더러 한 말은 안 나도 처더러 한 말은 난다

Содоро хан марън ан надо чодоро хан марън нанда

Каквото и да кажеш на кравата, то никога няма да излезе навън. Думите, изречени пред съпругата, обаче винаги ще се разнасят.

(Колкото и да говориш на кравата, тя няма да каже на никого, но ако кажеш нещо на жена си или друг член на семейството, със сигурност ще кажат на някой друг. Означава, че трябва да внимаваш какво говориш.)

수탉이 울어야 날이 새지

Суталги уроя нари седжи

Зазорява се, когато пропее петелът.

(Делата в дома трябва да се ръководят от мъжа.)

처가살이가 굶는 내 집만 못하다

Чогасарига кумнън не чимман мотхада

Животът в къщата на жена ми не е толкова добър, колкото в моята къща, в която гладувам.

겉보리 서 말만 있으면 처가살이 하라

Котпори со малман исъмъон чогасари харя

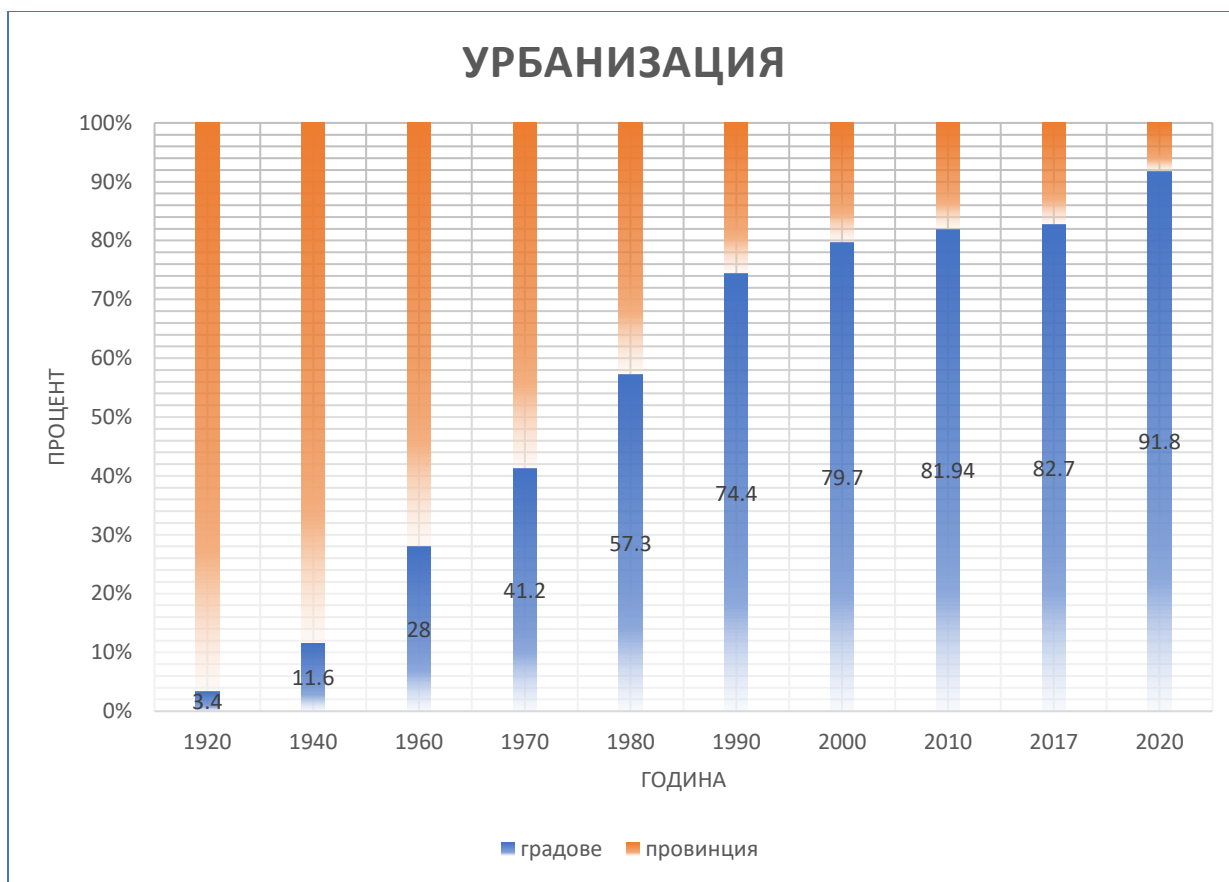
По-добре да гладувам, отколкото да живея в къщата на тъстовете.

ПРИЛОЖЕНИЕ №3

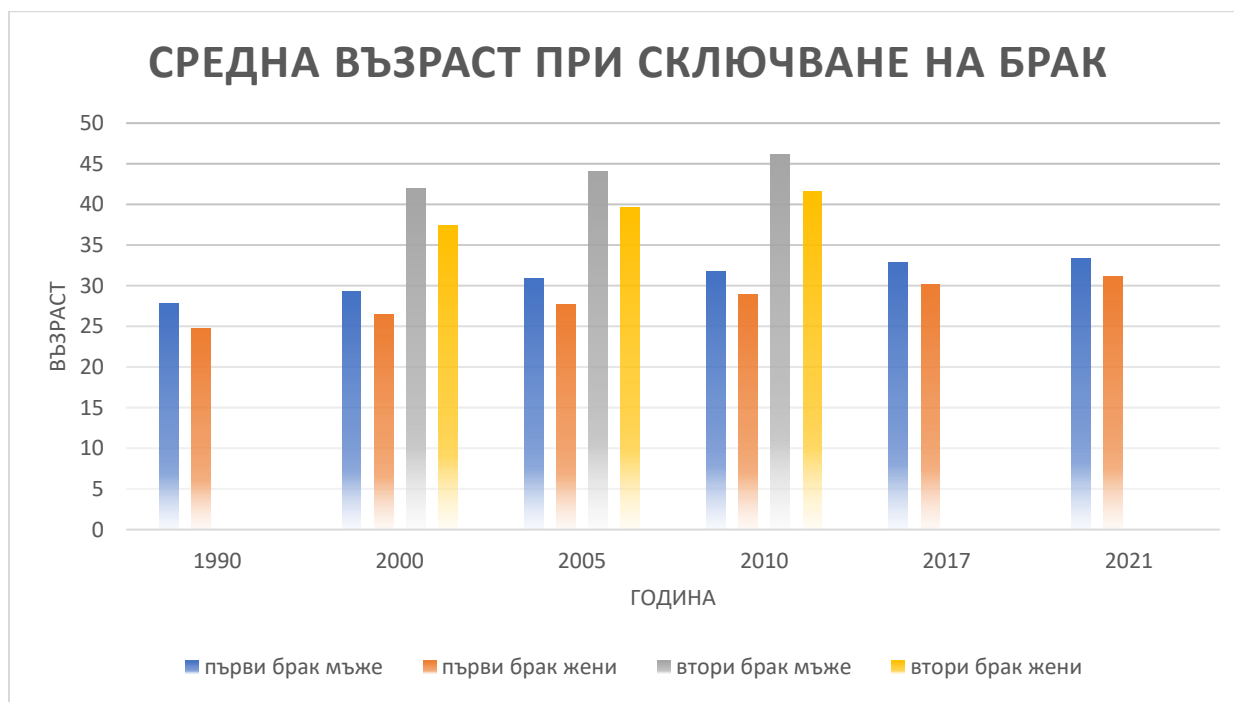
Графики и таблици с основната статистика отнасяща се към семейството. Данните са взети от Статистика Корея.

Година	Едно поколение	Две поколения	Три поколения	Повече от четири поколения	Единично домакинство	Среден размер на домакинството
1966	7.5	64.0	26.9	1.6	-	5.5
1970	6.8	70.0	22.1	1.1	-	5.2
1980	9.0	74.2	17.8	0.6	4.8	4.5
1990	12.0	74.1	13.6	0.3	9.0	3.7
2000	14.2	60.8	-	-	15.5	3.1
2010	-	-	-	-	23.9	2.7
2016	-	-	-	-	27.9	2.5
2021					33.4	2.29

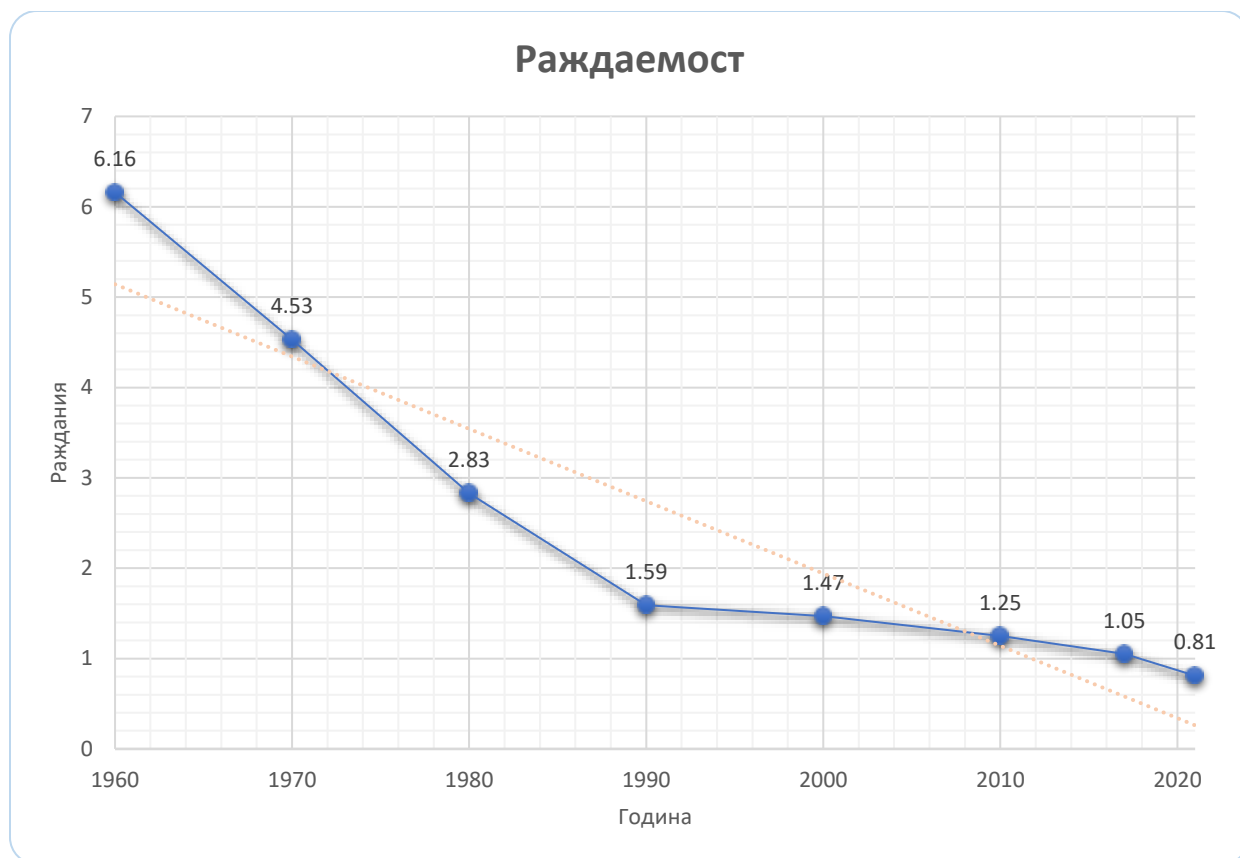
Фигура 1. Домакинства по вид и среден размер

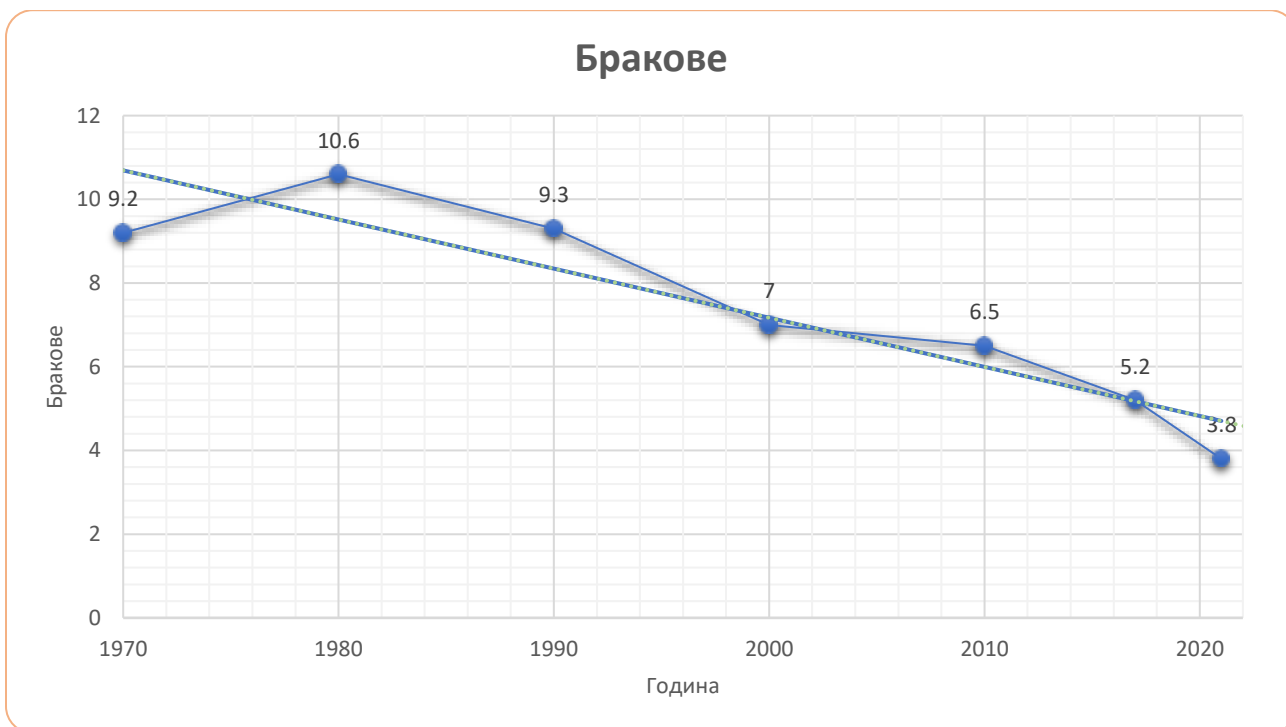
Фигура 2. Урбанизация

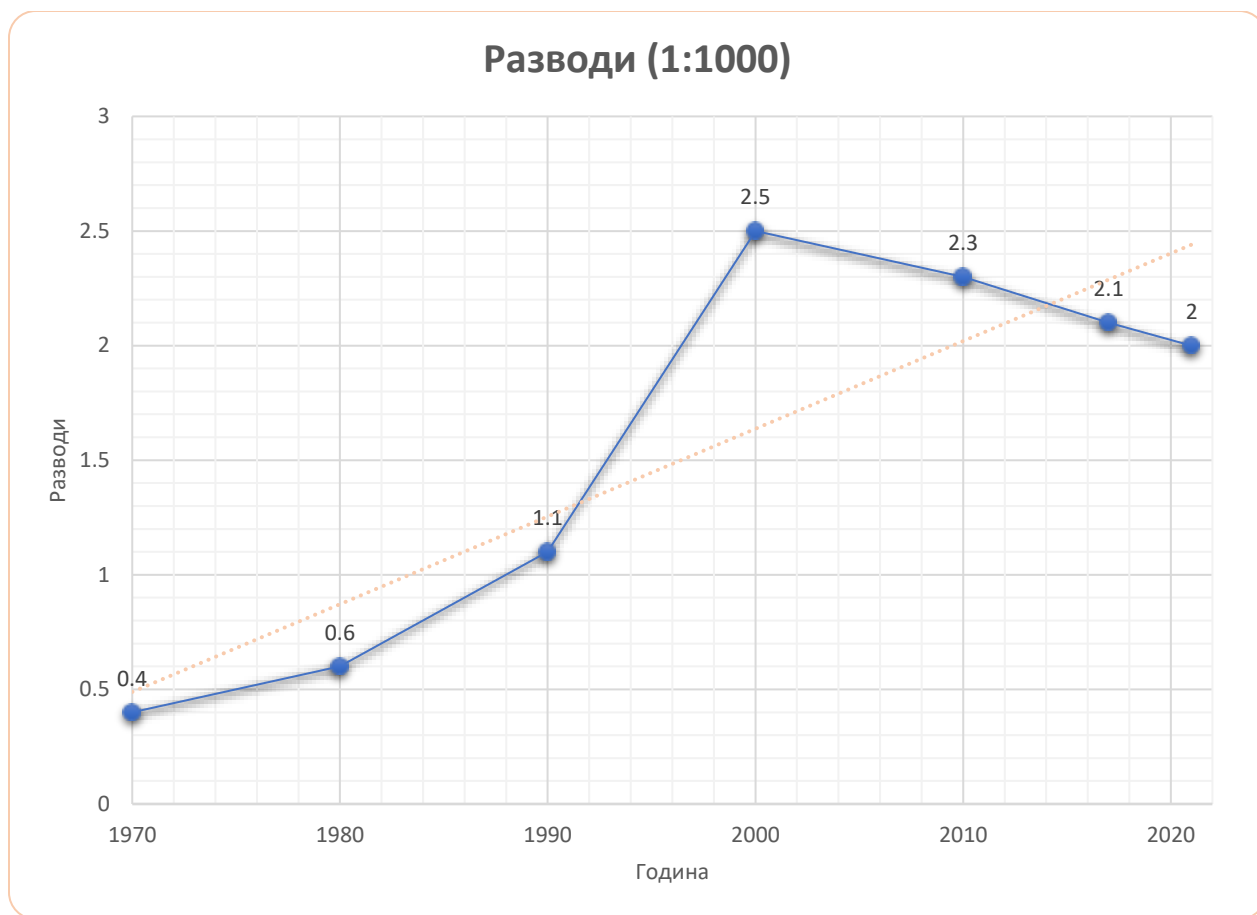
Фигура 3. Средна възраст при сключване на брак

Фигура 4. Коефициент на раждаемост

Фигура 5. Коефициент на сключени бракове

Фигура 6. Коефициент на разводите

Фигура 7. Бракове и разводи между корейци и чужденци

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Американска агенция за международно развитие 2000: United States Agency for International Development Office of Women in Development. Gender Reach Project – In: Gender Matters quarterly. Washington, D.C., 2000
2. Бенева и колектив 2018: Бенева, Р., Рангелов, С., Павлов, Б., Сотирова, И., Манчева, Я., Ким, С. Й., Иванова, Я., Забуртова, М. Транскрипция на корейските имена и думи в български текстове. – В: MANAS: Studies into Asia and Africa, 4(1), 2018
3. Бек и Бек-Гернсхайм 2002: Beck, U. and Beck-Gernsheim, E. Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences. New York: SAGE Publications, 2002
4. Бек и Бек-Гернсхайм 2004: Beck, U. and Beck-Gernsheim, E. Families in a Runaway World. – In: The blackwell companion to the sociology of families, 2004, 499–514
5. Боуен 1978: Bowen, M. Family Therapy in Clinical Practice. New York & London: Jason Aronson, 1978
6. Граждански закон на Република Корея: 민법 제779조(가족의 범위)
<https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EB%AF%BC%EB%B2%95/%EC%A0%9C779%EC%A1%B0>
7. Дойчлер 1992: Deuchler, M. The Confucian Transformation of Korea: A Study of Society and Ideology. Massachusetts: Harvard University Asia Center, 1992
8. Доусън 1981: Dawson, Raymond. Confucious. Great Britain: The Guernsey Press, 1981
9. Ингълхарт 1997: Inglehart, R. Modernization and postmodernization. Princeton: Princeton university press, 1997
10. И 1984: Lee, K. A New History of Korea. E. W. Wagner and E. J. Shultz, trans., Cambridge: Harvard-Yenching Institute, 1984
11. И 1997: Lee, K. Korean Family and Kinship, Seoul: Jipmoondang Publishing Company, 1997
12. И 2000: Lee, J. The Administrative Structure and Systems of Korean Higher Education. – In: Higher Education Management, 12 (2). 2000, 43-51

13. И 2002: Lee, J. The Role of Religion in Korean Higher Education Religion & Education, 29(1), Spring 2002, 49-65
14. И 2006: Lee J. Educational Fever and South Korean Higher Education. – In: Revista Electrónica de Investigación Educativa, vol. 8. Ensenada, 2006
15. И 2011: Lee, J. Education and Family in Conflic. – In. Journal of Studies in International Education 15(4), 2011, 395–401
16. И 2018: 이광수, 자녀중심론. 온이퍼브, 2018
17. И, И и Чан 2010: Lee C., Lee H., & Jang H. The history of policy responses to shadow education in South Korea: Implications for the next cycle of policy responses. – In: Asia Pacific Education Review. 2010, 97–108
18. И и Шоуз 2011: Lee S. and Shouse R. The Impact of Prestige Orientation on Shadow Education in South Korea. – In: Sociology of Education 84(3). 2011, 212–224
19. Иванова 2010: Иванова, Я. Образът на жената в съвременната корейска литература. – В: Корея и Азия, София: Камея, 2010, 64-77
20. Им 1966: Yim, S. Changing patterns in Korean family structure. – In: Korea Journal, 1966
21. Им 1998: Yim, D. Confucianism and the Family, Suny Press, 1998
22. Кендал 1996: Kendall, Laurel. Getting Married in Korea: Of Gender, Morality, and Modernity. London: University of California Press, 1996
23. Ким 1990: Kim, D. The Transformation of Familism in Modern Korean Society: from Cooperation to Competition. – In: International Sociology Vol 5, 1990, 409-425
24. Ким 2001: Kim, H. Mothers Roles in Traditional and Modern Korean Families: The Consequences for Parental Practices and Adolescent Socialization – In: Asia Pacific Education Review, Vol. 2, No. 1, 2001, 85-93
25. Ким 2014: 김덕수. 대학수학능력시험의 ‘선택수능제’와 ‘교과편식’의 문제 - 최근 10년 사회탐구 과목의 선택현황을 중심으로. 교육연구와 실천 제 80 권, 2014, 1-20
26. Ким 2016: Kim, Y. Shadow Education and the Curriculum and Culture of Schooling in South Korea. New York: Palgrave Macmillan, 2016
27. Ким и Мун 2007: 김 홍 균, 문 혜 영. 대학수능시험 성적이 임금에 미치는 효과 분석. 公共經濟. 제 12 권 제 1 호, 2007, 161- 178

28. Ким и Рю 2005: Kim, B. and Ryu, E. Korean families. – In: M. McGoldrick, J. Giordano, & N. Garcia-Preto (Eds.), *Ethnicity and family therapy*. New York, 2005, 349-362
29. Конституционен съд на Корея 2005: 민법 제 781 조 제 1 항 본문 후단부분 위헌제청 등 헌재 2005. 2. 3. 2001 헌가 9 등, 공보 제 101 호, 173, 173
http://search.ccourt.go.kr/thr/pr/thr_pr0101_P1.do?seq=0&cname=&eventNum=398&eventNo=2001%ED%97%8C%EA%B0%809&pubFlag=0&cId=010200&selectFont=
30. Чавдарова–Костова и колектив 2018: Чавдарова–Костова, С., Господинов, Б., Мизова, Б. Състояние на педагогическото взаимодействие „семејство – образователни институции – социална среда“. Резултати от едно изследване. – В. Годишник на Софийския университет "Св. Климент Охридски" Факултет по педагогика, Том 111. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018, 5-109
31. Конъл 1979: Connell, R.W. The Concept of Role and What to Do With It. – In: *The Australian and New Zealand Journal of Sociology*, Volume: 15 issue: 3, 1979, 7-17
32. Корейски институт за грижа и образование за деца 2016: 육아정책연구소, 영유아의 사교육 노출, 이대로 팬찮은가? 2016
33. Корейски институт по здравеопазване и социални въпроси 2017: 한국보건사회연구원여. 성노동-출산 및 양육행태와 정책과제 2017
34. Корейски правен информационен център: 국가법령정보센터. 청소년보호법 제 23 조의 3 등 위헌확인
<https://www.law.go.kr/헌재결정례/청소년보호법%20제 23 조의 3%20 등%20 위헌확인>
2014
35. Костова 2007: Костова, Пенка. Семейството на XXI век като социална институция. – В: Педагогически алманах, Том 15, 2007
36. Кояма 1961: Koyama, Takashi. *The Changing Social Position of Women in Japan*, UNESCO, Paris, 1961
37. Ку 2001: Koo, H. *Korean workers: The culture and politics of class formation*. New York, 2001
38. Куон, И и Шин 2017: Kwon, Suh Keong, Lee, Moonbok and Shin, Dongkwang. Educational assessment in the Republic of Korea: lights and shadows of high-stake exam-

- based education system. – In: Assessment in Education: Principles, Policy & Practice Volume 24, 2017, 60-77
39. Манчева 2016: Манчева, Я. Ролята на учените в културния и политическия живот на традиционна Корея. София: Метеор, 2016
 40. Манчева, Забуртова 2022: Манчева, Яна, Забуртова, Мирослава. Конфуцианството в Корея. – В: Религии в Корея – традиция, модернизация и глобализация. София: УИ "Св. Климент Охридски", 2022
 41. Мент 2018: Mente, Boye Lafayette De. The Korean Mind: Understanding Contemporary Korean Culture, Tuttle Publishing, 2018
 42. Мийд 1934: Mead, G.H. Self and society. Chicago: University of Chicago, 1934
 43. Министерството на земята, инфраструктурата и транспорта 2022: 국토교통부. 15일부터 플랫폼택시의 안전한 합승이 시작됩니다. 2022
 44. Министерство на образованието 2021: 2020 년 고등교육기관 졸업자 취업통계 조사결과. 2021
 45. Министерство на образованието 2022: 교육부 새 정부 교육부 업무보고 2022
 46. Министерството на равенството между половете и семейството 2021: 여성가족부. 한국여성정책연구원. 결혼해야 가족인가요? 함께 하느님 삶, 가족, 그리고 정책이야기, 2021
 47. Министерството на равенството между половете и семейството 2021a: 여성가족부. 성별임금격차 상장법인 35.9%, 전년대비 감소하였으나 여전히 커
 48. Министерство на равенство между половете: 여성가족부. 설립목적 및 주요업무 http://www.mogef.go.kr/mi/amo/mi_amo_f002.do
 49. Морено 1958: Moreno, JL. Role theory and sociodrama. – In: Contemporary sociology. New York, 1958, 642- 654
 50. Нам 2011: 남인숙. 학력사회와 한국교육의 모순. 사회이론 (40), 2011, 101-127
 51. Национален архив на Корея 2005: 2005 년 폐지 때까지 세계 유일했던 '호주제' <https://theme.archives.go.kr/next/koreaOfRecord/abolishPatri.do>
 52. Национален институт по корейска история: 극사편찬위원회 독서삼품과 http://contents.history.go.kr/front/tg/view.do?treeId=0100&levelId=tg_001_0670

53. Националната комисия по правата на човека на Корея 2021: 국가인권위원회.
성평등한 정치 대표성 확보 방안 연구 2021
54. О 2017: Oh, Young-hee. A Study of the South Korea's Changing Birth History Using Fertility Survey Date (1974-2012), 2017
55. ОИСП 2021: OECD, Average annual hours actually worked per worker, 2021 -
<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=ANHRS>
56. Пак 1995: Park, Insook Han; Cho, Lee-Jay. Confucianism and the Korean Family. – In: Journal of Comparative Family Studies, Vol. 26, No. 1, 1995
57. Пак 2009: Park, J.K. 'English fever' in South Korea: its history and symptoms. – In: English Today 97, 2009
58. Пак 2001: Park, Boo Jin. Patriarchy in Korean Society: Substance and Appearance of Power. – In: Korea Journal, 2001
59. Пак 2013: Park, H. Re-evaluating education in Japan and Korea. New York: Routledge, 2013
60. Пак, Им, Чье 2015: Park, SoHyun; Lim, Hyunchul; Choi, Heekyung. "Gangnam Mom": A Qualitative Study on the Information Behaviors of Korean Helicopter Mothers. – In: iConference, 2015
61. Пьон 2002: Byun, Whasoon. A Study on the Changes in the Korean Family and the Role and Status of Females. – In: Women's Studies Forum, Vol.18, 2002
62. Пьон 2014: Byun, S. Shadow Education and Academic Success in Republic of Korea. – In: Korean Education in Changing Economic and Demographic Contexts, 2014, 39-58
63. Пьон 2021: 변수용. 부모의 사회경제적 지위와 자녀의 교육결과: 한국에서 교육불평등은 심화되었는가?. 박영스토리, 2021
64. Пьон и Бейкър 2015: Byun, S. & Baker, D. Shadow education. – In: R. Scott, S. Kosslyn, & N. Pinkerton (Eds.), Emerging trends in the social and behavioral sciences: An interdisciplinary, searchable, and linkable resource, 2015, 1-9
65. Ро 1959: Roh, Chang Shub. A Comparative Study of Korean and Japanese Family Life, LSU Historical Dissertations and Theses, 1959
66. Роуз 1957: Rose, A. Sociology. New York, 1957
67. Световен икономически форум 2021: World Economic Forum. The Global Gender Gap Report 2021 http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf 2021

68. Сет 2011: Seth, Michael J. A History of Korea, Rowman & Littlefield Publishers, United Kingdom, 2011
69. Сивърс 1983: Sievers, Sh. Flowers in Salt: The Beginnings of a Feminist Consciousness in Modern Japan, 1983, 22
70. Силвър и колектив 2021: Silver, Laura; Kessel, Patrick van; Huang, Christine; Clancy, Laura; and Gubbala, Sneha. What Makes Life Meaningful? Views From 17 Advanced Economies. Pew Research Center, 2021
71. Служба за изследователски данни в Сеул 2021: 서울연구데이터서비스. 혼인 인구의 변화 2021
72. Соренсен 1994: Sorensen, C. Success and Education in South Korea. – In: Comparative Education Review, Vol. 38, No. 1. Chicago. 1994, 10-35
73. Статистика Корея 2011: Statistics Korea. Marriage and Divorce Statistics in 2011
74. Статистика Корея 2017: Statistics Korea. Marriage and Divorce Statistics in 2017
75. Статистика Корея 2021: Statistics Korea. 2020 Population and Housing Census
76. Статистика Корея 2021a: Statistics Korea. Preliminary Results of 2020 Parental Leave Statistics
77. Статистика Корея 2022: Statistics Korea. 2021 Population and Housing Census
78. Статистика Корея 2022a: Statistics Korea. Marriage and Divorce Statistics in 2021
79. Статистика Корея 2022б: Statistics Korea. Private Education Expenditures Survey of Elementary, Middle and High School Students in 2021
80. Стефанов 2013: Стефанов, Георги. Функции на семейството в социологически аспект. – В: Научни трудове на Русенския университет, 2013
81. Тофлър 1980: Toffler, Alvin. The Third Wave is a 1980. New York: Morrow, 1980
82. Улф 1972: Wolf, Margery. Women and the Family in Rural Taiwan. California: Stanford University Press, 1972
83. Финч и Ким 2012: Finch, J., Kim, S. Kirōgi Families in the US: Transnational Migration and Education. – In: Journal of Ethnic and Migration Studies, 2012
84. Федотов 1998: Федотов, Александър. История на Корея (от древността до династия Корьо), София: УИ "Св. Климент Охридски", 1998
85. Федотов 1997: Федотов, Александър. Корея. София: Шамбала, 1997

86. Фондация Пан Чонхуан 2014: Bang Jeong-hwan Foundation. 2014 Youth Happiness Index, 2014
87. Фу и Маркъс 2014: Fu, Alyssa S. and Markus, Hazel Rose. My Mother and Me: Why Tiger Mothers Motivate Asian Americans But Not European Americans. – In: Personality and Social Psychology Bulletin, 40(6), 2014, 739–749
88. Хан 2004: Han, Hee-sook. Women's Life during the Chosŏn Dynasty. – In: International Journal of Korean History, 2004
89. Хофстеде 1980: Hofstede, G. Culture's consequences. Beverly Hills, CA: Sage, 1980
90. Хсин 2014: Hsin, Amy. Explaining Asian Americans' academic advantage over whites. – In: National Academy of Sciences, 2014
91. Шин 1999: Shin, K. Where Did Many Unemployed Women Go?: Female Unemployment in a Paternalistic Society. – In: Trend and Prospect. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1999, 70-88
92. Шин, Чан и Ким 2019: Shin, K., Jahng, K. and Kim, D. Stories of South Korean mothers' education fever for their children's education. – In: Asia Pacific Journal of Education. 2019, 338-356
93. Шим и Хан 2010: Shim, Y. and Han, S. Family-Oriented Individualization and Second Modernity: An Analysis of Transnational Marriages in Korea. – In: Variationen der Zweiten Moderne, 2010, 237-255
94. Ча и Ким 2013: Cha, C. and Kim, E. Assessing the Role of Culture in Korean Goose Mothers' Lives. – In. Journal of Transcultural Nursing 24(1), 2013, 86–93
95. Ча 2017: 차문경, 이희태. 닫힌 사회, 오직 부모인 나는 왜 불행한가? 사회적 유동성에 대한 지각이 소비자행복에 미치는 영향: 사회적 불안의 매개효과와 자아복합성의 조절효과를 중심으로 – 소비자학연구, 28 권 3 호, 2017, 111-141
96. Чан 2003: Chang, K. The State and Families in South Korea's Compressed Fertility Transition: A Time for Policy Reversal? – In: Journal of Population and Social Security (Population), Supplement to Volume 1, 2003, 596-610
97. Чан 2009: 장경섭. 가족 생애 정치경제: 압축적 근대성의 미시적 기초. 2009
98. Чан 2010: Chang, K. South Korea under Compressed Modernity Familial Political Economy in Transition. London: Routledge, 2010

99. Чан и Сон 2010: Chang, K. and Song, M. The stranded individualizer under compressed modernity: South Korean women in individualization without individualism. – In: The British Journal of Sociology 2010 Volume 61 Issue 3, London: Wiley, 2010, 539-564
100. Чон 2007: Jeon, H. Subjectivity and Health for Korean "Goose Mothers" in New Zealand. Albany, 2007
101. Чон 2009: Jeon, M. Globalization and native English speakers in English Programme in Korea (EPIK). – In: Language, Culture, and Curriculum, 2009
102. Чон 2013: 정동호. 호주제도 폐지 이후의 가족생활의 변모. 가족법연구, 2013, 109 – 134
103. Чон 2021: 정다울. 한국 Z 세대에 나타나는 레트로 패션 문화. 서울대학교 대학원, 2021
104. Чон и И 2006: Jeon, M. and Lee, J. Hiring native-speaking English teachers in East Asian Countries – In: English Today 88, 2006
105. Чье 1991: Choe, H. "Confucianism and Family" (in Korean). – In: Journal of the Korean Family Studies Association, 1991
106. Чье 2005: 최정혜. 주말부부의 결혼만족도와 가족건강성 – 주말부부 남편과 안내 비교. 대학가정학회지: 제 43 권 3 호, 2005, 11-26
107. Чье 2015: 최종희. 고급 한국어 학습사전. 서울시: 커뮤니케이션북스, 2015
108. ЮНЕСКО: UNESCO Institute of statistics. Republic of Korea Education and Literacy
109. Ян и Росенблат 2008: Yang, Sungeun and Rosenblatt, Paul C. Confucian Family Values and Childless Couples in South Korea. – In: Journal of Family Issues Volume 29 Number 5, Sage Publications, 2008, 571-591
110. Credit Suisse 2021: The CS Gender 3000 in 2021: Broadening the diversity discussion, 2021

Медийни източници:

1. Алджазийра 2017: South Korea's Gender Wars <https://www.aljazeera.com/program/101-east/2017/4/13/south-koreas-gender-wars>
2. Бейб 2021: Babe, Ann. Why some Korean women are boycotting Squid Game <https://www.aljazeera.com/features/2021/10/27/why-some-korean-women-are-boycotting-squid->

game?fbclid=IwAR1zOelyFnU4bh4UihDI56Q6lSaZRbIvjJ3SSIRvFjhcUE_VqifYO1TyABg
&sf153783473=1

3. Тонаилбо 2021: 동아일보. 여가부 폐지, 48%가 “동의”…여성 51%는 ‘반대’
4. И 2013: Lee, Yuna. Hagwon evade gov’t curfew
<https://koreajoongangdaily.joins.com/news/article/article.aspx?aid=2975526>
5. И 2016: 이민지. SNS상 ‘비혼족’ 선언 704% 증가
<https://www.mk.co.kr/economy/view.php?sc=50000001&year=2016&no=301560>
6. И 2018a: И 2018 Lee, C. Sexism ‘serious problem’ during national holidays in South Korea: study <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20180925000072>
7. И 2020: 이효석. '대형학원 휴원하라' 으름장 놓은 교육부…휴원 유도 가능할까
8. И 2021: Lee, Kyung-eun. Secrets of birth: Multiple layers of falsehoods in Korea's birth documents2021https://www.koreatimes.co.kr/www/opinion/2021/11/801_319084.html?fa&fbclid=IwAR2Qp5urK69BI37a1N8oVBgnLyCKNywB4h40G8qkm4DytoolM6YDyZtw9nI
9. И 2022: Lee, Hyo-jin. Gender ministry backtracks on plan to legally recognize alternative families
https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2022/09/356_336689.html?fbclid=IwAR31o1hS3-qifa3GT2ophZEitVYTIhZZC_kqEY6vowW-7DnamhZPAgQZq-4
10. И 2022a: Lee, Hae-rin. 3 out of 10 women in Seoul say they are willing to have children without marriage
https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2022/02/281_323257.html?fa&fbclid=IwAR1befw4z1QWCuOPU3_5pwwRQjYl_hyCb2z2u1Of_vAr9DZvvYFcN3FqtU0
11. Иглауер 2015: Iglauer, Philip, South Korea's Foreign Bride Problem
<https://thediplomat.com/2015/01/south-koreas-foreign-bride-problem/>
12. Им 2021: Im, E. Korea sticking to plan to expand ‘vaccine pass’ to youths
<http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20211206000713>
13. Йон 2017: Yon, Hwangbo. Parents spending roughly a quarter of their income on raising their kids 2017
14. Калон 2015: Calonge, David S. South Korean education ranks high, but it’s the kids who pay
<https://theconversation.com/south-korean-education-ranks-high-but-its-the-kids-who-pay-34430>

15. Кан 2012: Kang, J. Korean, educated and female? Find a matchmaker
<https://www.reuters.com/article/us-korea-marriage-idUSBRE82E06M20120315>
16. Кан 2017: 강유현. 빚 내서 교육비 쓰는 ‘에듀푸어’ 60만 가구
<https://www.donga.com/news/Economy/article/all/20170104/82168219/1>
17. Кийтинг 2018: Keating, S. Can classes help Seoul's marriage-phobic singles?
<http://www.bbc.com/capital/story/20180426-can-classes-help-seouls-marriage-phobic-singles>
18. Ким 2012: 김다예. 실업보다 더 무서운 것
http://koreatimes.co.kr/www/news/biz/2012/02/602_104171.html
19. Ким 2016: Kim, Mike. Women of Samsung Walk Out—National Strike for Equal Pay Hits Korea
<https://www.linkedin.com/pulse/women-samsung-walk-out-national-strike-equal-pay-hits-mike-kim/>
20. Ким 2019: Kim, Hyung Eun. South Korea shocked by abuse of 'marriage migrants' 2019
<https://www.bbc.com/news/world-asia-48917935>
21. Ким 2022: 김연정 이준석, 당원권 정지 6개월…초유의 현직 당대표 징계(종합)
<https://www.yna.co.kr/view/AKR20220708004352001>
22. Ko 2021: Ko, J. [Us and Them] Misguided anger fans growing gender conflict
<http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20210907000817>
23. Ky 2014: Koo, Se-Woong. An Assault Upon Our Children
https://www.nytimes.com/2014/08/02/opinion/sunday/south-koreas-education-system-hurts-students.html?src=twr&_r=1
24. Макъъри 2017: McCurry, Justin. South Korea’s inequality paradox: long life, good health and poverty
<https://www.theguardian.com/inequality/2017/aug/02/south-koreas-inequality-paradox-long-life-good-health-and-poverty>
25. Маклилан 2021: Mclellan, H. South Korea’s “Shutdown Law” Takes Effect
<http://www.escapistmagazine.com/South-Koreas-Shutdown-Law-Takes-Effect/>
26. Мун 2020: Moon, G. Innovative projects are allowing Korean millennials to escape social and workplace norms that leave them always struggling to succeed. But is it only for the rich?
<https://www.bbc.com/worklife/article/20200108-the-young-koreans-pushing-back-on-a-culture-of-endurance>
27. Мълви 2007: Mulvey, Kate. What modern women want: a beta male
<https://www.thetimes.co.uk/article/what-modern-women-want-a-beta-male-h8mn05qtzln>

28. Ham 2021: Nam, Kyung-don. [Graphic News] Over 80,000 dating violence cases reported in past 5 years: police data <https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20211116000775>
29. Ham 2022: 남지원 최근 5년간 초중고 내 디지털 성범죄 1860건...30% 이상이 불법촬영 <https://m.khan.co.kr/national/education/article/202209271348001>
30. Heф 2021: Neff, Robert. Joseon in mourning: Where the dead receive more consideration than the living
https://www.koreatimes.co.kr/www/opinion/2021/10/721_317507.html?fa&fbclid=IwAR2lIry9S6o18Xmf33b97xlQNusMZdLAvYACnzfUN4PsN7N1QEAHckn2DiE
31. Пак 2010: Park, Ju-min. A shelter for South Korea's foreign brides
<http://articles.latimes.com/2010/jan/14/world/la-fg-korea-shelter14-2010jan14> 2010
32. Пак 2021: Bahk, Eun-ji. Parents seek private academic assessment tests for elementary students
https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2021/11/281_318285.html?fa&fbclid=IwAR3BMWltnQFHF2fOmC7y1cA0MoTNlgeIHAIW72pKUgdtmRR4Wf1tM3WY_ho
33. Пак 2021a: Bahk, E. https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2021/08/356_311786.html
34. Пак 2021b: 박준석. 남성차별 존재한다는 '이남자'... '남성 우월주의' 오류남과는 달랐다 <https://www.hankookilbo.com/News/Read/A2021061321020001086?did=NA>
35. Соh 2017: 송기석. 상아탑과 등골탑
<https://news.mju.ac.kr/news/articleView.html?idxno=3384>
36. Стротър 2010: Strother, J. New law to protect foreign brides in South Korea
<https://www.dw.com/en/new-law-to-protect-foreign-brides-in-south-korea/a-6239061>
37. Сук 2010: Suk, Monica, Matchmaking in Korea: Mentally Ill Grooms Need Not Apply
<https://abcnews.go.com/International/mentally-ill-korean-grooms-apply/story?id=11177251> 2010
38. Чан 2020: Jang, H. Is the Abolition of MOGEF the Right Move for Korea?
<https://herald.kaist.ac.kr/news/articleView.html?idxno=10231>
39. Чye 2013: Choe, S. As Families Change, Korea's Elderly Are Turning to Suicide
<https://www.nytimes.com/2013/02/17/world/asia/in-korea-changes-in-society-and-family-dynamics-drive-rise-in-elderly-suicides.html>

40. Чун 2021: Jun, J. 2 men hit with international travel bans for not paying child support
https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2021/10/251_316881.html
41. Уайлдър 2018: Wilder, Gabriel. The women taking on spycams in South Korea
<https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/women-taking-spycams-south-korea>
42. Франс24 2021: Anti-feminism backlash on the rise in South Korea
<https://www.france24.com/en/live-news/20210812-anti-feminism-backlash-on-the-rise-in-south-korea>
43. Хендерсън 2017: Henderson, Jenni. The grandmas saving South Korea's schools
<https://www.aljazeera.com/features/2019/9/10/the-grandmas-saving-south-koreas-schools>
44. Ху 2015: Hu, Elise. The All-Work, No-Play Culture Of South Korean Education
<https://text.npr.org/393939759>
45. Шин 2016: Shin, J. Evolution of Divorce Culture in South Korea
<http://koreabizwire.com/evolution-of-divorce-in-korea/58260>
46. Чон 2016: 전유미. 2016년 육아 트렌드, 계획성 있는 '아키텍키즈맘' 뜬다
<https://www.khan.co.kr/life/health/article/201601051129312>
47. Чон 2021: 정윤주. 英 BBC, 여성 젖소에 비유한 '서울우유 광고 논란' 보도
https://www.ytn.co.kr/_ln/0104_202112160940014260
48. Ян 2017: Yang, Mo-deum. Korean Men to Run Short of Brides Soon
http://english.chosun.com/site/data/html_dir/2017/01/07/2017010700379.html
49. BBC 2020: '구하라 폭행·협박' 최종범, 징역 1년 확정... 불법촬영 혐의는 무죄
<https://www.bbc.com/korean/news-54550039>
50. Job Korea 2016: '에듀푸어' 알고 계신가요?!
https://www.jobkorea.co.kr/goodjob/tip/view?News_No=10435&schCtgr=120001&Page=1
51. Korea Times 2019: Korean man detained for brutal attack on Vietnamese wife [VIDEO]
https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2022/11/113_271864.html
52. Korea Times 2020: Gov't to offer monthly cash of 300,000 won to boost low birthrate
https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2020/12/119_300907.html
53. Korea Times 2021: Number of stalking reports surge after anti-stalking law comes into force: police
https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2021/11/251_319004.html?fa&fbclid=IwAR2qu_W-U4vCnus89NoWqhqu0lYcDxQCfS7eozILdj2mB8JEAD3amydOBFQ

54. SCMP 2018: Birth strike: South Korea wants more babies but women point to discrimination against working mothers <https://www.scmp.com/news/asia/east-asia/article/2178462/birth-strike-south-korea-wants-more-babies-women-point>